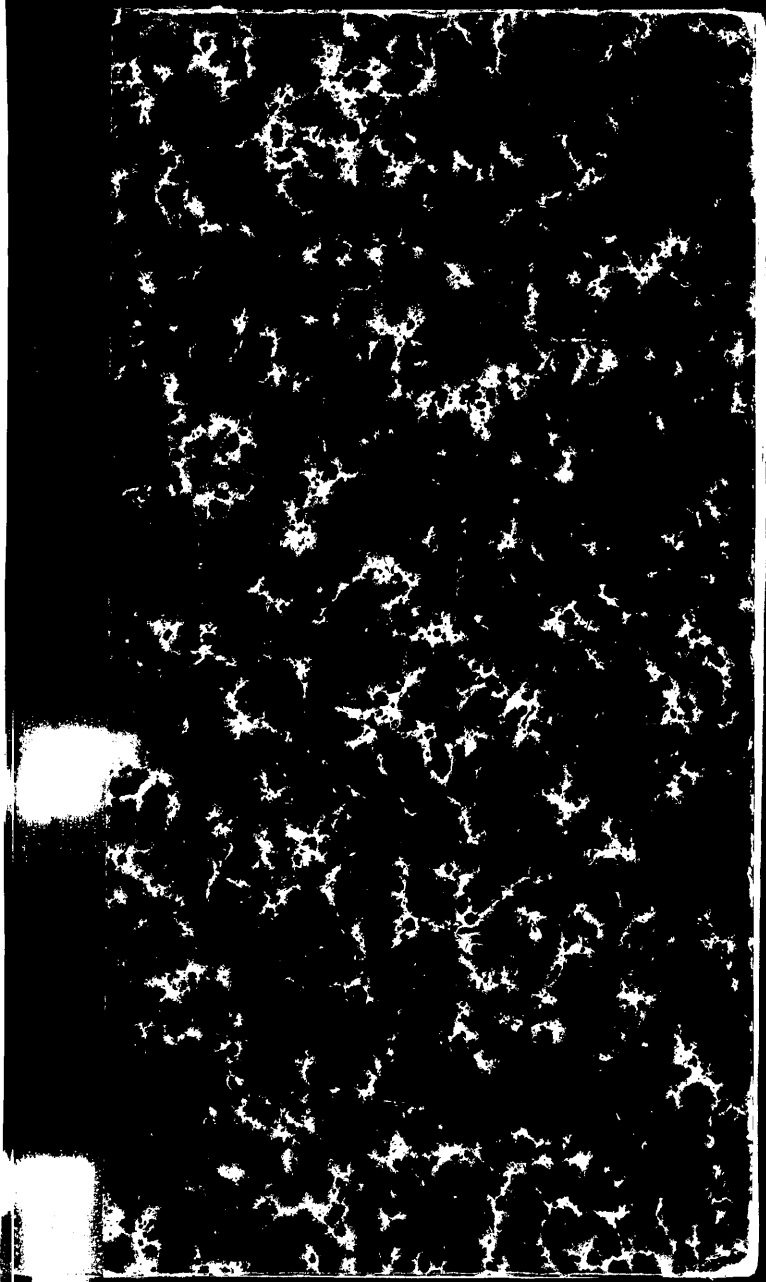

2762 D5

060-4,562

01 1090 8225 UB AMSTERDAM

Longman 1101

D A G V E R H A A L

DER

L O T G E V A L L E N

V A N

PICHEGRU, BARTHELEMY,
VILLOT, AUBRY, DOSSONVILLE,
LE TELLIER, LA RUE EN RAMEL;

UITGEBANNENEN UIT FRANKRIJK NAAR

G U I J A N E,

NA DEN 18 FRUCTIDOR (4 SEPT^R. 1797.)

Behelzende eenige zaken tot dien dag betrekkelijk, als mede de wreede en barbaarsche wijze, op welke zij behandelt zijn geworden op den weg van PARIJS naar ROCHE-FORT, en vandaar te scheep naar CAIJENNE; de mishandelingen, ziekten en ongemakken, welke zij aldaar en in het fort SINAMARIJ hebben ondergaan en uitgegaan;

Voorders, hoe zij in eene kleine *prauw* ontvlugt, na het worsteten met de schrikkelijkste zee-gevaaren en honger, te SURINAME, vervolgens in de BERBICES, en vier hunner van daar, op een Engelsch fregat, in ENGE-LAND behouden zijn aangekomen.

GESCHREEVEN DOOR

R A M E L,

*Begelhebber over de Wacht van het Witgevend Ligchaam der Fransche Republiek;
mede uitgebannen.*

UIT HET FRANSCH VERTAALD.

TE UTRECHT, BIJ
G. T. VAN PADDENBURG EN ZOON.

1799.

V O O R B E R I C H T.

Ik had kort voor mijn aankomst aan 't vaste land, laatstleden October, dit dagverhaal in orde gebragt, toen ik door eene ziekte overvallen wierd, welker langdurendheid de uitgave van dit werkje vertraagde. Ik ben onbewust of iemand mijner ongelukkige medgezellen iets in 't licht heeft gegeven van de zaken, welke ik verhaal, en waarvan 'er verscheiden onwaarschijnlijk zullen voorkomen, schoon dezelve hier getrouwlijk en naar waarheid zijn ter nedergefteld; met de voorbeelden van moed en standvastigheid aan den dag te leggen, welke ik in dezen gróoten tegenspoed van hun ontvangen heb, meen ik een plicht te vervullen.

Van mijnen post afgerukt, zonder geweld met geweld te hebben kunnen keeren, verlamt door hooger bevelen, meerder nog dan door de tegenwoordigheid van een gansch leger en van eene geduchte artillerij, had ik 'er belang bij dat de omstandigheden mijner arresteering bekend wierden; men heeft getwijfelt aan de wettigheid van 't gedrag door mij den 18 Fructidor gehouden, toen ik, omfingelt van 't leger van AUGERAU en persoonlijk aangevallen van zijn Etat-majoor, gehoorzaamde aan de bevelen, die mij arrest aanzeiden. Zoodanig, nogthans, was de gesteldheid der wetgeving ten aanzien van de wacht

van 't Wetgevend Ligchaam, dat ik wezenlijk onder 't bevel stond van AUGERAU, en dat die bende grenadiers een gedeelte van 't leger en van de 17de krijgsvindie uitmaakte. De herroeping dier ongerijmde wet, welke klaarblijkelijk het Wetgevend Ligchaam onder de plak lag van het Directoire, werd nog in de laatste zitting, die onze onheilen voorafging, onderzocht.

Mijn eerbied alleen voor 't gevoelen van brave menschen, heeft mij aangezet deze korte opheldering te geven van eene daad, welke in mijn verhaal genoegzaam opgehelderd wordt; ik weet maar al te wel dat de goede uitslag alleen bij driftige menschen alles rechtvaardigt, en dat, na die groote slagen van 't lot, die gene alleen ongelukkig blijft, die in zich zelve geen troost vind aan zijn zuiver gewisfe; ik heb mijn deel gehad in de algemeene rampen, ik heb in den storm der omwenteling drie geliefde broeders verloren: de oudste wierd naar 't schavot gesleept, na zich onderscheiden te hebben aan 't hoofd van een regiment jagers; zijne misdaad bestond daarin, dat hij in de Wergevende Vergadering met de verdedigers der monarchale constitutie gestemt had; ik wierd met hem in dezelfde gevangenis geplaatst; men rukte hem uit mijne armen, en ik zou, na eene gevangenis van tien maanden, het zelfde lot ondergaan hebben, indien de wakkere Generaal DUGOMMIER, door 't omwerpen van alle de schavotten, mijn leven, even als dat

van

van 30000 bewoners der zuidelijke landfchappen, niet gered hadde.

De derde, Officier in 't Ierfche regiment van Welsié, geweigerd hebbende, na den 10 Augustus 1792, den nieuwen eed te doen, dien men van hem vorderde, en, integendeel, dien van getrouwheid aan de constitutie van 1791 hernieuwt hebbende, wierd te Chalons vermoord door de gens d'armes, of liever, door moordenaars.

De vierde, Officier in 't regiment van Auvergne, wierd aan mijne zijde doodgefchoten bij het Rhijn-leger.

Ik heb steeds verlangt, en 'er mijn werk van gemaakt, deze bloedige dwinglandij te vernietigen, welke over mijn leven, even als over mijn ongelukkig vaderland, den rouw heeft verspreid; maar toen ik het bevel over de wacht van 't Wetgevend Ligchaam, den 1 Januarij 1797, op mij nam, vereenigde ik mij ter goeder trouw met alle brave lieden, die de orde wilden terug brengen en de onrechtvaardigheden van de revolutionaire wetten doen ophouden.

Ik ben zedert mijn vijftiende jaar in den krijgsdienst geweest, thans ben ik twee-en-dertig jaren oud. Ik ben vervolgens van trap tot trap opgeklommen; bevorderd tot Adjutant-generaal, op 't laatst van 1792, heb ik van dat tijdvak af naar geene bevordering verlangt. Ik heb altoos bij mij zelven geleefd, 't zij in 't leger, 't zij te Parijs; ik beoogde niets dan mijn staat, zal men mij

verwijten, dat ik 'er mij te veel mede heb bezig gehouden.

't Is mij niet mogelijk geweest het rapport te bekomen van den bedrieger BAILLEUL, over de eigenzinnelijke famenzweering van 18 Fructidor. Ik verklaar voor mij zelve, geen deel genomen te hebben in eenig ontwerp, strekkende om de constitutie van 't jaar 5 omtewerpen, alles, wat men van mij deswegens zegt, is valsch; ik ben zoo zeker van mijn eigen, zoo zeker van mijne onschuld, dat ik aan 't Directoire heb aangeboden mij voor zodanig gerechtshof te stellen als hetzelfde mij zal aanwijzen; heden zelf zou ik niet aarzelen. . . alware het dat AUGERAU 'er de plaats van voorzitter bekleedde.

't Schavot strekt niet ten schand dan aan den onverlaat,
Het wordt een altaar als 'er d'onschuld 't leven laat.

BRIEF

B R I E F

A A N H E T

UITVOEREND BEWIND

DER

FRANSCH E R E P U B L I E K .

Hamburg, 29 October 1798.

Ik ben op 't vaste land van Europa aangekomen, Burger-Directeurs! ik heb het geluk gehad den 3 Juny myne kluisters te verbreeken. Ik haast my om u daarvan te verwittigen, en om u te doen weten dat ik myn verblyf ga nemen in de stad Kiel, in 't Holsteinsche, onder den naam van Ekmar. — Zou het waar zyn, dat een besluit, 't welk in de dagbladen rondloopt, en volgens welk 't schynt dat gy my op de lyst der uitgewekenen sielt, van uw maakzel zy? welk een denkbeeld ik my ook

ge-

gevormt hebbe van't buitensporige uwer willekeur,
kan ik evenwel geen gelooffluan aan dien trap van
barbaarsheid en lafhartigheid. *Goe toch!* zal
hy, die gearresteerd, veroordeeld, en tweeduizend
mylen ver van zyn land uitgebannen wierd, zonder
verhoort te zyn, en zonder zich te hebben mogen
verantwoorden, gelyk gestelt worden met de
vyanden van zyn vaderland, om dat hy zyne ban-
den verbrak en eenen gewisfen dood ontvlugtte!
Levert een tydrak van Robespierre eene wreeder
en woester daad op? *Ik zeg niets meer... Ik heb*
gemeend deze verklaring te moeten doen, om desel-
ve, des noods, te doen gelden.

de Adjudant-generaal

R A M E L.

Eindelijk bevinde ik mij op het vaste land van Europa, en ik verlaat een' gastvrijen grond, waar mijne ongelukkige medgezellen en ik een onthaal genoten, 't welk even zeer tot eer versprekt van het bewind, dat ons hetzelfde aanbod, als aan de slagtoffers der dwinglandij, die 'er de voorwerpen van waren. Hoe billijk ook mijne dankerkentenis daar voor zij, kon ik toch niet besluiten mijn verblijf te vestigen onder onze edelmoedige vijanden, en ik acht hen genoeg om verzekerd te zijn, dat de beweegredenen, welke mij noopten een wijkplaats te weigeren, die zij mij aanboden, mij hunne achting hebben verworven. Ook wil ik zeer wel gelooven, dat het geenzins tegen ons vaderland, tegen Frankrijk, is, dat Engeland den oorlog blijft voeren, maar tegen de dwinglanden, die hetzelfde in kluisters houden; 't zijn nogthans Fransche soldaten, wier bloed daar door op zee staat gestort te worden, en op nieuw langs de grenzen staat te stroomen. Ik heb gedeeld in hunnen arbeid en in hunne gevaren, en ik zou nog onder

hunne gelederen zijn, ware ik dezelve niet ontruikt door 't geweld. Ik kleef echter geene andere zaak aan, dan die der nationale onafhankelijkheid, en ik verlang nimmer andere wapenbroeders te hebben dan Franschen, die voor de vrijheid van hun land strijden. Het gevoel van eene eeuwige dankbaarheid stemt derhalven overeen met de onschendbaarheid mijner plichten, en 't is om beiden te doen blijken en de waarheid hulde te doen, dat ik dit verhaal in 't licht geve. — Men zal ligt bemerken, dat mijn stijl die van een soldaat is, die geen deel in groote gebeurtenissen nam, dan ter zake van de plaats, welke hij bekleedde, maar die nooit buiten den engen kring zijner plichten gegaan zijnde, niet wil dat dwingelanden, die hij verfoeit, en doorslepen indringers, die hij veracht, zijne rol schrijven, en naar goeddunken hunner driften en eigenbelangen hem plaatzen. Indien alle de genen, die het ongeluk hebben gehad een rol te spelen op de tooneelen der Fransche omwenteling, aldus voor de nakomelingschap openleiden, enkel die daden, van welke zij getuigen zijn geweest, zou 'er, na hun, stof genoeg voor de geschiedenis overblijven, waarin die genen, die ten eenigen tijde de waarheid willen nasporen, in 't midden van een aantal tegen elkanderen inlopende schriften, stukken zullen aantreffen, bekleed met het kenmerk van gezach,

zach, het welk alleen eigen is aan het getuigen eens onbezoedelden gewisfe. — Ik heb gedurende mijne ballingschap enkel aantekeningen kunnen houden, om te hulpe te komen aan mijn geheugen, dat door ziekte verzwakt is, en om de zaken in orde te stellen en eene aaneenschakeling te geven aan de gebeurtenissen; verscheide bijzonderheden zullen mij gewis ontsnapt zijn, maar de voornaamste zaken en de belangrijkste trekken, zal ik hier vluchtig ter nederstellen; mijn verhaal zal niets inhouden dan naakte stukken, de verschrikkelijke waarheid; verre van 'er iets bijtevoegen, zal ik zelfs de geringste bedenkingen vermijden, en bij deze akelige herinnering zal ik alle wraaklust, hoe geoorloft anders, smoren. Mijn hart is te vol van de rampspoeden mijn's vaderlands, van de onheilen mijner famielje, en van den ijslijken toestand, waarin ik verscheiden mijner ongelukkige medemakkers gelaten heb, dan dat haat en wrok 'er plaats in zouden vinden.

Zedert agttien maanden was ik gebruikt bij het leger aan den Rhijn, over 't welk de zedige en onsterflijke Moreau (1) het bevel voerde; ik was bijzonderlijk belast met het bevelhebberschap over het fort van Kehl, 't welk belegerd werd door Prins Karel, toen ik van het Uitvoerend Bewind bevel ontving, mij naar Parijs te begeven, om daar het

bevel te voeren over de lijfwacht van het Wetgevend Ligchaam, waartoe ik benoemt was geworden door de beide Raden. Deze bende grenadiers, eerst uitmakende een bataillon van agthonderd man, werd nu gebragt tot twee bataillons, van zeshonderd man ieder. Het voornaamste gedeelte van deze bende was dat der grenadiers van de Conventie. 't Is genoeg dat men zich den tijd herinnere toen dezelve wierd opgericht, om van den geest te oordeelen, die het bezielde, en van de noodzakelijkheid eener hervorming, waaraan ik zonder ophouden werkte. De nieuwe hervorming en de aanvulling van uitmuntende grenadiers, die uit alle de legers gekozen werden, stelden 'er mij toe in staat. Ik werd tevens daarin onderschraagt door den ijver der beide Commissien en door de Ministers: en, in spijt der kabaleerende Jakobijnen, gelukte het mij de tucht in den dienst, en de orde in het bestuur, te herstellen. Dikwijls aangevallen, heb ik meer dan eens gelegenheid gehad mijne trouw voor de Constitutie te doen kennen aan de vrienden en vijanden van het Gouvernement; daar uit sproot voort, het gene ik natuurlijk moest verwagten, ik mishagde aan de beide partijen ten uitersten; zo lang den gang der zaken bestuurd werd door verstandige mannen, had ik mij enkel te verdedigen tegen fielten, die, zonder ophouden, werkten om de grenadiers omtekoopen, en alle pogingen aanwendden,

om

om mij verdagt te maken; maar na de laatste hernieuwing van het Wetgevend Ligchaam, naarmate de nasporingen driftiger werden, en vooral toen het Directoire overal 't vuur aanstookte, door de tuschenkomst der adresfen van 't Italiaansche leger, werd ik van alle kanten gekweld, en de partijzuchtigen wisten zich te bevoordeelen met de algemeene beroering, welke zoo gunstig was aan hunne oogmerken. Zij hielden hunne aanslagen niet meer verborgen, ik verraste hunne zendingen in de cazerne's en de gelederen; men stelde allerlei middelen van verleiding in 't werk. Als ik heden nog denk aan het gedrag, het welk ik in deze moeilijke omstandigheden hield, betuig ik geen berouw 'er van te hebben, dewijl het mij den haat berokkende der boozen, en diende om de al te driftige mannen in toom te houden. Zommige zouden mij wel hebben willen van de hand zenden, en het Directoire (2) deed mij even te voren, den 18 Fructidor, eenen anderen post en bevordering aanbieden, indien ik mijne demissie wilde geven; om die reden alleen, dat ik befloten had getrouw te blijven aan mijnen plicht, was ik verzekerd eindelijk het slagtoffer te zullen worden van mijne vaderlandsliefde, en ik kon geen recht verwagten van een der partijen, die zich, zonder iets te ontzien, nalkanderen aanvielen, maar alleen van het klein getal der zulken, die eindelijk moesten opgecoëffert worden

aan derzelver woede. Te vreden met de achting der waare patriotten, laat ik aan alle verstandige en redelijke menschen oordeelen of ik die verdiend hebbe.

Reeds zedert verscheide dagen was mij op be-
 rigt, het welk de commissien van opzicht over 't
 paleis der beide Raden ontvangen hadden, eene groo-
 ter waakzaamheid aanbevolen, ik had alle nodige
 voorzorgen gebruikt om niet overvallen te worden,
 door den enkelen aanval dien men scheen te vreezen,
 namentlijk dien der Anarchisten, die zedert eenigen
 tijd alle plaatsen vulden en openlijk het Wetgevend
 Ligchaam bedreigden tot binnen den omtrek over wel-
 ken mij de wacht was toevertrouwt. Den 17, des
 avonds, toen ik, na mijne posten bezogt te hebben,
 de bevelen zou gaan ontvangen van de leden der com-
 missie, scheenen zij mij toe even zoo min als de vorige
 dagen geneigd te zijn te gelooven, dat het Directoire
 zou willen ondernemen het Wetgevend Ligchaam te ver-
 nietigen, en dat hetzelfde zou bestaan durven de ge-
 wapende magt daar tegen te gebruiken. Ik hoorde
 verscheide afgevaardigden, onder anderen Emery,
 Dumas, Vaublanc, Tronconducoudray,
 Thibaudau, hevig tegen dit vermoeden, en tegen
 den schrik, welken hetzelfde in 't openbaar verspreidde,
 uitvaren. Zij rekenden zich zoo veilig, dat zij voor
 middernacht uit een gingen, en gevolgt werden van
 hun-

hunne amptgenoten, die door bijzondere berichten aangefpoord waren geworden, hunne vrees aan hun medetedeelen. Ik keerde naar mijn kwartier terug, en verzekerde mij, dat mijne grenadiers gereed stonden, de wapens optevatten. Den 18, om een uur 's morgens, ontving ik van den Minister van oorlog bevel om mij ten zijnent te vervoegen; eerst begaf ik mij naar de zaal der commissien, een eenige der opzichters, Roverre, die ik vond liggen te rusten, was 'er gebleven; ik gaf hem kennis van het bevel, 't welk ik zoo even ontvangen had, ik voegde 'er bij, hoe men mij verzekerd had, dat 'er verscheide kolonnen troepen Parijs introkken, en dat de bevelhebber van den post der cavallerij bij de Raden, mij had doen waarsfchouwen, dat hij zijne veldwachten had ingetrokken, en zijne troepen had doen trekken naar de andere zijde der bruggen, even als de beide stukken kanon, welke op de groote plaats der Thuilleries waren; men moet hier in acht nemen, dat, op de bevelen van den opperbevelhebber Augerau, de officier van de ruitery, weigerde de mijnen te erkennen, en zijne troepen de bruggen had doen overtrekken. Roverre antwoordde mij, dat alle de bewegingen dier troepen niets te beduiden hadden, dat hem vooraf gezegt was, dat verscheide benden vroegtijdig over de bruggen zouden trekken, om zich in den

wapenhandel te gaan oeffenen, dat ik zeer gerust konde zijn, dat hij zeer getrouwe berichten had, en dat hij 'er geen zwaarigheid in zag, indien ik mij begaf bij den Minister van oorlog, het gene ik niet raadzaam oordeelde te doen, uit vrees mij van mijne troepen afgescheiden te vinden. Om half vier uren 'smorgens bij mij terug komen, deed de Brigadier-Generaal Poinçot, oud lijfwagt, met wien ik zeer gemeenzaam verkeert had in het leger der Pyrenéën, zich bij mij aankondigen van wegens den Generaal le Moine, en stelde mij een briefje ter hand van dezen inhoud: „ De Generaal le Moine doet, in „ naam van het Directoire, den bevelhebber over de „ grenadiers van 't Wetgevend Ligchaam aanzeggen, „ over de draaibrug te laten trekken een kolonne „ van 1500 man, belast om de bevelen van 't bewind „ ter uitvoer te brengen.” Ik antwoordde aan Poinçot, verwonderd te zijn, dat een oud medemakker, die mij behoorde te kennen, zich had laten belasten met een bevel aan mij, waaraan ik niet kon voldoen, zonder mij te ontëeren; hij verzekerde mij dat allen tegenstand nutteloos zoude zijn, en dat mijne 800 grenadiers omringeld waren door twaalf duizend man met veertig stukken geschut. Ik antwoordde, dat de magt tegen den post gericht, welke mij was toevertrouwt, mij niet zou dwingen iets te doen

te-

regen mijn plicht, dat ik geene bevelen te ontvangen had, dan die van 't Wetgevend Ligchaam, en dat ik dezelve ging vragen; op dat oogenblik hoorde ik een kanonschoot zoo digt bij mij, dat ik dagt mijne posten aangevallen te worden, doch het was enkel een teken; ik deed mijne grenadiers in de wapenen komen, en begaf mij naar de Thuilleries, verzeld van de hoofden der bataillons Poinfard en Pluchard (3), deez' laatste was een uitmuntend Officier, in wien ik een billijk vertrouwen stelde. Ik vond bij de commissie der algemeene opzichters Pichegru en Villot. Ik zond ordonnantien bij den Generaal Dumas, bij de voorzitters der beide Raden, Lafonladébat voor de Ouden, en Simeon voor de Vijfhonderd, ik liet insgelijks de gedeputeerden, wier woonplaats ik wist in de buurdschap der Thuilleries te zijn, waarschuwen; ik haalde den Generaal Pichegru over, met mij de omfingeling te gaan herkennen, welke wij reeds gevormt vonden; ik herhaalde aan den Kapitein Valliere, bevel voerende aan den post van 't Carousfel, en aan den Luitenant Leroy, commanderende aan dien van de draaibrug, het bevel om staan te blijven, en niet afstrekken, dan op een door mij ondertekend bevel; wij gingen naar de commissie terug, en toen ik bevel vroeg wegens de plaatsing van mijne achterhoede, kwam een ordonnan-

te bericht geven, dat het hek van de draaibrug overweldigd was geworden, op 't oogenblik dat d'Augerau en le Moine zich vereenigden; de tuin werd opgevult met troepen der beide wapenen, men plaatste een batterij tegen over den Raad der Ouden, alle toegangen werden gesloten, alle de posten verdubbeld en gemaskerd door grooter magt, de eenige post aan de zaal van den Raad der Vijfhonderd, bij welke de dappere Luitenant Blot (4) het bevel voerde, had geweigerd het hekken te openen, en zich te vermengen met de troepen van d'Augerau; in dit uiterste vraagde ik stellige bevelen om de achterhoede der grenadiers te redden en geweld met geweld te keeren; 't antwoord der gedeputeerden was, dat alle wederstand nutteloos zou zijn, en zij verbooden mij te vuuren; het was toen half vijf, de Generaal Verdière, kwam aan eenige gedeputeerden, die reeds vereenigt waren, te kennen geven, bevel te hebben hen het paleis te doen ruimen, en de sleutels met zich naar 't Directoire te neemen: men weigerde, en zulks verwekte de hevigste woordentwist; Verdière bleef aandringen, en dwong een hunner afsteden naar den tuin, om te spreken met den Generaal le Moine. Roverre begaf zich mede naar beneden, en ik verzelde hem met mijne twee Bataillon-Oversten; doch wij vonden den Generaal le
Moi-

Alvine niet op het terras; ondertusfchen raadde Ver-
 dière aan de gedeputeerden zich ter hunner veilig-
 heid weg te begeven, en toen zij zulks weigerden,
 floot hij alle de uitgangen, en ging, zoo hij voorgaf, be-
 vel halen bij 't Directoire. Ik keerde naar mijnen post
 terug bij de achterhoede der grenadiers, van waar ik
 een man, op wien ik mij verlaten kon, afzond ter
 ontmoeting van den Generaal Dumas, om hem te
 waarschuwen op zijne veiligheid bedagt te zijn. Hij
 ontving dit advijs op 't oogenblik dat hij de binnen-
 plaats der cazernen van de grenadiers bereikte, en na-
 derhand vernam ik van mijne ongelukkige medemak-
 kers, welke pogingen hij deed om zich met hun te
 vereenigen. Hij drong door tot op het terras aan den
 voet van het paviljoen, waar de troepen van Au-
 gerau in slagorde stonden, en na gezien te hebben,
 dat de opzichters aangehouden waren, begaf hij zich
 naar de zaal, om hun lot te deelen, toen zijne ampt-
 genoten hem een briefje toewierpen, om hem over-
 tehalen, zich te redden; hij had het geluk dat briefje
 opterapen zonder bemerkt te worden, en de schild-
 wagen te ontfnappen, die last hadden niemand van
 binnen door te laten. Om half zes bragt een Aide
 de Camp van den Generaal Augerau mij het vol-
 gende bevel: „ De Commandant der grenadiers van
 't Wetgevend Ligchaam wordt gelast, zich met zijn
 volk

volk naar de kaai van Orfaij te begeven, en aldaar nadere bevelen aftewagten. Getekend Augerau. Ik weigerde te gehoorzamen, ik kon niet meer spreken met de geblokkeerde en aangehouden commissien in 't paleis, ik wagtte met mijne troepen de bevelen der beide Raden (5); ik moet dit recht doen aan mijne grenadiers, dat zij tot dat oogenblik, in weerwil van den neteligen toestand, in welken wij ons bevonden, met de grootste bedaardheid geschaard bleven, zonder dat ik het minste gemor hoorde; ik geloof, dat verre van zich door een klein getal verachtelijke oproerigen te laten medeslepen om aftevalleu, de gezonde meerderheid der grenadiers dezen zouden gedwongen hebben, roemrijk met hun te strijden, indien ik gelukkig genoeg geweest ware, bevel te ontvangen, geweld met geweld te keeren; ik had mijne Officiereu een kring laten vormen, om hen het bevel mede te deelen van Augerau, bijna alle keurden mijn gedrag goed; dit was het tijdstip, welke eenige oproerigen waarnamen om uittebarsten. De Kapitein Tortel riep uit, wij zijn geene Zwitsers. De Luitenant Ménéguin durfde zich beroemen, het meest toegebragt te hebben tot den opstand der Fransche gardes. De onder Luitenant Lavaux zeide: „ ik heb „ gevochten en ben gekwetst geworden op den 13 Vendemiaire, toen ik tegen Lodewyk XVIII. streed, ik wil

„ wil heden niet voor hem vechten.” De Adjudant Major R a b b e riep overluid: „ De Raden werken voor „ den Koning, ’t zijn fchooijers die men moet vernielen.” Gedurende deze redenvoeringen en de twisten, welke dezelve veroorzaakten onder de Officieren, begon de wanorde in de gelederen veld te winnen. De Brigadier-Overfte Blanchard, die onder mij gebod, en die zints twee maanden zich niet had durven vertoonen, om dat ik zijne ftreeken en kuiperijen, zijne verbintenissen met de mannen des bloeds, en zijne dieffallen in ’t bewind van ’t corps, aan den dag gelegd had (6), fprong eenklaps voor den dag, en eischte van mij, zoo hij zeide, uit hoofde van ’t gevaar waarin wij waren, dat ik fcherpe patroonen zou doen uitdeelen. Ik was verontwaardigt over zijne lage onbefchaamdheid, en daar ik mij zoo verre liet voeren van het hem duidelijk te betuigen, bemerkte ik, dat de grenadiers deel namen aan mijne verontwaardiging, die zelfde grenadiers, die een uur daar na optrokken, onder ’t bevel van een Officier, dien zij verachtten, en dien zij naar het Directoire volgden ... Welk een les voor hun, die aan ’t hoofd van troepen zijn? . . . Weinige oogenblikken na dit tooneel, deed ik de gelederen openen om mijn volk in aanfchouw te nemen, het welk tot nog toe zich wel gefloten hield. Ik kwam bij de derde compagnie, toen op ’t
her-

herhaald geroep van, Leve de Republiek! Augerau aan 't hoofd van eene zoo talrijke menigte hooge Officieren verscheen, dat de eerste binnenplaats der eazernen 'er vol van was. Meer dan vierhonderd Officieren van allerlei rang, onder welken ik de juist befaamde mannen herkende, als Santerre, Tunck, Yon, Rosignol, Pujet-Barbantane, Chateauf-Randon, Besfierre, Tournier, Pache, de weduwe Ronfin in amazone kleeding, Dutertre en Peyron, beiden van de galeijen ontsnapt; in een woord, het schuim der wakkere Fransche legers, en alle hoofden der revolutionaire benden, drongen in een oogenblik in de gelederen mijner grenadiers, herhalende het geroep: Leve de Republiek! Op dat tijdstip kwam Augerau regtstreeks naar mij toe, en onder zijnen stoet, welke mij van mijn volk scheidde, bespeurde ik Blanchard, die zijne waardige vrienden aanzette, en zich met hun in de gelederen begaf. Onder veele kwaadvoorspellende uitroepingen onderscheidde ik deze: Soldaten! men wil met u handelen als met de Zwitsers van 10 Augustus. Bevelhebber Ramel! riep daarop Augerau uit, waarom hebt gij niet gehoorzaamt aan de bevelen van den Minister en aan de mijne? — Om dat ik tegenstrijdige bevelen ontvangen had van het Wetgevend Ligchaam. — Gij hebt u in 't geval gestelt, om voor een krijgsraad gebragt en

en doodgefchoten te worden. — Ik heb mijn plicht gedaan. — Erkent gij mij als Opperbevelhebber van de divisie? — Ja. — Wel nu! dan beveel ik u, u in arrest te begeven. — Ik doe zoo. — Ik ging den gang door, welke gemeenschap heeft met het kwartier der grenadiers, naar mijne woonplaats, toen ik hoorde dat Augerau mij met een gedeelte van zijn Etat-major volgde: onder verscheiden bedreigingen onderscheidde ik deze woorden: *gij zult lijden zoo als gij anderen hebt doen lijden*. — Ik heb niemand doen lijden, maar ik heb schurken en roovers, die het verdienden, doen straffen. Daar hij mij op dat oogenblik naauw op de hiel was, greep ik met mijn hand 't gevest van mijn degen, maar de geheele bende viel op mij, mijn degen werd gebroken, ik werd voordgesleept en verscheurt. De verwoedste mijner moordenaren was een Onder-luitenant der grenadiers, Viel geheten, dien ik eenigē dagen te voren in arrest gezonden had; in den drang trachtte hij mij zijn fabel in 't ligchaam te duwen. 't Was Augerau zelf, die zulks belette; hij vond middel om mij te redden; laat af, laat af, dood hem niet, ik beloof u dat hij morgen zal *gefusilleerd* worden. Die struikrovers verscheurden mijn hoed, welke mij in die worsteling van 't hoofd was geraakt, maar niet, gelijk men uitgestrooit heeft, mijne onderscheide rangtekens; zij waren op bloed verhit. Een trouw huisbediende, die naar mij toeliep,

werd

werd met een fabel over 't wezen gehouwen, en redde zich, bedekt met wonden, in de kamer van mijne vrouw. Tot mijnent gekomen liet men mij niet toe mijne zaken in orde te schikken; ik werd, op staande voet, naar den tempel gevoerd met mijnen broeder Hendrik, die verlof verzocht en verkreeg om mij te verzellen. De eipier van die gevangenis zeide, toen hij ons ontving: ziedaar 'er dan een, men moet Mijnheer brengen in de kamer der *opiniën*. 't Was die, waarin men den ongelukkigen Lodewyk XVI. geplaatst had, en ik had geen hoop 'er beter aftekomen dan hij. Om half negen uren kwam men mij aankondigen, dat men de gedeputeerden had binnen gebragt, die bij de commissie der opzichters gearresteerd waren. Men bragt hen al mede in het vertrek des Konings, en men liet de gemeenschap open met de kamers, welke certijds beflagen wierden door de Koningin en de Princesfen. De gearresteerde Reprezentanten waren Pichgru, Villot, d'Auchy de l'Oise, Jarri, Lametrie, Larue, Bourdon de l'Oise en Durumare; wij vonden in den tempel den Commandeur Smith, la Vilheurnois, Brothier en Duverne du Presle, maar deze laatste werd bij onze aankomst overgebragt naar la Force; op den middag bragt men den gedeputeerden Aubry binnen, om half vier Lafonladébat, voorzitter van den Raad

der

der Ouden, Tronconducoudray, Marbois, Goupil de Prefeln, allen van denzelfden Raad: Deze laatste werden gearresteerd in het huis van Lafonladébat; onder voorwendsel dat zij eenè verraderlijke bijeenkomst hielden. Men geleidde hen eerst bij den Minister der Politie Sotin, zij beklaagden zich over 't geweld, gepleegd aan Representanten der Natie, en zij eischten, dat men hun de bevelen vertoonde van het Directoire. Sotin antwoordde hen boertende: „het zou vruchteloos zijn u die voor oogen „te leggen, gij begrijpt ligt, Mijnheeren! wanneer men „eens zoo ver komt, het als dan ontëven is zich een „weinig meer of minder blootstellen.” Den 19 vernamen wij de bijzonderheden der zittingen van de minderheid der beide Raden, gehouden onder 't oog van 't Directoire, en de wet, welke ons, zonder reden te geven, zonder ons te hooren, vonniste, vervoerd te worden naar een plaats, door 't Directoire zelv' te bepalen. Dit vonnis verbaasde ons; 'er was geen twijfel bij ons geweest, of men zou, na 't geweld, waar mede men ons gearresteerd had, ons naar militaire rechtspleging een straf opleggen, die minder langdurende, en bijgevolg zachter zou geweest zijn. De gevangenen, maar niet verbannen gedeputeerden, werden in vrijheid gesteld: deze waren Goupil de Prefeln, Lamettrie, d'Auchy, Jarri en Durumare:

Den 20 gaf de Generaal Augerau een bevel uit, vervat in deze woorden: „ Aan den Generaal Dutertre, „ bevelhebber aan den tempel, wordt geboden, nie- „ mand, wie 't ook zij, toetelaten tot iemand der ver- „ bannen, welk bevelschrift hij vertoone, of op „ wiens verzoek hij voorgeve te komen, ten zij dat be- „ vel ondertekend zij door mij.” (Deze Dutertre was zedert een maand uit de galei-boeien van Toulon gekomen, tot welke hij, door een vonnis van een krijgsraad was verwezen geworden, wegens diefstal, moord en brandstichting in de Vendée). Dien zelfden dag werden onze vrouwen toegelaten bij ons in den tempel te komen; welke hartverscheurende tooneelen! welke wreede scheidingen! Ik mogt de mijne niet zien, dan in 't bijzijn van een Officier, die ons niet toeliet zachtjes te spreken, of ons te bedienen van de Languedoksche landtaal, welke hij niet verstond; grimmig over dezen dwang, brak ik ons gesprek schielijk af, en ik verzocht mijn vrouw te vertrekken; zij gehoorzaamde mij, maar haar gejammer en haar gekerm klinkt nog in mijne ooren. Den zelfden dag werd in den tempel opgebracht de Generaal Murinais, een der opzichters van den Raad der Ouden: deze eerwaardige grijsaart was gearresteerd geworden op 't oogenblik dat hij, met de grootste gerustheid, zich begaf naar den Raad. Den 21 nam ik afscheid van mijnen broeder Henry; ik had

had zeer veel moeite hem te bewegen mij te verlaten; hij wilde volstrekt deelen in mijn onheil, en zonder medehulp mijner ongelukkige medgezellen Troncondoudray en Barbémarbois zou ik hem nooit hebben kunnen overreden, dat hij mij meer dienst zoude doen met ten steun te strekken aan mijne famielje, dan mij mijne kluisters te helpen dragen. Om middernacht kwam de cipier ons aankondigen, dat de Gerechtsminister daar was met den *Directeur* Barthelemy, en dat wij waarschijnlijk stonden te vertrekken. Men gunde ons geen kwartier uurs, om onze dingen bijeen te rapen, schoon niemand onzer zich vooruit gereed had gemaakt tot eene zoo schielijke reis; beneden aan den toren gekomen, vonden wij Barthelemy tusschen Augerau en Sotin, die, hem in zijn rijtuig naar den tempel brengende, gezegt had: „ ziedaar hoe „ 't in eene revolutie toegaat, heden zegepralen wij, „ uw beurt zal mischien ook komen.” Barthelemy hem vragende, of 'er geen ongeluk had plaats gehad, en of de openbare rust niet was gestoort geworden; *neen*, was 't antwoord geweest van Sotin, *de dofs was goed, werd wel ingenomen, en het volk heeft de pil geslikt*; toen dezelfde Sotin van ons afging geliet hij zich zeer vrolijk te zijn, en zeide: „ Mijne Heeren! „ ik wensche u eene goede reize.” De veroordeelden werden door Augerau opgeroepen; naarmate men onzen

naam noemde, werden wij door een wacht naar 't rijtuig geleid door een rij foldaten, die ons hoonden. Zommige onder ons werden zelfs mishandelt: onze getrouwe knechts, onder welke mijnen armen Steven, wiens aangezicht geheel gekorven was met fabelhounwen, hadden de deur der gevangenis niet verlaten, en bespiedden het oogenblik van ons vertrek, om ons vaarwel te zeggen! doch zij werden terug gestooten en van de foldaten geslagen, die uitriepen: „dit is het niet, „'t gene men ons beloofde, waarom laat men hen gaan?” Augerau, die onze bedaardheid zag, kon zijne woede niet bedwingen, hij liet dezelve duidelijk blijken door een trek, welke verdiend bewaard te worden. Le Tellier, knecht van Barthelémy, kwam juist aanloopen op het tijdstip, dat men ons op de wagens ter nederzette; hij bragt een bevel van het Directoire, waar bij hem vergund werd zijn meester te volgen: dit bevel stelde hij ter hand aan Augerau, die, toen hij 't gelezen had, hem zeide: „gij wilt dan uw lot vereenigen aan dat dier mannen, die voor altoos verloren zijn, „wat 'er ook met hen gebeure, 't is zeker dat zij nimmer zullen wederkeeren.” Ik heb mij wel bedagt, was 't antwoord van le Tellier, ik reken mij al te gelukkig als ik in de rampspoeden mijn's meesters moge deelen. — Wel nu dan, dwceper, loop en verga met hem, hernam Augerau, 'er bijvoegende: foldaten! geeft

geeft acht op dien karel, even als op die schurken. Le Tellier wierp zich aan de voeten zijn's meesters, zich al te gelukkig achtende in die verschrikkelijke oogenblikken een dergelijk vriend aan zijn hart te drukken. Die man heeft aanhoudend blijken gegeven van dezelfde verknochtheid en denzelfden moed; ook hebben wij hem steeds behandelt en beschouwt als een onzer medebroeders. De vier rijtuigen, in welke de zestien gevangenen verdeeld werden, zonder acht te slaan op de ongefeldheid en zwakheid van sommigen onder hun, waren wagens of karren, op vier wielen, ten naastenbij gelijk aan de transport-wagens voor de artillerij, een soort van kouwen, aan de vier zijden gesloten met ijzere bouten ter halver mans lengte, welke op den minsten schok ons kneusden, wij waren met ons vieren in ieder rijtuig, en daarenboven een oppasfer, die den sleutel van 't slot had, waarmede 't ijzere hek gesloten was, door 't welk men ons had doen opstijgen. De Generaal Dutertre had het bevel over de geleide van omtrent zeshonderd mannen sterk, zoo voet- als paarden-volk. Zij hadden bij zich twee stukken kanon. Terwijl men op de binnenplaats van den tempel bezig was met het gereed maken en het schikken der rijtuigen, werden wij door eenen verbazenden hoop Anarchisten uitgeschieden voor al wat leelijk was. Wij reden 's morgens om twee uren, op den 22 Fructidor of 8 September, af; het

weêr was allerafgrijslijkst; wij moesten gansch Parijs doortrekken om buiten den helschen slagboom (*barriere d'enfer*) te komen, en den weg naar Orleans inteslaan; in stede van de Jacobi-sstraat te volgen, floeg de geleider regts af naar de bruggen, en deed ons langs het Luxemburg rijden, waar onze lijksatie meer dan drie kwartier uurs werd opgehouden. De vertrekkenden waren allen verlicht, wij hoorden onder de luidruchtige vrolijkheid der gardes, den Commandant van onze geleide, den afschuwelijken Dutertre, toeroepen, en hem belasten, *wel zorg voor die Heeren te dragen*. Zommige der te wel bekende leden van de minderheid van den Raad van Vijfhonderd, die in het Odeon de befaamde permanente zitting hielden, kwamen naar buiten om ons te zien, en ons lachhartiglijk te hoonen: zij vermengden zich met de jagers van het geleide, schonken hen wijn, en zich bij de rijtuigen voegende, dronken zij op onze gezondheid, en spraken ons van *genade* en *goedertierenheid*. De stormachtige nacht, het licht der vuurpotten, welke rondom den schouwburg 't Odeon brandden, en het gebrul der Terroristen, maakten dit laatste tooneel, en deze afgrijslijke afscheidnemingen waardig de kannibalen, die het zelve aangelegt hadden. Eindelijk trók het geleide af door de Hel-sstraat, en wij kwamen buiten Parijs.

Ten

Ten twee uren kwamen wij te Arpajou aan, agt mijlen van Parijs, zeer vermoeid uit hoofde van den straatweg. Barthelemy vooral en Barbémarbois schenen geheel afgemat. Wij waren verbaasd toen wij zagen dat in stede van ons eene gemaklijke rust plaats te bezorgen, alwaar wij onze krachten konden herstellen, de Commandant Dutertre ons naar eene donkere en morsige gevangenis bragt; hij bekeek ons van nabij, toen hij ons uit de rijtuigen deed stappen om in eene soort van onderaardsch hol te treden; woedende, dat niemand onzer zich scheen te beklagen over zoo veel gestrengheid, riep hij uit. „die „fielten schijnen mij nog te trotzeeren, maar wij zullen „zien of wij hunne onbeschaamheid niet kunnen tem- „men.” Ik had mij reeds nedergeveild op het stroo met verscheide mijner medegezellen, Barthelemy stond overeinde, strekte zijne handen ten hemel, toen Barbémarbois, die zeer krank was, aankwam, en van afschrik terug trad op het gezicht en den drekstank van het onderaardsche hol, en aan Dutertre zeide: „doe „mij op staande voet fusilleren, en spaar mij de afgrijs- „lijke doods-angsten.” Dutertre glimlachte, en gaf den cipier een wenk, zijnen last te volbrengen. De vrouw van den cipier zeide daarop tegen Marbois met een vloek, „gij houdt u zeer spijtig, anderen die „voor u niet behoefden onder te doen, hebben zoo

„veele omftandigheden niet gemaakt;” dit gezegt hebbende, nam zij Marbois bij een arm en stootte hem van boven naar beneden, en in weerwil van ons geroep en dat van den armen gewondden, floot deze helſche furie de deur: wij hielpen in den duifter onzen ongelukkigen vriend gansch bebloed op de been, maar konden voor hem, noch een heelmeeſter, noch eenigen biſtand verwerven, zelfs geen water om zijne wonden te waſſchen. Zijn ganſche aangezicht was gekneust, en een zijner kakebeenderen was vermorſeld. Den 23 Fructidor (9 Sept.) trokken wij op den middag door de kleine ſtad Etampes (te wel bekend in den loop der omwenteling door de oproeren der anarchiſten, en door den moord, gepleegt aan een eerwaardig Magiſtraatsperſoon.) Dutertre deed halte houden in 't midden van de plaats, en gaf ons over aan de beſchimpingen van het graauw, het welk men toeliet onze rijtuigen te omſingelen. Wij wierden uitgeſcholden, vervloekt, met ſlijk gegooit: te vergeeſch verzogten wij, dat men voord zou rijden of dat men ons mogt toelaten uit het rijtuig te ſtappen. Trouconducoudray, die zeer ziek was, was op dezelfde kar geplaatſt met zijnen vriend Marbois, die men met een bos ſtroo begunſtigt had, uit hoofde zijner onlangs bekomene wonden, en de daaruit ontſtane koorts. De Generaal Murinais, de Directeur

Bar-

Barthelemy en Lafonladébat, hadden zich bij hem gevoegt; deze vijf personen, die in gevoelens met elkanderen overeenkwamen, en de oorzaken in de gevolgen van den 5 September uit een zelfde oogpunt beschouwden, scheidden zich niet weder van den anderen. Ducoudray bevond zich te Etampes in het Departement van Seine en Oise, van 't welk hij afgevaardigde was, en juist in het Canton, welks bewoners hem met den grootsten ijver verkozen hadden. De ondankbaarheid zijner medeburgers, die hem lafhartig afvielen en verlieten, trof hem zoo geweldig, dat hij eensklaps opstond, en, als ware hij op 't spreekgestoelte geweest, tot hun zeide: *Ik ben het zelf, 't is uwen Representant, herkent gij hem in deze ijzeren kouw? Ik ben het dien gij belastte, uwe rechten te handhaven, en 't is in mijn persoon, dat men dezelveu geschonden heeft; ik worde naar de strafplaats gesleept zonder dat men mij voor 't gerecht heeft gebragt, zonder zelfs beschuldigt te zijn geworden; mijne misdaad bestaat daarin, dat ik uwe vrijheid en uw eigendom verdedigt hebbe, dat ik getracht hebbe den vrede aan ons vaderland te bezorgen, uwe kinderen aan u te doen wedergeven; mijne misdaad is, getrouw te zijn geweest aan de Constitutie, die wij bezworen hebben. Tot loon voor mijnen ijver om u te dienen, om u te verdedi-*

gen, voegt gij u thans bij mijne beulen. Deze heftige aanspraak van Ducoudray, van welke ik mij slechts eenige trekken herinner, verftomde voor een oogenblik die woedende menigte, onder welke ongetwijfeld zich niet één waar Fransch burger bevond. — Dan weldra begon dit woeste graauw weder te schelden en schimpen, 't welk niet afgebroken werd, dan toen men ons eenig brood en wijn bragt. Na drie uren op deze zoort van kaak ten toon gefeld te zijn geweest, vertrokken wij, om 'snachts ons verblijf te houden te Angerville, vier mijlen van Orleans. Dutertre wilde op nieuw ons weder in een onderaardsch hol ftuwen, maar de Adjutant-Generaal Angerau (dien men niet moet verwarren met den Generaal Augerau,) met medelijden aangedaan, nam op zich ons in eene herberg te plaatzen: Dutertre deed hem op fttaande voet arrestéren en naar Parijs voeren.

Den 10 September kwamen wij vroegtijdig te Orleans aan, waar wij het overige van den dag en den volgenden nacht doorbragten in een afgezonderd huis, certijds een klooster der Urfelinen; alhier troffen wij eenige gevoelige zielen aan, wier menschlijkheid de waakzaamheid onzer wagters verfchalkte. Het aangename en verzachtende van de vertroostingen, welke men ons daar aanbood, kan niet bekend zijn, dan

van hun, die dezelve in den uitersten ramp onder-
vonden. Wij werden niet bewaakt door ons geleide,
maar door de gendarmerie, wier Overste zijn plicht
volbragt op eene heufche en edelmoedige wijze. Twee
dames uit de stad of liever engelen, na vooraf alles in
't huis der Urfelinen te hebben laten aanbrengen, wat
wij konden noodig hebben, vermomden zich daaren-
boven nog in lompe flechte kleederen, om toegang te
krijgen en om ons te dienen. Zij boden ons bijstand
en geld aan; wij bedankten haar hartelijk, maar de
herinnering van haar edelmoedig gedrag, 't welk steeds
in ons hart bewaart blijft, heeft dikwijls onze stand-
vastigheid gefchraagt. Wij zouden te Orleans hebben
kunnen ontsnappen, niet door behulp dier edelmoedige
dames, maar door toedoen van andere lieden, naar
wier namen men vergeefs zal gissen, en die zich
vrijwillig aanboden om ons te redden; maar wij we-
zen eenparig het aanbod van de hand. Ik weet niet
door welke verblindheid de meesten onzer, en vooral
de leden van den Raad der Ouden, op dat oogenblik
dagten aan hun karakter te kort te doen, indien zij
poogden zich te onttrekken aan hunne straf.

Den 11 September werden wij van Orléans naar
Blois gesleept; toen wij daar aankwamen, zagen wij
een toeloop van eene menigte schuitevoerders. De
rijtuigcn werden bestormt. Kapitein Gauthier, die

't

't bevel voerde over de ruitery van het geleide, dreef de ellendigen, die aan 't hoofd van dezen opstand waren terug, wij bemerkten hier in 't volk een gansch verschillenden indruk. *Zie daar, schreeuwde men, zie daar de schurken, die den Koning gedoodt hebben, zie daar de moordenaars, die ons met impositen drukten, zij eten ons brood, zij zijn oorzaak van den oorlog.* In een woord, alle de scheldwoorden, welke het volk met recht tegen de dwingelanden had kunnen uitbraken, werden nu blindelings toegeworpen aan derzelven slagtoffers. Wij werden gehuisvest in eene kleine zeer vochtige kerk, over welker zerken men een weinig stroo gestrooit had; maar 't was ons onmooglijk 'er eenige rust te genieten. Wij zогten te vergeefs de beweegreden van de tegenstrijdige bewegingen van 't volk, en wij vernamen dat de befaamde Abt Gregoire ons, door zijne herderlijke brieven, dit aangenaam onthaal bereid had.

Den 12 September, alvorens de kerkers van Blois te verlaten, waren wij getuigen van de wreede samenkomst en scheiding van Mijnheer en Mevrouw Marbois. Deze Dame bevond zich op haar landgoed nabij Metz, toen zij vernam dat haar man was gearresteerd geworden. Terstond ijldes zij naar Parijs, maar kwam daar eerst na ons vertrek aan. Zij volgde het convooi zonder zich den tijd te geven van aan het Di-

rec-

rectoire een verlof-brief te vragen, om haren man te spreken ter plaatze waar zij hem mogt inhalen; de Commisfaris van het Uitvoerend Bewind te Blois, bediende zich van dat voorwendzel, om haar verzoek te weigeren. Zij werd eveneens teruggezonden van den Commandant Dutertre. Eindelijk eenige oogeblikken voor ons vertrek aan de gevangenvaarders het verlof vertoont hebbende, 't welk men haar gegeven had om in de kerk te komen, werd haar toegelaten in onze gevangenis te treden; men gunde haar niet meer dan een kwartier-uurs, en een Officier hield het horologie in de hand. Even voor dat de laatste minuut verlopen was, verzamelde Marbois alle zijne krachten, en geleidde zijne eerwaardige echtgenoot tot ons, die moeite had Barthelémy en Ducoudray te herkennen, zoodanig waren zij veranderd; *mijne medegezellen*, zeide hij, *ik breng Mevrouw de Marbois tot u, die, op 't oogenblik dat zij van mij moet fcheiden, ook haar affcheid van ulieden wil nemen.* Wij fchaarden ons allen even ijverig om haar heen; zij wenschte ons geen moed, maar krachten en gezondheid toe. Toen zij in traanen begon uittebarften zeide Marbois haar op een vasten toon: vertrek, vertrek, de tijd is 'er; hij omhelsde haar, droeg haar in zijne armen tot aan de deur van de gevangenis, welke hij zelf opende en weder floot, waarna hij op de fteenen,

ge-

geheel buiten zich zelven nederviel. Wij vlogen ter zijner hulpe. Mijne vrienden! zeide hij, toen hij weder bekomen was, ziet daar mij weder in mijn geheel, ik heb de bron van mijnen moed wedergevonden; in-dedaad, van dat oogenblik af aan, was hij minder neêr-flachtig in zijne ziekte; hij kreeg een gedeelte zijner krachten weder en met dezelve die onwankelbare wel-gemoedheid en die gerustheid van geest, gezellinne der waare dapperheid. De toebereidzelen tot ons vertrek van Blois duurden zoo lang, dat wij bevreest werden 'er dien dag te zullen blijven. Op eene zonderlinge wijze vernamen wij de reden dezer draling. De Adjudant-Generaal van ons geleide, Colin, wel bekend door het aandeel, 't welk hij nam in de moordenarijen van den 2 September, en eenen Guillet, zijn waardigen medemakker, traden omtrent tien uren in de gevangenis, zij scheenen zeer aangedaan te zijn. „Mijn Heeren!” zeide de Municipaale Officier van de wacht tot hen, „waarom „ draalt gij om te vertrekken? alles is zedert lang gereed. „ De toeloop vermeerderd, uw gedrag is bij mij zeer ver- „ dagt, ik heb gezien en gehoord hoe gij met uw beiden „ het volk opftookt en aanhitst, om geweld te plegen „ tegen de gebannenen. Ik verklaar u, dat zoo 'er bij „ hun uittrekken eenig geweld geschied, ik 'er getuigen „ van zal geven in 't registerboek der Municipaliteit.” De beide guiten prevelden eenige woorden tot hunne ver-
schoo-

fchooning; toen wij uitreden, werden wij met hetzelfde gefchreeuw en met dezelfde vervloekingcn bejegend en eveneens bedreigd, als toen wij 's avonds te voren binnen kwamen.

Den 12 September vernachtten wij te Amboife, in eene zoo naauwe kamer, dat wij geene ruimte genoeg hadden, om ons op het ftroo regtuit te liggen; wij moesten tot aan Tours fukkelcn, eer wij eenige rust konden genieten.

Aldaar kwamen wij aan den 13 September; in die ftad had onlangs een opftand plaats gehad, waar bij bloed gefort was. De Anarchiften, langen tijd beteugeld, hadden het voorwendzel waargenomen van de zoogenaamde famenzweering van 't Wetgevend Ligchaam. Verftout door de nieuwe maatregels van het Bewind, welks befchermende magt eensklaps ontnomen werd aan braave lieden en in handen gefield van fchurken; deze, niet te vreden met hen te onderdrukken, hadden hen gewapenderhand aangevallen, en zich in hun bloed gebaad. De geconftitueerde Magten ondergingen, 't geen deze ftruikroovers eene zuivering noemden. De plaaizen van de waare Magiftraaten, door het volk verkozen, werden bezeten door die zelfde mannen, die, gedurende den oorlog der Vendée, zich befaamt hadden gemaakt onder de aanklagers en beulen. Wij werden gebragt naar de gevangenis der geboeiden, gevult met galeiboeven, onder
welke

welke men ons plaatste op eene binnenplaats, rondom bezet met getraliede hokken, waarin zij des nachts worden opgesloten, en van dewelke men 'er een voor ons bestemde. Naauwlijks waren onze geleiders van ons gegaan, of de galeiboeven plaatsten zich eenstemmig in een hoek, en terwijl zij zich met eene opmerkelijke bescheidenheid aan eene zijde hielden, zeide een hunner tot ons:

„ Mijn Heeren! 't moet ons zeer, dat wij u hier
 „ zien, wij zijn niet waardig u te naderen, maar in-
 „ dien wij in den ellendigen staat, tot welken wij ge-
 „ bragt zijn, u eenigen dienst kunnen bewijzen, zoo
 „ verwaardigt u denzelven aantenemen. Het hok, 't
 „ welk men voor u bereid heeft, is het koudste en
 „ naauwste van allen, wij bidden u, gebruik van 't
 „ onze te maken, 't is ruimer en niet zoo vochtig.”

Wij bedankten die rampzaligen, en maakten gebruik van deze vreemde herbergzaamheid, ons aangeboden door met misdaden bezoedelde menschen, maar door harten, die niet geheel en al gesloten waren voor mededoogen. In dertig uren hadden wij geen eten geproeft, toen men aan ieder van ons een pond brood en een halve vles wijn bragt, een rantsoen op 't welk men ons gesteld had.

Den 14 September kwamen wij te St. Maure aan, ons geleide was zeer vermoeid, want zij lagen daags eens zoo veel weg af als de gewone troepen, en wij

hield-

hielden ons nergens lang op; in de bezetting-fteden hadden wij van infanterij verwifeld, maar de cavallerij was afgemat. Dutertre vond hier eene kolonne van mobiel gemaakte nationale gardes, faamgefteld uit boeren, deze liet hij de wacht over ons houden, om des te beter zijne troepen te ververschen, hij ftelde de municipaliteit verantwoordelijk voor onze perfoonen. Wij herinneren ons hier met lof en erkentenis de brave burgers van St. Maur voor hunne medelijdende zorg. Zij verfchaften ons goed voedsel, het welk wij ten uiterften benodigd hadden. Wij wierden hier minder ftipt bewaakt, en zoodanig was de achtloosheid of goedwilligheid dier goede landlieden, die meest gewapend waren met pieken, dat wij tot aan den beftraatten heerenweg konden gaan, zonder door de fchildwachten gevolgt of nagefpoort te worden. Wij waren zelfs maar een fnaphaan fchoot van 't bosch af. Eenige onzer ftelden voor, om van eene zoo goede gelegenheid gebruik te maken, daar ik mede voor was. Ik wilde evenwel niet een eenigen mijner ongelukkige medemakkers verlaten, alhoewel ik fterk verlangde en aandrang, dat zij befluiten mogten te ontfnappen. Ongelukkiglijk konden zij 't onder malkanderen niet eens worden, alle de leden van den Raad der Vijfhonderd zouden wel hebben willen ontvlugten, die van den Raad der Ouden ftelden 'er zich

volstrekt tegen en wilden blijven. 't Was niet mogelijk, zeiden dezen, of de natie zou de oogen openen, en eindelijk willen, dat 'er rechters over ons benoemd wierden. Maar heeft men u niet te recht gesteld, veroordeelt en overgegeven, antwoordden hunne amptgenoten! bediend u van een oogenblik, 't welk mischien zich nimmer weêr zal aanbieden. Villot, die de Landstreek kende, alzoo hij 'er het oorlog gevoerd had, drong 'er sterk op aan, en bood zich aan ons den weg te wijzen. Marbois verklaarde, dat hij liever zijn lot wilde ondergaan, dan wapens tegens zich in de hand geven. Troncouduouday zeide stellig, dat hij aan zijn vaderland en aan zijne committenten, hoe ondankbaar zij ook waren, meende verplicht te zijn, zijn karakter te bewaren, en in de boeijen het oogenblik zijner rechtveerdiging afte wachten. Wat aangaat de agenten des Konings, zij twiĳelden niet of zij zouden ontslagen worden door een partij koningsgezinden, alvorens zij Rochefort bereikten, en de abt Brothier beklagde hartelijk ons andere constitutionelen, alzoo hij meende, dat wij zeer slecht ontvangen, en mischien aan stukken zouden gehakt worden door de Vendéërs. De Ouden hadden de meerderheid, de dag verscheen, en vertoonde ons op nieuw onze ijzeren kouden en den helhond Dutertre. Wij vertrokken, en togen een lan-

langen tijd dwars door 't zelfde bosch, 't welk ons ten wijkplaats had kunnen strekken en onze vlugt bevorderen. De wegen waren zoo slecht en de schokken zoo geweldig, dat wij verzogten, schoon vruchteloos, te voet te mogen gaan in 't midden van 't geleide; zoodra wij op de karren gestegen, en de tralien gesloten waren, werden die niet voor 's avonds geopend. Pichegru en ik, jong, en aan de ongemakken van den krijg gewoon, konden naauwelijks de schokken uitstaan, terwijl onze grijsaarts en onze drie kranken, Marbois, Barthélemy en Ducoudray de onuitspreeklijkste pijnen en smerten uitstonden. Onze aankomst maakte ons lot nog smertelijker; elken avond werden wij aan 't volk ten toon gesteld, vervolgens in de kerkers opgesloten, daar wij slimmer behandeld en slechter gevoed werden dan de ergste misdadigers.

De gevangenis van Chatellerault, waar wij den 15 September aankwamen, kwam ons de slechtste voor, welke wij tot hier toe ontmoet hadden. Men sloot ons in een gat op, dat zoodanig besmet was, dat verscheiden onzer bezwijmden, en wij zouden 'er alle gestikt zijn, indien men niet schielijk de deur had geopend, voor welke men wachten plaatste, om 't oog op ons te houden. Marbois was zeer ziek, en Ducoudray, die hem oppaste, was op

stroo naast hem gezeten, toen een rampzalige, die zedert drie jaren in de boeijen liep, ons een bezoek kwam geven in ons hol. Hij deed zijn best om ons versch water te bezorgen, hij bood zijn bed aan Marbois aan, die hetzelfde aannam, en na wat gerust te hebben, zich een weinig beter bevond. *Neemt geduld, mijn Heeren!* zeide dezen mensch, *men gewend zich eindelijk aan alles.*

Den 16 September werden wij te Poitiers niet beter behandelt, schoon zommige lieden, die de voorzichtigheid mij belet te noemen, alle pogingen aanwendden om ons bewijzen van goedhartigheid te geven. Hier was het vaderland van den gedeputeerden Thibaudau, lid van den Raad der Vijfhonderd, die zich op de lijst der gebannenen niet genoemd ziende, braaf en edelmoedig genoeg was om de eer der uitbanning te vorderen.

Den 17 September kwamen wij te Lufignan aan. De gevangenis van dit kleine vlek te klein bevonden wordende om ons met ons zestienen te bergen, gaf Dutertre bevel om ons te doen liggen in de karren in 't midden van het vlek, niettegenstaande den sterken regen en kouden wind, waar aan wij den ganschen dag waren blootgesteld geweest. De Maire en de Commandant van de nationale garde, een grijsaart, en menschlievend mensch, verzogten zich verantwoordelijk voor ons te mogen stellen, en verkregen met zeer veel moeite verlof, ons in eene herberg te plaatzen ;
naauw-

naauwlijks waren wij daar gevestigd, of wij zagen een renbode aankomen. Elk maakte zijne gisfingen, zomige vatten fchielijk hoop, en alle meenden, dat 'er iets nieuw was voorgevallen. Wel ras werden wij onderricht, dat de boodfchap weinig te beduiden had. Het was enkel een bevel van het Directoire aan den Adjudant Generaal Guillet, om deszelfs Generaal Dutertre te arrefteren en naar Parijs te voeren, uit hoofde van knevelarijen en fielterijen door hem zedert ons vertrek gepleegt. Men vond bij hem de agt honderd Louis d'or, welke hij ontvangen had voor de kosten van 't geleide, welke kosten hij door 't doen van requisitien, door de Municipaliteiten had doen betalen. Ik beken, dat het mij vermaak deedt, dezen fchurk zelf te zien treffen door zijne meesters, alvorens hij de zending volbragt had, waar mede zij hem belast hadden, en van welke hij zich meesterlijk kweet; ik hoorde het rijtuig naderen, 't welk hem moest wegbrengen, en ik wilde op mijne beurt zijne houding zien; mijne nieuwsgierigheid zou mij haast duur te ftaan gekomen zijn; toen ik het vengster opende, gaf een fchildwagt, die buiten ftond, en die denkelijk gehoorzaamde aan een oud bevel van Dutertre, vuur op mij, de kogel brak de richel die boven mijn hoofd was. Ik heb hier boven gezegt, dat het in arrest nemen van Dutertre eene gebeur-

tenis van weinig aanbelang voor ons was, om dat de Adjudant Generaal, die in zijn plaats gesteld werd, niet beter deugde dan hij, hij gaf 'er ons bliken van den volgenden dag, zijnde den 18 September, toen hij te St. Maixant voor ons gezicht den Maire deedt arresteeren, die aangedaan over onzen beklagenswaardigen toestand, tegen ons met een gevoelig hart gezegt had: *mijn Heeren! ik neem veel deel in uwe rampen, en alle goede burgers doen insgelijks.* Deze daad van geweld baarde zoo veel misnoegen en gemor, dat Guillet verplicht was den braven man weder op vrije voeten te stellen; 't was in deze zelfde plaats, dat men eene verkenning van onze gestalte en gedaante maakte, wij werden twee aan twee door een Officier opgeroepen, die ons ondervroeg en de tekenen opgaf aan den roover Cordebar, dezelfde die te Vendome met Baboeuf veroordeeld wierd. Hij oeffende bij den Bevelhebber van 't geleide de bediening van Secretaris. Er zijn geene zulke lage en ruwe smaad- en scheldwoorden, waarmee deze beide schoften ons niet bejegenden. *En gij, vroeg mij een hunner, van wat beroep zijt gij? — ik ben een krijgsman, een beroep, 't welk zulke guiten, als gij zijt, ontëerd hebben.* Wij waren als nog onkundig van het lot het welk men ons bestemde, wij wisten niet waar het einde onzer reize zijn zoude, wij wisten niets van

van onze verbanning, dan 't gene wij door de roepers van den Tempel vernomen hadden. De gewaande wer van den 19 Fructidor (6 September) was ons niet officieel medegedeeld; ten uiterften nieuwsgierig naar de openbare papieren, verlangden wij, toen wij den 19 September te Niort aankwamen, dezelve te lezen. Wij waren in de benedenste kuil van het kasteel, een donker en vochtig hol, meer dan vijf en twintig voeten onder den grond. De Municipaale Officier, die de wacht bij ons had, beloofde ons alle de nieuwsbladen te zullen bezorgen, welke hij bekomen kon, maar de Exconventioncele le Cointrepuiravaux, een der flegtste werktuigen van den aanhang der Anarchisten, en die aldaar de bediening waarnam van de Uitvoerende Magt, verbood, onder de strengste straf, alle soort van gemeenschap met de uitgebannen: voor deze keer ontsnapte niemand onzer aan de uitwerking van de vochtigheid van 't hol; den volgenden dag, zijnde den 20 September, kwamen wij 'er allen uit, bijna lam en verstijft, om den nacht doortebrenge te Surgeres, waar de weg zich verdeckt naar la Rochelle en Rochefort. De beweeging welke wij rondom ons zagen, het vertrekken en aankomen der couriers, de buitengemeene zorgvuldigheid, om in ons hol schildwachten te plaatzen, deedt ons voorstellen, dat wij nabij het einde onzer reize waren.

Wij hoopten, dat wij eindelijk eenige dagen zouden kunnen uitrusten, en dan dien onderstand van kleederen en linnen ontvangen, welke men ons door het verhaasten van ons vertrek belet had medetene-men. Zelfs vleiden wij ons, dat na menschen uit den weg geruimt en verwijderd te hebben, welke de openbare achting geducht moest doen schijnen, de Directeurs of Bewindvoerders gerust gesteld door de logheid der natie, ons niet met eene noodelooze gestrengheid zouden behandelen, welke niet anders dan den algemeenen haat kon vermeerderen, welken men tegen hen had. Wij bedrogen ons, en brave lieden zullen zich altoos bedriegen, wanneer zij den gang van schurken naar de verschillende trappen der misdaad willen berekenen.

Den 21 September vertrokken wij 's morgens om drie uren van Surgeres, en na negen doodelijke uren aan den anderen, de afgrijselijkste wegen bereden, en allerlei soort van kneuzingen ontvangen te hebben, kwamen wij te drie uren na den middag in 't gezicht van Rochefort. In plaats van de stad interjeden, gelijk wij gehoopt hadden, trok het convoij langs het glacis, en om de stad heen naar de haven. Dit oogenblik was voor ons allerakelijkst. Wij bemerkten maar al te duidelijk wat ons lot zoude zijn, en dat wij, mischien voor altoos, stonden gescheiden

te

te worden van alles het welk de menschen aan het leven hecht. De doodelijkste vooruitzichten omringden ons. De bezetting van Rochefort was langs den straatweg geschaart, welken wij volgden. Eene meenigte matroozen deed de lucht weergalmen van hun akelig geroep: *verzuipen! verzuipen!* Aldus kwamen wij aan den zoom der Charente. Het groot aantal scheepstimmerlieden, de soldaten der bezetting, en de matroozen liepen alle naar den waterkant, drongen zich om onze karren en geleide heen, en herhaalden met groot geschreeuw: *weg met de dwingelanden, laat ze uit de groote schaal zuipen!*

Dusdanig was voor ons de afscheidsgroet van onze medeburgers. Een Adjudant of Commisfaris van de zeezaken, La Coste genaamt, dien ik aan zijn gekorven gelaat meende te kennen, riep de namen op der uitgebannenen, en ontving ons uit de handen van den commandant van 't geleide, Guillet.

Naarmate wij uit de karren traden, deedt de Commisfaris la Coste ons in een boot stappen. Hij vond den Heer de Marbois in een zoo slegten staat van gezondheid, dat hij hem in 't eerst weigerde intescheepen, verzekerende dat hij reeds stierf, en onmogelijk twee dagen de beweging der zee zou kunnen weêrstaan. Guillet werd razende, bedreigde la Coste met arrest, en zwoer, dat hij hem zou aanklagen en doen

afzetten. Marbois werd naar de boot gedragen; Guillet kwam zelf mede bij ons scheep.

Men bragt ons over naar een tweemast-schip, het welk in 't midden der rivier ten anker lag. Het was de *Brillant*, een kleene kaper, op de Engelschen veroverd; eenige soldaten, die 'er slegt uitzagen, deden ons vrij ruuw tuschen deks afftijgen, duuwden ons naar 't voorste van 't schip, daar zij ons op malkanderen stuuwden, en daar wij bijna stikten van den rook der combuis. Wij leden honger en dorst, en hadden in zes en dertig uren niet geëeten noch gedronken. Men bragt ons een puts met water en men wierp ons, met de grootste versnading, twee amunitie-brooden toe; doch het was ons niet mooglijk iets te nuttigen, uit hoofde van den rook en de bekrompene plaats in welke wij ons bevonden; de schildwachten, die ons al meer en meer op 't lijf drongen, voerden de ijslijkste taal. Pichegru, de onbeschaamtheid en de schandelijke taal berispende van den soldaat die in 't midden van ons zat, kreeg ten antwoord: *'t zou beter voor u zijn te zwijgen, gij zijt onze handen nog niet ontkomen.* 't Was een jongen van vijftien of zestien jaaren, die zoo sprak.

Wij moesten gelooven dat de plaats, tot onze uittanning geschikt, niet anders ware dan het bed van de rivier de Charente, en dat wij ons reeds bevonden in een dier schrikkelijke werktuigen ter straffe, in een dier
 vaar-

vaartuigen met houte klappen, uitgevonden om de wraaklust der dwingelanden te verzaden, en om in den duister eene menigte hunner slagtoffers te gelijk te doen omkomen. De nacht kwam aan: welk een nacht! wij luisterden; wij verwagttten het noodlottig uur, en toen de matroozen de touwen en zeilen begonnen aantetasten twijfelden wij niet of ons laatste oogenblik was daar. De *Brillant* was nu onder zeil, wij zakten de rivier af, en de vloed werkte tegen ons in; om elf uren, in den avond, ankerde het schip op de reede. Eenige weinige oogenblikken, na dat men het anker had uitgeworpen, werden 'er alleen zes van ons geroepen, om op het dek te komen. Dit oogenblik was verschrikkelijk. Ik was niet onder het getal der genen, die 't eerst geroepen werden; wij namen afscheid van onze medebroeders. Deze en de volgende oproeping, de woeste vrolijkheid der soldaten en van 't scheepsvolk, de tegenwoordigheid van Guillet, verzekerde ons dat zij ter dood gingen. Wij bleven langer dan een half-uur in dezen angstigen toestand, stil en ingetoogen, op ons einde denkende, en ons onderwerpende aan den wil van Hem, die alles bestierd.

Wij werden op onze beurt geroepen, vier bleven 'er nog over: Aubry, Bourdon, Dosfonville en Villot ondergingen dezen laatste doodsangst, deze verlenging van straf; eindelijk vonden wij ons, tegen
onze

onze verwagting, alle weder bij den anderen aan boord van 't advijsjacht *la Vaillante*, onder 't bevel van den Kapitein Julien, die, toen hij ons overnam, ons aanraadde geduld te oeffenen, en ons verzekerde, dat hij, bij 't stip nakomen van de bevelen van het Directoire, niet verzuimen zou ons lot zoo dragelijk te maken als mogelijk was. De Commandant Guillet volgde ons aan boord van de *Vaillante*, en bespeurende den indruk, welke zijne tegenwoordigheid op ons maakte, zeide hij: *Ja, mijne Heeren! ik ben hier ook.*

Men plaatste ons tusschen deks. *Wil men ons van honger laten sterven?* riep de ongelukkige Dossenville, die gene onder ons die 't meest leed door gebrek aan voedsel. *Neen, neen, Heeren!* gaf al lachgende een Officier van 't advijsjacht (des Poyes, Oud-officier van de koninglijke zeemagt) ten antwoord, *men zal u terstond een soupé opdyschen.*

Geef me slechts eenige vruchten? zeide Marbois, die bijna dood van den honger was. — Een oogenblik daarna wierp men ons van 't dek twee amunitie-brooden toe. Deze maakten het beloofde soupé uit, en hoe schraal hetzelfde was voor ongelukkigen, die in geen veertig uren geëeten hadden, hebben wij naderhand 'er menigmaal naar gefnakt: dit was 't laatste brood, 't welk wij kregen.

Deze laatste verplaatsing op een oorlogschip, 't gewoel

woel van de matroozen, om alles gereed te maken, de bejegening van den Kapitein, de menschlijkheid, welke, in weerwil zijner gestrengte houding, in zijne taal doorstraalde, de nadruklijke toon, op welken hij zijne matroozen aansprak, alles liep samen om ons gerust te stellen, ten minsten om ons te overreden, dat wij niet bestemd waren om eerlang van 't leven beroofd te worden. — Toen eensklaps Kapitein Julien, die even te voren een gesprek had gehad met Guillet, aan den kant van 't luikgat verscheen, en tuschen deks afkwam, gevolgt van eenige gewapende foldaten. Hij deelde aan elf van de onzen, dien hij bij naam noemde, hangmatten uit. De vier overigen, die 'er geene kregen, waren Villot, Pichegru, Dosfonville en ik. Wij werden van onze medegezellen afgescheiden, door de wacht welke Kapitein Julien bij zich had, deze beval ons afteklommen naar den leeuwenkuil, zeggende: *Voor uw vieren, mijn Heeren! zie daar de plaats, waar gij kunt huishouden.*

Deze onverwagte slag scheen te gelijk onze twaalf medegezellen te treffen, die, zich niet willende van ons afscheiden, eischten even barbaarsch behandeld te mogen worden: Tronconducoudray en Barbémarbois schreeuwden het uit, en drongen 'er sterk op aan; Barthelemy en zijn getrouwen le Teller, ons door de foldaten naar den leeuwenkuil ziende

fle-

slepen, liepen naar het luik, en wierpen 'er zich met ons in, de Kapitein bedreigde hen, dat hij hun met bajonet-steken weder naar boven zou doen komen; zij stoorden zich niet aan zijne bedreigingen, maar lieten zich enkel door onze smeekingen overhalen.

Wij bleven alle vier in het fikstste donker in dit afgrijslijk hol, 't welk stonk van de uitdamping van de binnekiel en de kabels; wij hadden noch hangmatten, noch dekzel, noch iets, waar op ons hoofd te kunnen nederliggen, zonder het evenwel op de been te kunnen houden.

De twaalf anderen hadden het insgelijks zeer bekrompen tusfchen deks boven ons, de luiken waren gesloten, en zij waren, even als wij, verftoken van versche lucht, van beweging en van den noodigften bijftand.

Ons advijsjacht ging 's morgens om vier uren onder zeil, wij werden dit gewaar door 't gejuil van 't fcheepsvolk, en vervolgens door den slag der golven.

Den 22 September opende men des morgens om agt uren één luik, wij hoorden den bengel luiden voor 't ontbijt van 't fcheepsvolk, men wierp ons door 't gat van 't luik ieder een biscuit toe.

Onze medgezellen lieten den Kapitein roepen, hij kwam aan den rand van 't luik, Marbois voerde het woord. — *Uitgebannen! wat wilt gij van mij?* zeide de Kapitein; — *U onder 't oog brengen dat de*
bis-

biscuit, welke men aan ons heeft uitgedeelt, een kost is aan welken wij geen van allen gewoon zijn: 'er zijn grijsaarts onder ons, die dezelve niet kunnen vermalen; ook is die biscuit zoodanig beschimmeld, dat uwe matroozen dezelve niet zouden willen eten. Wij vorderen, dat gij ons kennis geeft van de bevelen, welke u wegens ons gegeven zijn. — Uitgebannen! ik heb geen andere biscuit, om onder u te laten uitdeelen; 't is de spijs, welke ik u moet geven: zijt te vreden met het gene gij krijgt, en acht uzelfen gelukkig dat ik geen strenger gebruik make van de bevelen, welke ik ontvangen hebbe. 't Verwonderd mij zeer, dat, in den toestand waarin gij u bevind, gij mij durft spreken van mijne bevelen aan u te vertoonen. Ik heb niets aan u medetedeelen. — En ik, die verscheide lange zeetogten gedaan heb, antwoordde Marbois, ik moet u waarschuwen, dat, indien gij ons zoo naauw opgesloten houdt, ons de vrije lucht beneemt, en gij de noodwendige voorzorgen niet gebruikt, om te beletten dat wij ons zelve besmetten, gij niet alleen ons allen binnen weinige dagen zult zien sterven, maar de pest in uw schip brengen, en al uw scheepsvolk van kant helpen. — Wel nu, zeide de Kapitein toen hij heenging, ik zal zien wat ik doen kan, als wij eens buiten 't gezicht van de Fransche kust zullen zijn.

Op

Op den middag kreegen wij elk nog een biscuit, en in 't midden van ons eene kleene tobbe, met groote boonen in 't water gekookt, zonder de minste saus. Dit was ons rantzoen, en de eenige kost, welke wij op de gansche reis hadden. Twee scheepsjongens werden belast met de uitdeeling daarvan. Die, welke onze medgezellen diende, was Aristides genaamt, hij was een aartige, lieve jongen; de onze, integendeel, was leelijk en slegt. De karakters van beiden die jongens, de eenige schepzels die met ons iets te doen hadden, waren van aanbelang in ons lot. Aristides had veel deel in de zeldsamen vertroosting, welke wij ondervonden . . . die goede kleene Aristides.

Zoodanig was onze gesteldheid in de dobberende doodkist, welke ons aan Frankrijk ontrukte, en ons naar een onbekend land voerde.

Naauwlijks waren wij in volle zee, of de wind liep tegen en 'er ontstond zulk een hevigen storm, dat de Kapitein genoodzaakt was het te houden naar de reede van la Rochelle, alwaar het advijsjacht voor den nacht ten anker kwam.

Daags daar aan, den 23 September, kwam tegen elf uren de Admiraal Martin, in weerwil van het ruuwe weêr, aan boord van het advijsjacht, met zich brengende Kapitein la Porte, die, op bevel van het Directoire, de plaats moest vervullen van Julien.

Wij

Wij vernamen deze gebeurtenis eerst bij 't hooren lezen der ordonnantie door den Admiraal Martin, die aan het scheepsvolk te kennen gaf, wie zij voor deszelfs nieuwe Kapitein zouden hebben te erkennen.

Kort daarop kondigde zich dezen aan op eene wijze, welke ons te kennen gaf dat wij onder de plak van Kapitein Julien nog niet gekomen waren tot den hoogsten trap van onzen rampspoed. Wij hoorden hem met eene barsche en klinkende stem, als een spreektrumpet, het scheepsvolk aldus aanspreken: *Soldaten! ik beveel u naauw acht te geven op deze groote misdadigers; en gij, matroozen! ik verbiede u, op straffe des doods, geen de minste gemeenschap te houden met die schurken.* Hij deedt vervolgens de ronde: liet ons oproepen en, na ons wel bekeeken te hebben, zeide hij ons: *Mijne Heeren! gij zijt wel gelukkig zoo genadig te zijn behandeld geworden.*

De winden waren tegen, de zee stond hol. Op den zelfden dag, omtrent drie uren, kwam, door kracht van riemen, naar 't advijs-jacht af een schuit van la Rochelle. Men riep haar toe; 't antwoord was, dat zij goederen in had, welke toebehoorden aan de uitgebannen. Kapitein la P o r t e verbood haar te naderen en dreigde haar in den grond te zullen booren. De schuit was reeds onder den spiegel van de *la Vaillante*. De zoon van L a f o n l a d é b a t noemde zich, en smeekte, dat men hem

D

mogt

mogt toelaten zijn vader te zien en hem eenige kleederen ter hand te stellen. De Kapitein bleef onverbiddelijk voor 't gekerm van den ongelukkigen vader, die, op 't herkennen van de stem zijn zoons, brulde van woede, en tusfchen deks zich ijslijk kwelde. De Kapitein bleef onverbiddelijk voor de traanen en 't gefchrei diens jongelings, die wanhopig op de knieën nederviel en smeekte, dat men hem wilde toefiaan voor een enkele, voor de laafte keer zijn vader te omhelzen. *Neen, neen; riep la Porte, pak u aanftonds weg, of ik fchiet u in den grond.* Hij liet enkel de jongen Lafon toc aan de matroozen den mantelzak, welke hij medebragt, overterciken; vervolgens liet hij de fchuit van 't boord afduwen, en het vroome kind, dat nimmer zijn vader weder moest zien, naar den wal terug keeren.

Een uur na dit hart-verfcheurend tooneel liet de Kapitein, in weerwil van den storm en in weerwil van de gevaren, welke de fchepen ten tijde der nachtéveningen in de baai van Bifcaije loopen, alles zeilree maken, eensdeels om ons te vervaren, en ongetwijfelt op hoop van daardoor geen Engelschen te ontmoetten. Wij verlieten dus voor de tweedemaal de kust van Frankrijk op den 23 September, 'savonds om vijf uren. De nacht was stormig: wij waren op 't punt van te vergaan bij 't voorbijzeilen van de klippen van Pertuis d'Antioche, en des anderen daags, 24 September, kwam de Kapitein
nog-

nogmaal genoodzaakt een reede te zoeken, en ten anker te komen, aan den mond van de rivier van Bordeaux op de reede van Blaire.

Ik kan niets bijzonders melden van 't gene de zeevaart betreft, noch iets voegen bij 't gene ik bereids wegens onzen toestand, gedurende de eerste dagen van ons verblijfaan boord, gezegt hebbe: in weerwil der zeeziekte, waarmede de meesten onzer aangedaan waren, hadden wij nog geen verlof kunnen verwerven van op 't dek te komen; en uit hoofde van het ruuwe en onstuimige weêr, bleven de luiken digt gesloten, terwijl wij alle lagen te zieltogen.

Den 25 September gingen wij weder onder zeil, de wind was toen wat verslapt, doch het was niet voor den 29 dat wij verlof kreegen een uur op het dek te komen. De helft der uitgebannen werd te vier uren naar boven geroepen; en de andere helft ten vijf uren. Gedurende die twee uren was de bezetting van het schip onder de wapenen; de uitgebannen mogten niet wandelen dan op den overloop tusschen de beide masten; zij mogten geen woord spreken met elkanderen, ook niet met iemand van 't scheepsvolk.

De bende krijgsvolk, welke aan boord van 't advijsjacht *la Vaillante* geplaatst was, om de wacht over ons te houden, bestond grootendeels uit scheepsfoldaten, die van de eilanden Frankrijk en Bourbon terug

waren gezonden met de Commisfarisfen van 't Directoire, belast om aan die kolonien de *decreten* (besluiten) overtebrengen, waarbij de Fransche établisfementen op de Antillifche eilanden buiten werking gesteld en vernietigt waren geworden. Dit krijgsvolk had men in den beginnen gekozen uit de revolutionaire bende van Nantes, zoo berucht in de jaarboeken van 't schrikbewind, door het vermoorden en verdrinken der priesters, die gevonnist waren om uitgevoerd te worden. Wij hoorden hen elkanderen hunne heldendaden vertellen: de een beroemde zich, op marsch zijnde, zijn Kapitein van achteren op 't lijf gevallen, vermoord en vervolgens in een kuil of floot geworpen te hebben, om dat hij hem verdacht hield een aristocraat te zijn; een ander noemde koeltjes een aantal priesters op, die hij in de Loire had laten verzuipen; een derde gaf aan zijne makkers eene beschrijving, hoe het bij die waterverfmooringen toeging en welke grinzigen die ongelukkigen maakten, op het oogenblik dat het water hen overfloonden; verscheiden beroemden zich met de floeps-riemen dezulken den kop ingeslagen te hebben, die, buiten boord geworpen, zich met zwemmen zochten te redden. Zij bekenden, dat men wel had gedaan hen van het eiland Bourbon terug te ontbieden, want dat zij 'er gewis de revolutie tot den hoogften top zouden hebben ingevoerd.

Wanneer deze monsters voor een oogenblik hunne
ge-

gesprekken opschortten, geschiedde zulks om dezelve te vervangen met de ondeugendste liedjes. — Gemeenlijk namen zij het oogenblik waar, dat wij een weinig rust genoten, en plaatsten zich allen aan het luik van het tusschendek, om daar de ontuchtigste taal, godslasteringen en kannibaalsche liederen uittebalken. Indien wij hen verzogten ons met rust te laten, overlaadden zij ons met de smadelijkste uitjouwingen, en herhaalden hun helsch chorus.

Toen men op den agtsten dag van onzen scheepstogt ons toestond versche lucht te ademen, dat echter niet langer dan een uur op elken dag was, waren slechts drie onzer, Tronconducoudray, Pichegru en la Villehernois, in staat van dat verlofgebruik te maken; alle de anderen hadden geene krachten genoeg om van tusschen het dek naar boven te komen. Ik zelf moest agt en twintig dagen in den kuil blijven, om dat ik geen kracht had mij naar boven te begeven. De oude Generaal Murinais, die een poging deed om langs een reep naar boven te klauteren, liet uit zwakheid het touw slippen, en viel van boven tot in 't benedenste van het schip. Wij schoten allen ter zijner hulpe toe, wij meenden dat hij zich doodelijk bezeert had; eenige matrozen kwamen naar beneden, zich langs het zelfde touw latende afglijden, en hielpen ons onzen armen oudsten oprigten: hij was deerlijk gewond, zijne witte hairen

waren met bloed geverwt. De wreede Kapitein kwam aan den rand van 't luik en riep met eene forfche ftem: *Matroozen! gij weet wat bevel ik gegeven heb, geen gemeenfchap te houden met de uitgebannen, komt naar boven en bezorgt den zieken een glas water.*

Kapitein la Porte vergat geene folteringën, om ons te doen bezwijken; door eene uitgezogte barbaarsheid wilde hij nooit gedoogen dat men ons een touw-ladder gawe, om naar 't dek te klimmen; wij waren verpligt langs een reep, welke aan 't luikgat hing, naar boven te klauteren, zoodat de zulken onder ons, die te zwak waren en het meest de verfche lucht nodig hadden, met geene mogelijkheid zich het verlof, om een uur op het dek te wandelen, ten nutte konden maken.

Men weigerde ons de geringfte hulp, de onontbeerlijkfte noodwendigheden: vier onzer gevangenen, die in den leeuwenkuil lagen, verzogten, dat zij ten minften een weinig ftroo, of iets anders, mogten hebben, om de kneuzingen, bij 't flingeren van 't fchip, voortekomen. *Zij spotten met mij, zeide de Kapitein, de planken zijn te zacht voor die guiten, ik wenschte dat ik ze in een fteene vloer kon veranderen.*

Onze medgezellen deden door den kleenen zwabber Aristides, den Kapitein onder 't oog brengen, dat zij noch lepels, noch bakken hadden, om ieder zijn aandeel, in 't rantsoen te geven, maar 't antwoord was:

waar-

waartoe zouden hen lepels dienen, om boonen en biscuit te eten, hebben die schoijers dan geene vingers, en kunnen zij niet uit de tobbe drinken? Dat ze mij niet langer lastig vallen, voegde hij 'er bij, zij behoorden te begrijpen, dat in de omstandigheden, waarin ze zich bevinden, alle die aanzoecken noodeloos zijn.

Den veertienden dag, dat wij op zee waren, had gebrek aan versche lucht en voedsel, de meesten onzer tot het uitersten gebragt. De heelmeeester had ons in zijne korte bezoeken geen anderen troost gegeven, dan dat wij enkel zeeziek waren, en dat wat het scheurbuik aanbelangde, wij daarvan wel zouden herstellen, dat Guiana overvloed van schildpadden had.

Pichgru was de eenige, van de vier gevangenen in den leeuwenkuil, die niet zeeziek was, maar zoo veel te meer leed hij van den honger, welke hem zomtijds razend maakte; dewijl hij evenwel nog de meeste kracht had, pastte hij zijne makkers op.

Den 4. October had men 's morgens om zeven uren de luiken geöpend, om 't schip te luchten; de dag, die helderer als naar gewoonte was, drong tot in den kuil door; wij worstelden met den dood; ons gezicht was half verdooft en naauwlijks in staat, om door wenken te kennen te geven, dat wij afscheid van elkanderen namen, toen eensklaps de wakkere Kapitein Hurto, die

't bevel over de scheepsfoldaten had, in 't ruim sprong, in 't midden van ons nederviel en zijn been bezeerde. *Mijne Heeren!* zeide hij, geheel ontfeld, *maakt geen bedorven man van mij, neen, doet dat niet, ik kan zulke afgrijselijke behandeling niet langer dulden. Daar is th  en suiker, meester Dominicus zal u kokend water brengen, verstaat gij 't, meester Dominicus? Gij kunt gerust op hem vertrouwen; maakt maar ten minsten geen bedorven man van mij. Ik heb den post, dien ik bekleede, nodig, om mijne famielje en arme vrouw te onderhouden!* Naauwlijks kon hij deze woorden half uitbrengen, hij fikte in zijne traanen. *Ach! hemel! ik! ik! — moet ik de hand leenen aan zulke ijslijkheden!* Dit waren de laatste woorden, welken wij van hem verstaan konden; hij verdween.

Kort daarop bragt meester Dominicus ons kokend water en een nap. Dezen drank was voor ons een hemelsch manna. Maar 't gene ons het meeste opbeurde en lucht gaf aan onze harten, was deze onverwachte daad van menschlievendheid; dit bewijs, dat de Voorzienigheid ons niet geheel verlaten had, en dat 'er nog een vertroostenden engel was in 't midden der booze geesten, aan welke wij overgeleverd waren.

Den 7 October bevonden wij ons in het gezicht van de Spaansche kust; Marbois had zulks opgemerkt,
hij

hij had van een matroos, die hem steelsgewijze eenig brood van turks korn verkogt, vernomen, dat wij tegenöver de baai van St. Andries waren, en dat de lieden van die kust, op welke wij aan laveerden, eenige versfchingen aan boord gebragt hadden. Hij meende, dat men eene laafte poging bij den Kapitein doen moest, dat hier de laafte gelegenheid was om ons versfchen mondkost te bezorgen, en dat misfchien zijne wrekeheid zijne barbaarsheid zou overmeesteren, en ons toelaten iemand aan land te zenden om, voor onze rekening, alles te koopen waar aan wij gebrek hadden. Marbois ftede derhalven een bri f op, welke aan den Kapitein werd ter hand gefield door den getrouwen Aristides. Zie hier den korten inhoud:

Vooraf geen kennis gehad hebbende van onze infcheeping voor een zoo langen togt, hebben wij ons van geen voorraad kunnen voorzien; gij hebt ons de bevelen en voorfchriften niet willen vertoonen, volgens welke gij aan uw boord ons moest behandelen. Met geen mogelijkheid konnen die bevelen inhouden, dat gij ons van honger moet laten fterven; ook gelooven wij, dat de barbaarsheid, welke gij jegens ons uitoeffend, eeniglijk een misbruik is van uw gezach. Bedenk, dat gij ten eenigen dage'er berouw van zult kunnen hebben; dat ons bloed op uw hoofd zal nederkomen; en dat misfchien gansch Frankrijk, maar

allerzekerst onze familien, onze broeders en onze zoonen eens rekenschap zullen eischen, van de wijze op welke gij menschen gehandeld hebt, die 't lot in uwe hand stelde.

Wij verzoeken, dat alvorens de Spaansche kust te verlaten, en ons buiten de baai van St. Andries te begeven, door u een boot naar land gezonden worde, om voor onze kosten de voor ons onontbeerlijke mondbehoefstems te koopen. Des Kapiteins antwoord hierop was: „ Ik ducht geen wraak. Ik zal geen boot naar „ land zenden; ik meen niets te veranderen aan de be- „ velen, welke ik gegeven heb, en ik zal met flaglij- „ nen den eersten laten afrosfen, die mij weder met ver- „ toegen komt lastig vallen.”

Den 9 October kreegen wij 's morgens door den scheepsjongen Aristides bericht, dat wij eindelijk kaap Ortigaal te boven waren gezeild, en toen 's avonds van den zelfden dag Pichegru van 't dek naar beneden kwam, zeide hij ons: dat wij buiten 't gezicht van de kust van Europa waren, en dat wij met een goeden wind noord aan stevende. Het advijsjacht *la Vaillante* was een goed zeilder, en liep met eene frische koelte twaalf knopen af. Ik moet hier eene bijzonderheid plaats n, welke ongelukkig te pas komt, schoon ze anders niets aanmerkelijks heeft: dan dat Villot, die ten tijde van het timmeren van dit schip te Bajonne het be-

bevel voerde, en aan hetzelfde den naam van *la Vaillante* gaf, zich nu op dienzelfden bodem bevond, welke hij door zijne hand van stapel had laten loopen.

Van de eerste dagen af, dat ons toegestaan wierd, op het dek te wandelen, zогten wij de geneigheden te doorgronden van 't scheepsvolk. Wij hadden opgemerkt, dat meester Dominicus, van wien ik hier boven gesproken heb, die eerste kwartiermeester op dezen bodem, en omtrent zestig jaren oud was, zeer aangedaan schein, wanneer iemand onzer als een schim of spook uit het graf naar boven kwam. Nooit vestigde hij zijn gezicht op ons, of hij was bewogen. Wij hebben hem verscheiden malen, als wij op 't dek wandelden, aan de groote mast zien zitten met de traanen in zijne oogen. Wij vernamen van Kapitein Hurto, dat meester Dominicus de wacht bij nacht hebbende, door 't luik naar beneden in 't hol stukken brood en kaas wierp, schoon wij bijna geen tanden meer hadden om die te vermalen. De eerste keer dat hij ons kokend water bragt, onder voorwendzel van de pomp te klaren, beijverden wij ons zeer om hem onze erkentenis te betuigen: die man, die anders op een strengen, en zelfs brutalen toon sprak tegen de matrozen, die braven man bezweek bijna in onze armen, en zeide ons: *Ach, mijn Heeren! deze reis zal*

zal mij het leven kosten, om dat ik mijn verdriet moet verkroppen.

Dominicus hield zich gestadig bezig met eenigzins ons lot te verzachten. 't Kostte hem niet weinig moeite de waakzaamheid van den Kapitein te leur te stellen. 't Was Aristides, die zijne kleine boodschappen bij ons deed, en wanneer hij niet wel te vreden was over de verrichtingen van dien kleinen jongen, floeg hij hem onbarmhartig, zoo dat het ons dikwijls leet deedt, dien kleenen knaap te hooren huilen, en ongerust maakte dat hij niet alles aan den Kapitein zoude ontdekken; de foldaten die de gestadige bezoeken van Aristides bemerkten, verweten hem zijne oppassingen en floegen hem mede. Maar d' uitmuntende jongen kikte niet een woord en klaagde nooit.

Het gelukte Dominicus zomtijds brood en wijn voor ons te koopen, men verkogt hem het brood voor ons tegen vier Guldens het pond, en een glas wijn tegen dienzelfden prijs.

Op zek ren dag was hij gansch vrolijk, hij waarfchouwde den Heer de Marbois, dat hij ons een soupé wilde bezorgen, en dat wij de boonen van 't rantzoen niet moesten eten; indedaad om middernacht zond hij ons een gebraden achterstuk van een varken, met brood en wijn, dit was gewis van zijn eigen proviand,

viand, de laatste toevlucht van den goeden Dominicus.

Zijne ijverige menschlijkheid verraadde zijn geheim, hij werd betrapt van den Kapitein, die hem voor al 't scheepsvolk rekening afvroeg van zijn gedrag, hem met de boeijen en den dood bedreigde; wij hoorden dit alles aan. Dominicus verzaakte zijn karakter niet, hij bekende alles; *'t spijt mij*, zeide hij op een vasten toon; *die Heeren niet meer te hebben kunnen toevoegen; ik wenschte ten koste van mijn leven hun lot te kunnen verzachten, laat 'er mij om door den kop schieten, wat verlangt gij meer? laat mij door den kop schieten.* De Kapitein bleef verstomd, de Luitenant Dubourg nam de partij van Dominicus, de tweede kwartiermeester Chapuifet viel hem niet af, mischien dat la Porte niet zoo zeker was van zijn scheepsvolk, als van de foldaten die aan zijn boord waren. Dominicus had zich belast met verscheide brieven voor onze familien, dezelve zijn alle wel te regt gekomen, maar de hemel heeft dezen deugdzamen man aan de bewijzen onzer dankerkentenis onttrokken; of liever heeft die voldaan, hij stierf kort na de terugkomst van de *Vaillante*.

Onzen deerlijken toestand vertederde zomtijds de hartvochtigste harten; de oude Generaal Murinais zat
op

op zekeren dag tegen het affluit van een der jager-stukken, terwijl het scheepsvolk avondspijsde; hij trachtte de biscuit te vermalen, welke aan ons was uitgedeeld, doch geene tanden meer hebbende, kon hij ze niet kort krijgen, noch week maken; de Kapitein, die langs hem heen ging, werd eensklaps getroffen over de schoone gedaante van dezen grijsaart, die van de matroozen ónwillens met eerbied beschouwt werd. *Ik zie*, zeide de Kapitein tegen hem, *ik zie dat gij de beschuit niet kort kunt krijgen, ik zal u brood doen geven; neen, mijn Heer*, antwoordde Murinais hem volmondig, *ik begeer niets van u, voldoe uw plicht, ik wil van u niets bij voorkeur hebben, ik wil niets, daar mijne makkers niet in deelen, laat mij met vrede.*

Op den 16 October waren wij op de breedte ten noorden van de Açores, het woei fel, de zee stond hol, een Portugeesch vaartuig, 't geen van de kust van Brasilië kwam, viel in onzen weg, de Kapitein maakte 'er jacht op, nam het, en bij 't aan boord klampen, kreeg de *Vaillante* een hevigen schok; terwijl Kapitein la Porte, en deszelfs scheepsvolk bezig waren de ongelukkige pasfagiers te plunderen, was de brave meester Dominicus, enkel bedagt om in deze verwarring ons proviand te bezorgen, hij bragt ons noten van Para en cocosvruchten.

Niet-

Niettegenstaande den onderstand, welken wij nu en dan kreegen door de menschlijkheid van Kapitein Hurto en meester Dominicus, en door den ijver van den goeden Aristides, werden wij gestadig van eenen wreeden honger gekweld, en evenwel bleven wij een walg hebben van de zwarte en bedorven biscuit, welke wij niet breken konden zonder 'er groote levendige wormen in aantetreffen. De groove boonen waren voor ons nog walgelijker, het zij uit hoofde der morsige wijze waarop men die opdischte, 't welk zekerlijk met voordagt geschiedde, want nooit kreegen wij 'er een bak van, of 't haar en 't ongediert dreef 'er boven op.

Zedert dat de hevige ziekte, door de beweging der golven veroorzaakt, ophield, had de wreede honger bij ons verschillende uitwerking. Het grootste getal verzwakte, en werd bijna levenloos, vooral Tronducoudray, Lafonladébat en Barthelemy, daarentegen hadden Marbois, Villot en Dossionville aanvallen van razernij, en het groove voedsel, dat zij bij kleine portien kreegen, vermeederde hunne verflindenden eelust. *Ongetwijvelt zit het Directoire aan een beter middagmaal dan wij thans doen*, zeide op zekeren dag een onzer, op de bak met zwarte boonen ziende, die voor ons stond. *Ja*, antwoorde een man die ons beluisterde, en die ons slechts deze

deze enkele keer toefprak, doch dien ik niet wil noemen: ja, de *Directeurs hebben een beter middagmaal, maar ik twijfel of zij wel zoo gerust eten, en zich zoo moedig zouden houden als zij in uwe plaats waren.*

Ik herinner mij op dit oogenblik een opmerkelijker trek, een eenig woord, een schreeuw, welke onzen norschen Kapitein deed fidderen. Marbois wandelde op het dek, en leed zoodanig van den honger, dat hij zich niet kon bedwingen; de Kapitein ging kort langs hem heen, *ik heb honger, ik heb honger*, riep Marbois hem toe met een sterke fiem, doch die eenigzins belemmerd was, en hem met vonkelende oogen aanziende, *ik heb honger, geef mij te eten, of doe mij in de zee werpen!* De helhond bleef als versteent staan, hij deed aan Marbois eenig eten brengen.

Op eenen anderen dag Villot met zijne oogen alles verslindende wat hem kon verzaden, kocht van een matroos een pond reuzel, het welk hij op staande voet op at, hij werd 'er zeer ziek van.

In dien staat kwamen wij onder den keerkring, de zachte luchtfreek in deze stille zee, vermeerderde onze graagte nog sterker. Het verschrikkelijke van dien honger zal nimmer uit mijn geheugen gewischt worden. De ongelukkige Dosfonville schreeuwde van razernij, zoo dat wij bevreesd waren van hem gebeten

beten te zullen worden. 't Scheepsvolk had een grooten haai gevangen; de Kapitein gaf bevel, dat men ons het deel van den état majoor zou geven, dat's te zeggen het flechtste. 't Is bekend hoe traanachtig, zwaar te verduwen en ongezonder het vleesch van dit monster is, doch wij waren zoodanig uitgehongerd, dat wij het gansche dier zouden verslonden hebben. **Dominicus** liet ons waarschouwen, het ons toegelegde aandeel van de hand te wijzen, en zond ons des avonds het minst slegte gedeelte van den haai, zeer wel klaar gemaakt met uijen, azijn en Brasilsche peper. **Dosfonville** alleen at 'er meer dan zes ponden van, met eene verschrikkelijke gulzigheid, hij was 'er dood ziek van, en op het punt van sterven. Indien wij dezen edelmoedigen onderstand van **Dominicus**, zomtijds door andere handen kregen, was het tot een hoogen prijs. Naar mate wij gebrek leden werden wij gestroopt. Ook gaf **Dosfonville** een zeer goeden blaauwklaken-schen overrok, splinter nieuw, voor een drie ponds brood; omtrent dien tijd verschaftte eene haastige onverduldigheid van **Pichegru** aan Kapitein **la Porte** een voorwendzel om de vier gevangenen in den kuil nieuwe geweldenaarij aantedoen. . . . De zwabber **Bordelois** bragt ons, niettegenstaande onze sineekingen en bedreigingen, altoos zwarte boonen, welke 'er zoo ontieg en morslig uitzagen, dat wij 'er niet van

eten konden. Op zekeren dag dat Pichegru, razend van honger, met ongeduld op deze groove spijs wagtte, kwam de zwabber met den bak, welke bijna vol was van haar; Pichegru kon zich niet weerhouden den jongen een stoot te geven, die hem deed tuimelen, hij viel met den bak en brandde zich deerslijk, de jongen zette een ijselijke keel op, en riep om hulp, Pichegru beschuldigde zich zelf; wij wilden niet toefstemen, dat hij alleen schuldig was, de Kapitein liet ons alle vier in de boeien slaan, de twee eerste dagen aan de beiden beenen. Wij stonden veel uit, wij bleven zes dagen gekluisterd, zonder dat de Kapitein geneigd scheen ons te ontkluisteren; toen eindelijk de vrees, welke toch altoos bij boosdoeners plaats heeft, hem dwong ons te ontslaan.

Zedert het veröveren van het Portugeefche schip, toonde het scheepsvolk zich onvergenoegt over de ontrouw van den Kapitein in de deeling; eenige matrozen ~~worden~~ overluid, het medelijden over ons lot voegde zich bij hunne klagten, wij waren op het voorkasteel onder hen vermengt; zij hadden onder hun gezigt Generaals in boeien geslagen, Pichegru vooral, vestigde hunne aandacht, verdubbelde hun belang. Den zevenden dag wierp de Kapitein ons weder in den leeuwenkuil. Waarlijk, hij deedt voorzichtig, hij had geen oogenblik langer moeten wagen.

Wei-

Weinige dagen daar na maakte de *Vaillante* nog een prijs, 't was een Engelsch schip, van Londen naar Antigua bestemd, Kapitein la Porte wilde ongetwijfelt zich bevredigen met zijn volk, want hij stond de allerijlijkste plundering toe, en ging zelf voor; een Engelsch Kolonel, die pasagier op dat schip was, zijn mantelzak terug willende hebben, werd met ons voor 't overige van de reis in den leeuwenkuil geplaatst.

Wij waren aan geene zijde van den keerkkring, toen een Zweeds schip, dat naar St. Barthel ging, het voor de *Vaillante* op een vluchten zette, en niet voor 'savonds om vijf uren werd ingehaald; de wakkere Luitenant Dubourg, dezelfde die had doen blijken, ons niet ongenegen te zijn, kreeg bevel het schip te onderzoeken; toen hij terug kwam verzekerde hij den Kapitein, dat alles richtig aan boord was, en hij voegde 'er bij: *'t is het zelfde schip, dat bij ons op de rhee van Blaie lag, toen wij daar ankerden, het voerd verscheide Fransche kolonisten weg, die door de wet van den 19 Fructidor gedwongen zijn Frankrijk te verlaten.* „ En gij vindt dat schip richtig, ” zeide la Porte, woedend, „ een koningsgezinde zou „ niet anders doen, ga, ” zeide hij, zich tot een anderen Officier wendende, „ onderzoek nogmaals dat „ schip, en zo 'er uitgebannen op zijn, is 't schip „ prijs verklaart, ” gelukkig was 'er niet een eenige

op; maar zal men 't gelooven kunnen, dat, om zich, bij 't vergelijken van de scheeps-rol met de lijst der verbannen, te verzekeren, dat 'er geene op waren, hij aan ons zelve verzocht, hem de ordonnantie te leenen, waarin deze bloedige wet, ons gewaand vonnis en de noodlottige naamlijst vol uit geschreeven stond; 't is noodeloos hier te zeggen, dat wij hem een zoo onbeschoft verzoek weigerden.

Wij waren ruim veertig dagen op zee geweest, en rekenden ons op de hoogte, en niet ver van kaap Noord te zijn, schoon men tot nog toe geen verandering in de kleur van 't water bespeurt hadde. Eene doode kalmte deed ons niets vorderen, en de ongemeene hitte matte ons geheel af; Aubery, die bijna levenloos was, ademde zachtjes, en na alle onze ellenden opgeteld te hebben, voegde hij 'er bij: „ helaas! waarom „ heeft hij ons niet in zee geworpen.” *Gij zijt 'er nog meester van*, riep de Kapitein, die buiten ons weten ons beluisterd had, *en gij zult mij vermaak aandoen. Ik zal u een ladder laten geven om te gemakkelijker op het dek te komen.*

Eindelijk hoorden wij op den vijftigsten dag bij den dageraad roepen: *land! land!* wij voelden ons als op nieuw herleven. 't Was zedert den 4 September, de dag dat wij geërresteert wierden, de eerste sfrac van hoop die ons bescheen; onze beulen hadden het zoo verre

verre gebracht, dat zij ons vuurig naar 't land onzer ballingschap deden verlangen.

Toen wij op het dek kwamen, bespeurden wij het vaste land, en een meer verheven grond dan het overige van de kust, en welken men hield voor de landkenning van kaap Noord. Men kon als nog niets dan een verwarden klomp onderscheiden, dan, dit verward tooneel voldeed aan onze onverdulghheid, onze verbeelding drong tot de bosfchen door, en wees ons onze verblijfplaats aan, welke wij reeds fchikten en opfierden. Wij gaan dan eindelijk, zeiden wij, het oog ontwijken van onze beulen, wij gaan op een vrijen voet dien grond doorloopen, wij zullen 'er vertroostingen, misfchien nieuwe vrienden aantreffen, 't zal genoeg zijn voor onze vervolgers den oceaen tusfchen hen en ons gesteld te hebben, zij zullen gerust gesteld zijn, zij zullen meenen genoeg gewroken te zijn, nu zij ons van alles verfteken en aan de vergetelheid gewijd hebben, welke op ons wagt.

De *Vaillante* te verlaten, onzen honger te verzadigen, ons te verfrifchen, vers water te drinken, was voor ons het hoogfte goed. In het hevigfte van honger en dorst, onderhield Marbois, die voor dezen Landvoogd van St. Domingo was geweest, en die eene volkomen kennis had van de voordbrengzels van dat land, ons niet dan over de uitmuntende vruchten, wel-

ke wij stonden te plukken en te verzamelen, hij ondersteunde onze afgepijnde ziel door die beguichelingen, welke de landwindjes reeds scheenen te verwezenlijken, die aan onze verftompte zintuigen den geur der citroenboomen en ananasfen overbragten.

Den 10 November, des avonds om vijf uren, kwam het advijsjacht ten anker, op de groote rheede van Caijenne, in 't gezicht, en op drie mijlen afstand van de stad. Van dat oogenblik af werd ons toegestaan alle uren van den dag op het dek te wandelen; maar de Kapitein herhaalde aan zijn volk, geene gemeenschap met ons te houden. Hij deed op staande voet kennis geven van onze aankomst aan den agent van 't Directoire Jeannet, die te Caijenne de oude bediening van Gouverneur waarnam.

Den 11 November voor den middag, werden wij door een ligter, op welke de Kapitein-koopman Despeyroux het bevel had, afgehaald. La Porte stond verbaasd te kijken, dat de Agent-Generaal hem niet had laten ontbieden, en gelast ons aan land te brengen; het bevel, het welk hij gelijktijdig ontving van voor anker te blijven liggen, zonder nader aan 't eiland Caijenne te komen, en het verbod van met niemand te spreken, noch iemand van zijn scheepsvolk te ontscheepen op straffe des doods, ontrustte hem zeer; hij zeide, ons niet te willen overleveren aan
cenig

eenig ander Officier, dan aan den Agent zelv'; naderhand zijn wij door meester Dominicus te weten gekomen dat hij Jeannet vermoedende reeds te wel onderrigt te zijn van de laafte gebeurtenisfen, op 't punt geftaan had van 't anker te ligten en naar Guadeloupe te zeilen; om ons overteleveren aan den befaamden Hugues, dwingeland der Antillifche eilanden.

Middelerwijl was het bevel fteellig, en hij zag zich gedwongen zijn prooi te laten glippen. Hij gaf ons eenige foldaten van zijne fcheepswacht mede, over welken de hupfchen Hurto 't bevel had; deze verzelden ons tot aan het ftrand, en aldaar namen wij ons affcheid van hem. Toen wij op den ligter overgingen werden wij begroet met de laafte blikken van den vergramden tijran en met de zegenwenschen van Dominicus, in wiens betraande oogen dezelve duidelyk te lezen waren.

De ligter ankerde op een kanons fchoot afftand van den wal; de floepen, aldaar reeds aangekomen, voerden ons aan land: wij ontfcheepten met zeer veel moeite aan een ftrand rondom met klippen bezet, op welken eene onftuimige zee eene geweldige branding maakte. Wij bevonden ons vlak voor 'het hospitaal, een zeer fchoon gefligt, aan den zeekant gebouwt, aan 't noordlykft gedeelte van de favanna of weide.

Eene menigte volk kwam terftond naar ons toeloopen, alle de Magiftraatsperfonen en de voornaamfte bewooners

van Caijenne omringden ons, en door den indruk, welke wij op hen maakten, konden wij zeer gemakkelijk bespeuren, dat de enkele nieuwsgierigheid hen daar niet had heen gelokt. De commandant der troepen, Desvieux, ontving ons met een neger-wacht, die 'er zeer wel uitzag, en begeleidde ons tot aan 't hospitaal, doch ten minsten op eene beleefde wijze; hij stond aan de voornaamste ingezetenen, die ons omringden, toe ons den arm te leenen; wij vonden menschen weder, wij herkenden Franschen, wij troffen aan 't hospitaal den agent van 't Directoire Jeannet, met deszelfs secretaris Mauduit; hij gaf aan den Kapitein Hurto een kwijtschrift voor zestien uitgebannen, na dat hij hen een voor een had opgeroepen.

Toen Jeannet ons op den bovensten overloop van 't hospitaal ontving, ontsnapte hem eenige traanen. *Gij hebt veel uitgestaan, mijne Heeren!* zeide hij ons, *men kan zulks maar al te wel bespeuren; ik heb hier een verblijf voor u laten gereed maken, het welk, hoe bekrompen het u moge voorkomen, nogthans het beste is, 't gene ik u op dit tijdstip kan aanbieden, deszelfs ligging is de gezondste en de geschiktste voor uwen tegenwoordigen toestand; gij zult opgepast worden door de eerwaardige graauw-zusters; zij zullen u niets laten ontbeeren; ik zelf zal zorgen dat men u voorzie van behoorlijke levensmiddelen en ververs-*
sin-

singen; maakt 'er staat op, dat zoo lang ik mijne eigene wil kan volgen, gij reden zult hebben van weltevreden te zijn.

Hij ging van ons af zonder eenig bevel te geven, of ons onder een wacht te stellen, welke ons belemmeren konde, zonder zelfs ons te verbieden naar de stad te gaan.

Eene zoo schielijke verandering in onzen toestand, de medelijdende zorg en oppassing der goede graauwzusters, het finakelijke van versch voedzel en van verfrischende vruchten, dit alles deed ons herleven; wij twijfelden niet, indien wij eens volkomen hersteld waren, of wij zouden, volgens de woorden van de gewaande wet van 19 Fructidor, volkomen meester wezen over onze personen; wij werden in deze meening bevestigd door den geest zelfs der logenachtige verhalen, welke wij lazen, en in dewelken de redenaars der zegerierende minderheid in de beide Raadsvergaderingen poogden voor hunne onderworpen amptgenoten te verbergen de onrechtvaardigheid en barbaarsheid eener verbanning in masfa, door dezelve te doen voorkomen als eene enkele ballingschap: ik hoorde verscheiden onzer medgezellen, bijzonderlijk Lafon, zich beklagen zijne vrouw en kinderen niet bij zich te hebben, ten einde zich vrijwillig te kunnen vestigen in deze kolonie, welke eene rust scheen te genieten, die zedert lange uit het moederland verbannen was.

Deze vertroostende droomen werden ongelukkiglijk maar al te ras verdreven, alles veranderde van gedaante. De Gouverneur Jeannet wischte reeds des anderen daags, door een gansch tegengesteld gedrag, alle de goede gedachten uit, welke wij ons van zijne kortstondige menschlievenheid gevormt hadden, te misdadiger en wreeder, door ons met eene valsche hoop te vleijen, dan indien hij ons van stonde aan straf behandelt hadde.

Dit gedeelte van onze rampzalige geschiedenis zou even onverstaanbaar zijn voor den lezer, als het gedrag van Jeannet voor ons onbegrijpelijk was, indien ik hier de reden niet meldde van deze verandering, zoo als wij die vernomen hebben van getrouwe getuigen, wier goedwilligheid en moed geene verandering aan ons lot hebben kunnen toebrengen, en wier namen en weldadigheden ik verzwijgen moet, schoon dezelve immer in mijn h  rt zullen geprent blijven.

Ik zal eerst trachten een afbeeldzel te maken van dezen wonderlijken Konful.

Jeannet, zusters zoon van Danton, is een man van omtrent veertig jaren, van een uiterlijk aangenaam voorkomen; zijne manieren zijn beschaafd, hij heeft iets loos en zelfs geestigs in zijn gelaat, hij is verminkt aan den linker arm, maar voor 't overige zeer wel gemaakt.

Jeannet behoorde tot den geduchten aanhang, door
wel-

welken, in 1792, het Wetgevend Ligchaam onderdrukt, den Troon omvergeworpen, en met het Uitvoerend Bewind de monarchale constitutie vernietigd wierd. Ik sla geen geloof aan de getuigenis van lieden, door welken ik hem heb hooren betichten, als deel gehad te hebben aan de grootste misdaden; ik geloof slechts, dat hij den aanhang van zijn oom wel genoeg diende, om door denzelfen in 't vervolg daar voor beloont te worden. Hij wierd tot Gouverneur van Caijenne benoemt, kort na het bijeenkomen der Conventie.

De vrij goeden staat in welken de kolonie zich bevind, de orde, welke hij 'er gehandhaaft heeft, leveren bewijzen van zijne bekwaamheid; in zijn bewind is hij altijd stout en onverschrokken geweest; billijk jegens de genen die eigendommen bezaten, schoon hij dezelve afhankelijk van hem hield door de vrees voor de negers, die hij altoos heeft weten in bedwang te houden en zich van hun te doen beminnen: de ingezetenen erkennen, dat zij hem het behoud hunner eigendommen schuldig zijn.

Toen Danton, door deszelfs medestreever verschalkt, met zijn partij moest onderdoen voor die van Robespierre, werd Jeannet, die geweigerd had de vrijheid der negers aftekondigen, verplicht de kolonie te ontruimen; hij nam de wijk naar de Vereenigde Staaten.

Na den 9 Thermidor (27 Julij) in Frankrijk terug
ge-

gekomen, werd hij, kort na de bevestiging van 't Directoire, in zijnen post hersteld: de bezitters van eigendommen ontvingen hem met vermaak, en hij billijkte hun vertrouwen door het bedwingen der aanhangers van 't schrikbewind. De afgrijslijke Billaud-Varennés en Collot d'Herbois, naar Caijenne uitgebannen, genoten 'er hunne vrijheid, en verre van hunne euvel-daden te boeten, beraamden zij 'er nieuwe, onder het gezag eens commandants Cointet, die waardig was hen te dienen. De onverwagte terugkomst van Jeannet belette de uitbarsting eener famenzweering, beraamd door negers en bestuurt door Collot d'Herbois, om in eens alle de blanken ontebrengen. Het verraad werd door eene negerin aan den dag gebracht, die het geheim daarvan ontdekt had. Jeannet liet Collot d'Herbois en deszelfs amptgenoot Billaud-Varennés arresteeren, en naar het fort Sinamarij voeren. Men zegt, dat Billaud-Varennés niet tot de famenzweerders behoorde; Jeannet kon evenwel den opstand der negers niet stuiten, dan na eene groote slagting onder dezelveu gemaakt te hebben: Collot d'Herbois, korten tijd daarna ziek geworden zijnde, wierd naar het gasthuis van Caijenne overgebracht, alwaar hij ftierf; Billaud-Varennés is nog op het fort van Sinamarij.

Men kan uit deze bijzonderheden opmaken, dat Jeannet,

net, gebonden aan de partij, die den 9 Thermidor voordgebracht had, stand hield tegen de Anarchisten, en door een zoo natuurlijk gedrag, het welk zijne vrienden hadden behooren te volgen, had hij zich in Frankrijk vereenigt met alle brave lieden door een gemeen belang, waarvan het onderpand rustte op de handhaving der nieuwe wetten; hij beschermde de eigendommen, hij wist, ondanks de volkomen uitvoering der decreten voor de vrijheid der negers, hen in hunne werkhuizen te doen blijven.

De zorg, welke Jeannot draagt om de eigendommen te doen eerbiedigen, is niet zonder eigenbelang, men beschuldigd hem van roofzucht. Hij doet willekeurige heffingen, welke hij niet verantwoord: onmedogenlijk maakt hij zich meester van alle de plantagien, die hem in de handen vallen: vriend, onzijdige, vijand, alles verklaard hij, als een zeeroover (7), voor verbeurd; de uitdeeling geschied op zijn roovers; hij heeft zich, onder den tijtel van nationale goederen, het genot toegeëigend van de schoonste plantagien, zoo geconfisqueerde als gesequestreerde, vooral doet hij de schoone plantagie *la Gabrielle* van den Generaal *la Fayette*, welke hem, zegt men, 300,000 L. opbrengt, wel bebouwen; de plantagie der Jesuïten, *la Royale*, en die van *Beauregard*, vermeederen dus den schat van dezen Satraap.

Na

Na dezen voorspoed en met zulke geneigdheden was Jeannet, ziende dat het republikeins bewind zich vestigde, ver af van te gelooven dat 'er een nieuw schrikbewind zou plaats hebben: de tijdingen van den 18 Fructidor, welke voor onze aankomst hem reeds waren overgebracht door een Amerikaans schip, op het welk hij beslag liet leggen, veroorzaakte de namen der voornaamste hoofden, zoo als Augerau, Sottin, enz. hem zoodanig een schrik, dat hij op het punt stond om voor de tweedemaal de kolonie te verlaten; de tijd van zijne volmagten was verstreken, hij twijfelde niet of een vriend van Billaud-Varennes zoude hem schielijk komen opvolgen; hij meende reeds de schimmen van den afgrijslijken Collot te zien oproepen. De ingezetenen haalden hem over te blijven en nieuwe ophelderingen aftewagten.

Het naauwkeurig verflag, hetwelk Dubourg, Luitenant van het advijsjacht de *Vaillante*, doen moest op het oogenblik van onze aankomst; het tafereel, 't welk diens menschlijkheid ongetwijfeld aan Jeannet schetste van het leet, ons aangedaan, bevestigde waarschijnlijk zijne eerste bemerkingen, en bezorgden ons het goed onthaal, het welk hij ons in het hospitaal deed.

Kapitein la Porte, middelerwijl verwoed en te sterker beledigt over de honende en smadelijke omzichtigheid
van

van den Agent, te meer, daar hij zelf zeker van, en trots was op 't vertrouwen van 't Directoire, liet zich niet afschrikken, noch achtte zich verwonnen; hij schreef aan Jeannet, bleef aandringen om hem te zien en de bijzondere brieven en schriftelijke bevelen te Caijenne (*) in deszelfs eigen handen te stellen, van welke hij de brenger was. Jeannet, daarenboven, misleid door revolutionairen, zoodanig als zijn secretaris Mauduit en Kapitein Malvin, kon niet terug treden, hij oorloofde Kapitein la Porte aan land te komen, en verzocht hem het middagmaal bij hem te houden.

Wij zagen hem, tegens vier uren in den namiddag, in zijn floep aankomen, en wij beefden.

Daar deze maaltijd ten gevolge had dat ons bederf besloten werd, verdienen de bijzonderheden, welke wij deswegens vernomen hebben, eenige aandacht.

Terwijl Jeannet oplettend zijne staatsbrieven las, vermeerderde la Porte den text met de kwaadaartigste en trouwlooste aantekeningen, waarin hij geholpen werd door nog trouwloozers raaden. *Die guiten*, zeide hij, *die ik herwaard gevoerd hebbe, hadden in Frankrijk reeds den burgerkrijg aangestoken, alwaar zij ongestraft alle de Republikeinen omhals bragten: — wij wa-*

ren

(*) Ik kan getuigen, dat drie personen van Caijenne een bijzonderen brief gelezen hebben van Rewbel aan Jeannet.

ren alle verkogt aan de Vorsten, alle wilden wij den Koning uitroepen, alle hoopten wij nog den draad te herknopen, wij hadden ons verstandhoudingen te Caïenne weten te bezorgen, en wij hadden de middelen om eene omwenteling te bewerken, ten voordeele van Lodewyk XVIII; het Directoire, voegde hij 'er bij, was 'er van onderricht.

Deze lastertaal, welke den mond snoerde aan de brave Magistratspersonen, die mede tot dat middagmaal genodigt waren, verstoutte de revolutionairen, die, om tegen ons uittebaren, niet afwagten dat de Agent-generaal zich verklaarde.

Jeannet verdedigde zich nog, en scheen met zijn gewisfen te capituleeren, hij liep de lijst door der uitgebannen, en met het oog de conventionélen aanwijzende, tegen welken hij mischien nog een oude haat van partijzucht had; *Ik zie, zeide hij, slechts een klein getal schuldigen; hoe meer ik mijne brieven leeze en nadenke, te minder kan ik dezelveu begriipen; hij stoorde tweemalen la Porte in deszelfs schimpen, om hem te spreken over den ijslijken fraat, in welken wij waren: „ Is 't niet waar, Kapitein! dat deze Heeren „ veel geleden hebben?” Ja, antwoordde la Porte onbeschaamdelyk, ja, zij hebben geleden, en indien ik mijne bevelen gevolgt had, zou ik ze niet tot hier gebragt hebben.*

Des

Des anderen daags, 18 November, verbood men ons buiten onze kamers te komen; men hield naauwkeurig het oog op ons; geene behoefte kon ons van deze lastige waakzaamheid ontheffen; de ingezetenen werden verboden voordaan eenige verkeerling met ons te houden; 't is waar, eenige stoorden zich niet aan die strenge bevelen; andere deden ons allerlei verversingen toekomen.

Eene mulattinne, Maria Rose genaamt, eene vrouw van omtrent veertig jaren, zeer rijk en geëerbiedigt in de gansche kolonie, uit hoofde van hare godsvrucht en van hare altoos werkdadige menschlievenheid, onderscheidde zich door haren edelmoedigen ijver, in ons alles toetezenden of zelf aan ons te brengen 't gene zij wist dat wij noodig hadden, of meende dat ons aangenaam zou zijn. Zij was zoo gestadig bij de graauwe zusters, dat het verbod, om met ons te spreken, haar niet kon bedoelen; het gasthuis was het geliefdste verblijf voor Maria Rose, en naarmate wij ongelukkiger werden, bezogt zij hetzelfde naarstiger. Dit warm belang, het welk zij in ons lot nam, verkoelde nooit; 't was gemeenlijk aan Pichgru dat zij hare giften ter hand stelde, en deze verzuimde nooit dezelve te deelen met zijne medgezellen, of zijnen en onzen dank daarvoor aan deze uitmuntende vrouw te betuigen.

Marbois, Tronconducoudray en Muri-

F.

nais

na is verzogten verlof om zich te verluchtigen; men stond ons toe 's morgens en 's avonds, telkens een uur lang, op de savanna of weide te wandelen, tot aan de muuren van de stad, verzeld van de wacht; Desvieux nam zelf dien post waar; hij had Maria Rose gehoord; hij wilde twee sergeanten van het regiment Elfias laten doodschieten, om dat Marbois, hen in 't hoogduitsch aangesproken hebbende, zij hem geantwoord hadden; niet dan 't verzoek en de smeekingen van een groot aantal ingezetenen, konden deze ongelukkigen redden. Desvieux deed Jeannet zelf sidderen: hij vergaf het de graauwe zusters niet, dat zij ons zoo veele liefdadigheden bewezen, gedurende ons kort verblijf in 't gasthuis. *Uwe uingebannenen zijn verlooren*, zeide hij, met nadruk, tegen de opzienster, *zij zijn verlooren, en indien zij eerlang niet creveeren, zullen wij wel middel vinden om hen van kant te helpen.* (Deze Desvieux is een oud Kapitein der dragonders, en had Aide de Camp van den Heer Boufflers geweest, men zegt, dat hij van een oude famielje, die tot den tabbaart behoorde, afstamde).

Aldus gingen de eerste dagen na onze ontschepping voorbij; in weerwil dezer nieuwe gestrengheden hoopen wij nog dat wij naar de wet zouden behandeld worden, en dat men ons binnen de grenzen van onze ballingschap met rust zoude laten: ons lot was niet beslist:
de

de ingezetenen verzogten ons ten hunnent te mogen zien: Jeannet antwoordde, dat hij ons bij élkanderen moest houden, en dat hij het niet wagen kon de rust van de kolonie te stooren: men zegt, dat hij in 't eerst besloot ons naar de oude plantagie der Jesuïten te verplaatzen.

De schrikvoerders (terroristen) schreeuwden, deden bedreigingen, eischten dezelfde inschikkelijkheid voor Billaud-Varennes, en verweten Jeannet hem, tegen het bevel van 't Directoire, gevangen te houden, daar dat bevel luidde, dat hij de vrijheid zoude hebben van door de gansche kolonie te mogen gaan en komen waar hij wilde.

De lachhartige Konful gaf toe, en met dezelfde hand, waarmede wij hem eenige dagen te voren de traanen van mededoogen hadden zien verheelen, tekende hij het barbaarsch bevel van onze tweede uitbanning.

Den 18 November werden wij des morgens gewaarschuwt ons gereed te houden, om naar de landstreek van Sinamarij te vertrekken.

De leden van den Raad der Ouden stelden voor, te protesteeren tegen deze uitbreiding eener wet, die zelf reeds eene schending van alle de wetten was; die van den Raad der Vijfhonderd dagten, dat men daardoor, eenigermate, de wettigheid der daad van verbanning en die der Agenten, welke dezelve ter uitvoer bragten, zou erkennen; zij verkozen liever lijdelijk te gehoorza-

men, en ik voegde mij bij hun advijs. Jeannet vergenoegde zich een ontkennend antwoord te doen geven door tusſchenkomst eens commisfaris van de zeezaken; nooit antwoordde hij regtfreeks aan iemand der uitgebannen, en hij liet altoos verbieden ons affchriften te geven van de brieven en bevelen, welke hij ons liet mededeelen.

De ziekſten, die buiten ſtaat ſcheenen om vervoerd te worden, verzetten zich vruchteloos tegen het bevel: de oude Generaal, onzen braven oudſten, Murinais, kon niet verwerven dat men hem in 't gaſthuis liet; hij was wanhopig, en ondernam om zelf aan Jeannet te ſchrijven: *laat u*, ſchreef hij hem, *onderrigten in welken ſtaat ik mij bevinde, uw bevel is voor mij een doodvonnis*. Jeannet was doof voor de bede en finee-kingen van alle de ingezetenen, en voor de traanen der liefdadige zusters van 't gaſthuis; daar zat niets op, wij moesten vertrekken.

De brave Kapitein Hurto kwam affcheid van ons nemen, hij had deſtig voor ons geſproken, als mede meester Dominicus, die twee dagen bij ons doorbragt, en ons nieuwe blijken gaf van zijne edelmoedige toegenegenheid.

Den 22 November, 's morgens om agt uren, werden wij ingeſcheept op den ligter *la Victoire*; 'er kwamen floepen, om ons intenemen, op dezelfde plaats,
waar

waar wij aan land gezet waren toen wij de *Vaillante* verlieten: men wilde vermijden ons door de stad te laten trekken, doch de meeste inwooners kwamen naar het strand loopen, en gaven ons de sterkste blijken van hunne aandoening: vrouwen en kinderen weenden; 't is niet mogelijk een schets te geven van een zoo vertederend tooneel. Wij waren zonder wacht onder deze goede inwoners, enkel verzeld door den Commandant Desvieux, die kwanswijs eene ongemeene vriendelijkheid aan dit onderdrukte volk toonde. Jeannet liet 'er zich niet zien.

Toen de ligter onder zeil ging brak het verdriet van ons van alle troost te zien verftoken, en het gezicht van de groote menigte, die op strand de handen naar ons uitstrekten of ten hemel hieven, hun wanhopig geklag en afscheid, onze harten.

De eerlijke Kapitein Bracher, die op den ligter het bevel voerde, deedt zijn best om het bittere van deze scheiding te verzachten; hij verzorgde ons en gaf ons verversingen, van welke hij zich voorzien had; hij scheen zoo geneigd om ons te dienen, dat ik niet twijfel, indien wij hem verzogt hadden ons te redden, hij zich gereedelijk daartoe zou hebben laten overhalen; men had ons slechts een geleide gegeven van drie man en een Kapitein; op het schip waren maar vier matrozen en een bootsman, die waarschijnlijk geen tegenstand zou-

den geboden hebben. Wij waren met ons zestienen; en de achterkamer, waarin men ons geplaatst had, was vol wapentuig, dat hier en daar verspreid lag. Maar niemand onzer dagt daarop; wij hadden besloten ons lot met onderwerping te ondergaan. Men had ons nog met het denkbeeld geveleid, dat de landstreek van Sinamarij, zoo niet de bevolkste, ten minsten de gezondste en een der vruchtbaarste van de kolonie was: wij zouden 'er overvloed van alles vinden, en eindelijk eene volkomen vrijheid genieten.

De rivier van Sinamarij is dertig mijlen ten westen van 't eiland Caijenne gelegen; wind en stroom dienden ons; wij hadden 's middags het anker geligt en kwamen 'savonds om agt uren voor anker in den mond van de rivier voorbij de Duivels-eilanden: Kapitein Brachet wilde het nader aan land zetten, om ons nog voor den nacht te ontschepen, maar dewijl de buitenposten niet gewaarfchuwte waren, schoot de batterij van den oosthoek op ons met scherp. Wij waren des verplicht dien nacht aan boord des ligters te slapen.

Bij 't aanbreken van den dag, den 23 November, ontscheepten wij onder de schans van den uithoek; de commandant van de landstreek de Heer de ***, Kapitein in 't regiment van den Elfas, bevond zich aan het strand om ons overtenemen. *Ziedaar*, zeide de Commandant van ons geleide, *de gevonnisden ter uitban-*
ning,

ning, ziedaar het provifioneel befluit van den Agent-Generaal ten hunnen opzichte; — de gevonnifden, zegt gij, hernam de Officier, die lieden zijn niet verhoort geworden; 't is fchande ze herwaards gezonden te hebben. Dit enkel gezegde en zijne oprechte mening kostte hem zijn post; korten tijd daarna werd hij afgedankt en uit de kolonie gejaagd; ik hoop ten minften dat deze geftrengheid het behoud van zijn leven zal zijn geweest. Hij was jong, doch door de luchtftreck vrij wat verflenst.

Op honderd treden van 't ftrand, latende de fchans en de feinpaal aan de regterhand, gingen wij voorbij 't huis van den Heer K o r m a n n, eene flegte afgezonderde barak, waar men niet zou denken dat een mensch verkiezen zou te wonen, de eenige woning, welke men in deze wijde eenzaamheid en aan de boorden van de rivier Sinamarij aantreft, welke bedekt zijn met hout, dat doorgvlochten en befmet is met de in het flijk verrotte takken der paletuvier-boomen.

Terwijl wij voor deze barak ftaan bleven, om eenig water te bekomen, kwam de Heer K o r m a n n, een man van omtrent dertig jaren, doch die 'er ouderlijker en gerimpelder uitzag dan gemeenlijk in Europa iemand van zestig jaren, ons begroeten; hij zeide tot ons met een doffe ftem: *Ach, mijne Heeren! gij daalt hier in uw graf neder; — wij weten het,* zeide de Generaal

Murinais, *en hoe eerder hoe liever*; zoodanig waren de voorspellingen, welke ons bij onze aankomst aan dat vaste land verzelden.

Wij bewandelden eenen brandenden grond, een naauw pad volgende, 't welk langs den zoom der rivier liep, tot een uur diep binnen 's lands; ik had veel moeite om mijne makkers bijtehouden, die nogthans alle afgemat waren; niemand onzer was genoeg hersteld van de vermoeijingen van onzen zeetogt, om een zoo moeilijken weg te voet afteleggen, zedert verscheide dagen, spuwde ik bloed.

Wij kwamen eindelijk aan het fort van Sinamarij, 't welk men, uit de boschen komende, eerst op den afstand van een snaphaan schoot ziet.

Dit fort is niet anders dan een gepalisfadeert blokhuis, en heeft geene buitenwerken, 't is een vierkant van om trent honderd roeden, aan de zijde gedekt door vier bolwerken, en omgeven van eene breede gracht, in welke men het water van de rivier heeft gebragt, zoodat het fort geheel alleen op zich zelve ligt.

Bij het inkomen in deze schans zagen wij maar al te klaar dat 'er ons, zelfs in 't midden dezer woestijnen, geen schaduw van vrijheid meer overbleef; men had de misdaad ten hoogsten trap gebragt.

Er blijft mij nog over te doen kennen met welk eene uitgezotte wreedheid, in dit gevangenhuis, het overige
van

van ons ongelukkig aanwezen, het geduld en de standvastigheid der slagtoffers is vervolgt geworden, door de onvermoeide wreedheid der beulen. Welke folteringen men heeft doen ondergaan aan die genen onzer medgezellen, die in onze armen zijn omgekomen, en die genen, die nog worstelen met eenen langzamen doch onvermijdelijken dood. — Eindelijk, onze mirakuleuze ontsnapping.

Hoe naauw en bekrompen ook het tooneel van deze verschrikkelijke bedrijven geweest zij, moet ik de beschrijving 'er van laten voorafgaan.

V E R B L I J F
T E
S I N A M A R IJ,
ONZE ONTKOMING EN ONZE TERUGKOMST IN
E U R O P A.

De cazernen voor de bezetting, de woning voor den Commandant, en eenige hutten voor de zoetelaars beslaan het gordijn ter regter zijde van de rivier: de bezetting bestond in tagtig man, van welken de helft blanken en de helft negers waren, 't was een detachement van het oude regiment Elfes, bijna geheel vernieuwt zedert deszelfs komst te Guijana.

Langs het gordijn tegen over dat van den kant der rivier, is de oude kapel, door de blanke revolutionairen verwoest, maar door de negers als nog geëerbiedigt.

Aan de zijde van de kapel is een wagendak of karbet, onder het welke zes slegte kamers gebouwt zijn, welke eertijds tot gevangen hokken verstrekten voor de weggelooopen negers en misdadigers.

Vlak tegen over den ingang van 't fort, is de woning voor den pakhuismeester, de vlakke gronden der bolwerken worden beslagen door de bergplaatzen voor
leef-

leefstrocht en amunitie; en een dier vier vlakten, welke aan den noordkant der rivier is, dient tot wachthuis of kortegaarde: de ruimte, welke midden in 't fort overblijft, is beplant met granje boomen.

Het fort is wel toegerust, en wordt wel onderhouden.

De Commandant geleidde ons het eerst naar het wagendak, wees ons daar de huisjes aan, en zeide: *zie daar, Heeren! de huizing, welke u toegeschikt is*; Billaud de Varennes bewoonde een dier huisjes of gaten; de zeven overige moesten verdeelt worden tusfchen de zestien uitgebannen, en, naar mate der ruimte, een meerder of minder getal bergen.

De Commandant fprak den Heer de Murinais als den oudsten toe, wees hem een der huisjes aan, het welk slechts één gevangen konde bergen, en zeide hem: *dit zoude goed voor u zijn; geef mij dat*, antwoordde de oude Generaal, *het welk naast bij het kerkhof is, hetzelve zal 't geschiktste voor mij zijn*.

Na onzen wakkeren ouden gedwongen te hebben, dat eerste huisje voor zich alleen te neemen, werden de anderen verdeelt tusfchen de vijftien uitgebannen, en het lot regelde de huizing op de volgende wijze:

2de Huizing, Aubry alleen.

3de — — Pichegru en Marbois.

4de — — Villot, la Rue en Dosfonville.

5de

5de Huizing, Bourdon en Rovere.

6de — — Laffond, Tronconducoudray
en Barthelemy.

7de — — Brothier, la Villeheurnois,
le Tellier en Ramel.

De Commandant liet aan elk van ons een hangmat
geven; in de huisjes waren, noch bedden, noch ta-
fels, noch stoelen, noch eenig huisraad, noch keu-
kengereedschap.

Onze eenige spijs bestond in een rantfoen biscuit,
een pond pekels vleesch, en een glas rum om 't water
te verbeteren, dat slegt was; zomtijds kregen wij
brood, dat door ons niet te eten was, zijnde vol wor-
men en mieren, eindelijk werden wij bedeeft met eeni-
ge rantfoenen wijn, welke in de pakhuizen verzuurd
was.

Daar wij alle te famen niet in een zelfde huisje,
noch aan denzelfden bak konden eten, vormden wij on-
der ons eene soort van tafels, of kamer-ringen (*cham-
brées*) hier besliste het lot niet, maar wel de overeen-
komst van jaren, karakter en gevoelens.

1e Tafelkring, Marbois, Tronconducoudray,
Barthelemy, Lafond, Muri-
nais, le Tellier.

2e — — Pichegru, Villot, de Larue,
Aubry, Dossonville, Ramel.

3e Ta-

3e Tafelkring, Bourdon, Rovere.

4e — — Brothier, la Villeheurnois.

Deze schikking veranderde schielijk, door verdriegtige gebeurtenissen. Marbois verkoos ook alleert te eten. Barthelémy en le Tellier voegde zich in 't vervolg in den ring tot welke ik behoorde. De abt Brothier maakte vriendschap met Billaud Varennes.

Daar deze samenvoegingen invloed op ons volgend noodlot hadden, heb ik gemeend dezelve hier te moeten opnoemen.

Een enkelen neger kookte de soep voor de vier tafelkringen. Ieder had 'er het opzicht over, en zorgde om die te gaan halen. Deze gedugte kok was ons voorbedagtlijk van Caijenne toegezonden, alwaar men hem uit het tugthuis geligt had. Wel twintig malen bedreigde hij ons te vergiftigen.

Onze zieken werden opgepast door oude negerinnen, eene derde, wier man in 't fort was, en die de goede Maria Rose ons had toegezonden, dewijl zij zich verlaten kon op hare braafheid, bediende den Generaal Pichegru; ik heb met verontwaardiging de lastertaal gelezen, welke men verspreidde om ons te verfteken van het belang, 't geen men in de ongelukkingen neemt, en van den eerbied, welke men de onschuld toedraagt, wanneer zij niet vervallen is van hare waardig-

digheid: dat onze vervolgers ons ten minsten deze vertroosting laten.

Wij waren gevangen in het fort. Slechts eene enkele keer ben ik 'er uitgegaan, en ik hoop 'er nimmer weder binnen te komen. Wij waren onderworpen aan twee oproepingen daags, de eene geschiedde 'smorgens om negen uren, en de andere 's namiddags om vier uren.

Onze eerste bezigheid was, onze huizingen te reinigen, zij waren vol van vergiftig ongedierte, en daar door niet te bewonen, en nogthans hadden wij geene andere beschutting; mischien heeft geen Europeaan voor ons onder zulk eene luchtfreek de straf ondergaan van in een dergelijk beesten hol geworpen, en overgeleverd te worden aan scorpioenen, duizend pooten, moskieten, muggen en verscheide andere talrijke gevaarlijke en walgelijk-slinkende soorten van insecten; zelfs waren wij niet eens veilig tegen de slangen, die dikwijls in het fort binnen slopen. Pichegru vond 'er eens een van eene gedrochtelijke grootte, dikker dan een arm, in de plooi van zijn mantel, welke hem tot een hoofdkussen in zijn hangmat diende; hij doodde haar.

Het insect, welk ons het meeste kwelde, was de Tek-achtige luis of *Niguas*, die zich in de huid plaatst, en zoo zij 'er niet zorgvuldig uitgetrokken wordt, 'er zich

zich vermenigvuldigt, en alles zoodanig weg vreet, dat men toevlugt moet nemen tot de afzetting; wij waren bedekt met knobbels en puisten, verftoken van den flaap, afgemat, in de diepfte droefheid gedompeld; zommige van ons hadden, toen wij van den Tempel naar Rochefort overgevoerd werden, kleederen, linnen en geld ontvangen; maar anderen, en tot dezen behoorde ik, waren van alles onvoorzien; de verhaasting van onze infcheping had de voorzorg van onze famieljes te leur gefield. Jeannet zond ons eenige hemden en zakdoeken, welke uit het magazijn werden genomen, waar dezelve voor 't gebruik der negers waren opgelegd.

Op deze wijze waren wij te Sinamarij gehuisvest; in het fort woonde niemand anders dan de bezetting en een pakhuismeester Moigeftyn, een hupsch man, die ons wel zou gedaan hebben, ware het in zijne magt geweest. De neger-foldaten van de bezetting, fcheenen ten onzen opzichte vrij heufcher, ten minften minder hard dan de blanken van het overschot van 't regiment Elfas, het welk bij zijne oude tucht bleef, maar in eene flaaffche vrees gehouden werd. De heelmeester van 't Canton van Sinamarij, wiens naam is Cabrol, was een man, die zeer brave gevoelens had, maar zeer ziekelijk was, en zelden kon uitgaan om zieken te bezoeken. Wij hebben nu en dan insge-

gelijks den Maire van 't Canton van Sinamarij aange-
troffen, Vogel genaamt, oud edelman van Lotharingen,
die ons vruchteloze dienst-aanbiedingen deedt.

Zie daar de menschelijke wezens, met welken wij
eenige gemeenschap hadden. Ik reken daar niet onder
den uitgebannen Billaud Varennes, die men te
vergeefs bij ons zocht intedringen, uit dien hoofde
deed het ons te meer moeite hem te ontmoeten. Wij
vermeden hem te vernederen en zijne straf te verzwa-
ren, de abt Brothier alleen, kon deze gedrochte-
lijke vereeniging goedvinden, hij verkeerde vriendelijk
met hem.

Ik zal hier niets reppen van de landstreek, die ons
omringde, en welke men oneigenlijk den naam geeft
van de streek van Sinamarij. Ik heb dikwijls hooren
spreken van vrij aanzienlijke dorpen, welke men voor-
geeft eenige uren landwaards in te liggen, en wier
bewoners nu en dan vruchten en moeskruiden kwamen
te koop brengen. De plantagien, die hooger de ri-
vier op liggen, en die bij elkanderen genomen, een
soort van een gehugt vormen, zijn, zegt men, in
eenen vruchtbaren oord gelegen, en nogthans heeft
de ongezondheid der luchtstreek 't getal der Franschen,
die zich in de laatste eeuw daar nederzetten, merkelyk
verminderd. Meer weet ik 'er niet van; ik heb enkel
van den kruin der bolwerken eener gevangenis, een

zwaar

zwaar bosch gezien, 't welk mij voorkwam ondoorgankelijk te zijn. Het akelig gebrul der tijgers, die tot op een snaphaanschoot aan 't fort naderden, het gekrijsch der apen en het scherp geluid der papegaaijen, eindelijk het gekras der padden, die 'er van eene ijsfelijke grootte zijn, en van welken de grachten en slijkerige boorden der rivier vol zijn, maakten deze eenzame afgelegene plaats verschrikkelijk.

Op den 5n dag van onze aankomst, kwam de Luitenant Aimé den Heer de * * * aflossen, en 't bevel over 't fort overnemen, dit was een groot ongeluk voor ons.

Aimé was, in den aanvang van de revolutie, lakei in een huis te Nancij. Hij was een der voornaamste bewerkers der onlusten van die stad, en van den opstand der regimenten van den Koning en Chateaufieux, welke door de nationale gardes beteugeld wierden: hij nam als toen dienst bij 't regiment van den Elfas, in 't welk hij tot den rang van Officier bevorderd werd. Jeannet kon geen barbaarscher cipier verkiezen.

Aimé gaf terstond nieuwe bevelen, en verzon 'er alle dagen die nog lastiger waren. Hij verbood aan de soldaten, op dood straffe, met ons te spreken. Hij gaf bevel aan den tambour, om alle uchtenden den morgen, (*reveille*) voor onze huizingen te komen slaan. Nimmer konden wij verkrijgen, dat men ons van de-

zen onrustigen wekker ontlastte, het was eene wezenlijke straf voor onze zieken; het scheen als of hij met verdriet zage, dat de slaap zomtjids ons leet schorste. De tamboer, of liever de gier, dien hij ter stoorring onzer ruste verkozen had, voegde 'er den hoon bij, hij maakte allerlei geschreeuw, en barstte in lachen uit, wanneer wij hem verzochten eenig medelijken te hebben met onze stervende zieken. De wijsten onder ons hebben menigmaal de driftigsten tegen gehouden dezen ellendeling in de gracht te werpen. De oproepingen geschiedden met de uiterste gestrengheid, indien bij dezelve iemand onzer zich niet in zijne huijzinge hadde bevonden, zou men hem in de boeien gezet hebben.

Weinige dagen na de aankomst van den nieuwen Bevelhebber, wierd de Heer de Murinais zeer krank; 't was in 't begin van December, en zoo ik meen tusschen den 2 en 3n. In den eersten aanval zijner ziekte, raakte hij buiten kennis. Wij konden hem geene hulpe toebrengen. Alvorens de renbode, dien men naar Caijenne zond, om Jeannet 'er van te verwittigen, aankwame, was onzen ongelukkigen oudsten niet meer. Tot het laatste oogenblik toe, gaf hij ons het voorbeeld van moed en onderwerping. Deze eerbiedwaardige grijsaart, geheel vreemd van staatsstreeken, in welke men voorgaf, dat hij zich gewikkeld had,

ten

ten einde een luisterrijker of zuiverer slagtoffer te kunnen treffen, klaagde nooit over zijn lot, noch over zijne scheiding van zijne famielje, noch over 't verlies van zijne groote middelen; maar hij was verontwaardigt, dat men zijn woord had kunnen in twijfel trekken, en de trouw, met welke hij besloten had te voldoen aan de zending, tot welke men hem geroepen had. Welk een tooneel leverde deze eerste scheiding! Ik zelf was bijna zieltogende, en men mompelde reeds, dat de jongste welhaast den oudsten zoude volgen; ik verzamelde alle mijne krachten, en kroop naar het huisje van den Generaal, ik vond hem in zijn hangmat hangen. Er was op dat oogenblik niemand bij hem. Hij lag uitgestrekt, de mond open en verdroogt. Ik deed mijn best om hem te doen drinken; hij worstelde met den dood, en overleed een ommezien daarna. Welk een afgrijslijken staat voor den vader van een huisgezin, zich in zijne laatste oogenblikken geheel en al verlaten te zien! De Heer de Murinais werd buiten het fort ter aarde besteld. Wij bezorgden hem godvruchtelijk eene goede begrafenis, en ik moet zeggen, dat ik bij deze rampzalige gelegenheid nieuwe krachten schiep.

Alle de goederen van den Heer de Murinais werden verzegelt, en vervolgens openbaar binnen 't fort verkocht. De vrede rechter, die in het proces verbaal, het welk hij in 't bijzijn van den Commandant voorlas,

den tijtel van *burger* had gesteld, werd van Aimé toegeefnaauwd: *haal dat woord burger door, die schelmen verdienen dien tijtel niet.*

Er was nog geen week verlopen na den dood van den Heer de Murinais, toen Barthelemy mede ernstig ziek werd, gelukkig had men nog tijd om naar Caijenne te zenden, en Jeannet 'er kennis van te geven, die een ligter zond om Barthelemy naar 't gasthuis overtebrengen. Wij namen afscheid van hem, niet verwagende hem immer te zullen wederzien. Zijn getrouwen vriend le Tellier verkreeg verlof hem te verzellen.

Niettegenstaande de zekerheid, dat wij levendig begraven waren, niettegenstaande alles wat ons omringde, ons niets dan rampen voorspelde, wapende elk onzer zich met moed en pal te staan tegen de noodzakelijkheid. De staatkundige beredeneeringen, de bijzondere onderhandelingen, maakten ons den tijd kort. Onze onderlinge ramp was het onuitputlijk onderwerp onzer gesprekken. God verhoede dat ik hier de twisten zou verhalen van welken ik getuigen was. Mannen, wier gevoelens, beroep, gaven en belangen even zoo zeer verschilden als hunne jaren en hartstochten, zagen zich gebragt tot een eentoonig en eenzelveig leven, en uit hunne wederzijdschen toestand ontstond een bewegend tafreel, dat zeer opwekkend en zeer leerzaam was.

Ik

Ik zal niet ondernemen hetzelfde te beschrijven. In weerwil der verwarring, welke de bewerkers van den 18 Fructidor moesten veroorzaken, om een glimp te geven aan den wrok, is 't genoeg bekend, welk een verschillend deel deze en gene leden der beide Raden namen in de gebeurtenissen, welke deze ontknooping voorafgingen, en 't is geenzins in den lijdenden staat van eenen algemeenen ramp, dat die genen het eens zijn, wier oordeel en bedoelingen niet overeenstemden toen zij zelf in 't bestuur waren. Ik zal mij derhalven enkel bepalen te zeggen, dat ieder onzer zich eenige bezigheid gaf, of eenige tijdkorting zocht, welke strookte met zijnen smaak en met zijne ligchaamsgesteldheid.

Marbois, wiens bezadigheid van ziel zich zonder poging scheen te schikken naar de menigvuldigheid onzer rampen, liet zoo veel bedaardheid, zoo veel eenparigheid van gemoed blijken, dat zij, die hem weinig kenden, zij, die hem niet gestadig hadden hooren roepen om zijne vrouw, om zijne *waarde* Sophia, hem zouden hebben kunnen houden voor een ongevoelig schepzel. Hij wist beter, dan iemand onzer, zijn tijd op allerlei wijze te slijten; hij had boeken laten koopen, en las veel; maar hij werkte ook met zijne handen, en altoos tot iet nuttigs of aangenaams voor onze maatschappij; hij maakte zeer

net voor zichzelven het benoodigde huisraad, zeli's bragt hij het zoo ver, van een viool faamtestellen, voor de welke hij de negers, die alle zeer veel van hem hielden, liet dansen; een hummer, die zich te St. Domingo bevond, toen hij 'er het bewind had, had veel van hem verhaald aan zijne makkers, die alle hem eerbiedigden. Marbois ondernam ook de laanen met oranjeboomen opteruimen en te zuiveren, en de paden gelijk en effen te maken, welke met allerlei kreupel hout bewasfen waren, hij nam negers aan om dezen arbeid te verrichten, en verschafte ons daardoor het genot van eene wandelplaats, de eenige welke wij hadden.

Troncoudray, even kloekmoedig als zijn vriend, droeg even geduldig als wij alle de tegenwoordige onheilen zonder klagen, en verachtte de lage bewerkers onzer straffe. Maar hij was niet te bedaren, en zich zelven geen meester, als hij om den 18 Fructidor dagt, de vermetelheid en strafloosheid der misdaad vergramde hem als op den eersten dag, hij was nog ten uitersten gebelgd over de onrechtvaardigheid door het Directoire strafloos bedreven; hij eischte, volgens deszelfs eigen bedrieglijk voorstel, dat men hem zijne beschuldiging voorlage; hij eischte rechters aan de echo's van Sinamarij. Troncon schreef memorien; hij werkte zoo aanhoudend, dat hij zich geene de minste verpozingen

gen vergunde, en zijne gezondheid leed 'er veel door; hij stelde de lijkrede op voor zijnen amptgenoot den Generaal Murinais, hij deed ons alle samenkomen, om ze voor ons uittefpreeken met die zelfde plechtigheid, met die zelfde bevalligheid, welke hij ten toon spreidde op het spreekgestoelte van den Raad der Ouden; alle de soldaten der bezetting, alle de negers schaarden zich rondsom ons om hem aantehooren, hij had tot text genomen: *Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus, donec recordamur Sion: —* „ Wij waren „ aan de wateren van Babijlon gezeten, en weenden als „ wij aan Sion herdagten.” Zijne roerende welsprekenheid, zijne zoo lievelijke stem, de treffende affchildering, welke hij maakte van Frankrijks onheilen, de glans, waarmede hij de kloekmoedigheid deed schitteren, de deugdelijkheid, de oprechtheid en de onschuld des grijsaarts, haalden ons de traanen uit de oogen, de soldaten en de negers waren in den beginne getroffen, maar vervolgens zoo sterk aangedaan, dat het fort van hunne klagende verzuchtingen weêrgalmde. Jeannet, dien kennis werd gegeven van dit zielroerend tooneel, deed afkondigen, dat een iegelijk, die trachten zoude door zijne redenvoeringen den soldaten of de negers mededogen inteboezemen met het lot der uitgebannen, op staande voet zou doodgeschooten worden.

Lafon droeg op zijn gelaat het afdrukzel van het treu-

rigst verdriet; hij was steeds diep in gedagten over de verwarring, welke zijn arrest, aan zijn kantoor, bij zijne vrienden en correspondenten moest veroorzaakt hebben, vooral zedert hem de middelen ontbraken om briefwisseling met hen te houden, en misfchien met het credit, dat hij te Caijenne had, nieuwe ondernemingen te doen; even zoo nuttig voor zijn vaderland als voor hem zelven. Hij leefde zeer afgezonderd, hij sprak niet dan van zijne famielje, van zijne zes kinderen en van zijne vrouw, wier portret hij altoos in de handen had.

Pichegru, altoos moedig, liet een vertrouwen, een soort van voorgevoel op een beter toekomende blijken, 't welk anderen bemoedigt, en daar ik zelf gaarne in deelde. Zijne voornaamste bezigheid was zich in de Engelsche taal te oefenen; hij behield en toonde altoos het karakter van krijgsman, 't welk hij niet af konde leggen; hij was nooit zonder iets te doen, of hij zong, en wij zongen met hem, en nooit anders dan zulke stukjes, welke toepaslijk waren op onzen toestand, geene romances, maar krijgszangen, welke alles even sterk uitdrukten.

Barthelemy, zoo zickelijk en zwak dat zijn bestaan een wonderwerk was, waarop hij even zoo weinig als zijne verbanners gerekent had, leefde slechts inwendig; hij bezat eene sterkte van ziel, welke men in zijn uiterlijk voorkomen naauwlijks vermoeden kon, en
welke

welke zich met nadruk ontwikkelde in alle omstandigheden. Alvorens hij naar 't gasthuis van Caijenne wierd overgevoerd, in 't begin van ons verblijf, nam hij en Tellier de nuttigste zorg van onze ellendige kolonie op zich, hij deed bijna gestadig niets dan de scorpioenen en al het overige ongediert te vervolgen, van 't welk wij verslonden werden.

Gaarne wilde ik hier van elk een trek geven, maar om mij niet intelaten in kleenigheden, welke zoo ligt aan 't geheugen ontsnappen, heb ik mij enkel bepaalt, in dit treurig tafereel, onze grijsaarts en oversten op den voorgrond te plaatzen, en mij vergenoegt onze overige ongelukkige medgezellen om hen heen te scharen, die ongetwijfelt zoo min als ik het recht hebben te vorderen, dat men het oog bijzonderlijk op hen vestige.

Maar ik kan met geen stilzwijgen het gedrag en de schendige reden voorbijgaan van Brothier, van wiens verëeniging met Billaud-Varennes ik hier boven iets gezegt hebbe; wij hebben anders in dit geschrift niets te doen met een man, dien wij te zeer verachtten, om met hem te verkeerren. Met eene enkele trek zal ik dezen boozen priester schetzen, en wel door de hand van zijn amptgenoot la Villehurnois. Deze in een verschil, bij 't welk de laagste scheldwoorden niet gespaart werden, aan den Abt eenige slagen en klappen om de ooren gevende, kwamen wij alle uitloopen. „Laat mij be-

„ gaan, mijne Heeren! laat mij begaan dezen snaak te
 „ kastijden,” zeide la Villehurnois, „ hij heeft
 „ zulks groot nodig, en wanneer gij hem regt kende,
 „ zoudt gij mij 'er voor bedanken; 't is een twistfoker,
 „ een tweedrachtigen duivel, en de Abt Maury had
 „ groot gelijk, toen hij aan de Prinsfen schreef: *zoo 't*
 „ *enkel zake is om alles in de war te helpen, kan*
 „ *men niet beter doen dan den Abt Brothier te*
 „ *verkiezen, hij is in staat om onder de hemelsche*
 „ *legioenen tweespalt te verwekken.*”

In de eerste dagen van 't jaar wierden Villot en Bourdon ziek. Te vergeefsch verzogten wij voor hen dezelfde gunst welke men aan Barthelémy had toegestaan, en welke hem, waar aan ik niet twijfel, in 't leven behield, want hij kon niet beter opgepast worden, noch onder beter handen zijn dan onder die van de liefdadige graauwe zusters, en van derzelver waardige vriendinne Maria Rose. Jeannet wilde nooit toestaan dat Villot en Bourdon naar Caijenne overgebracht werden, hij wist te wel dat de dood te Sinamarij zeker trof. De ongelukkige Bourdon bezweek 'er, eenigen tijd daarna, onder die verslindende koorts, welke de hitte zijn's bloeds en zijne gestadige woede tegen zijne oude amptgenoten al meer en meer in hem ontfoken had. Villot lag op 't alleruitersten; wij vervulden zoo veel wij konden, door onze zorg en oppassing, het volstrekte ge-

gebrek aan onderstand; ik zal nimmer den ijver en de genegenheid vergeten, waarmede Marbois, die bij eene hevige twist over staatszaken reden had om zich over hem te beklagen, hem diende en oppaste in zijne ziekte, zijne spijsz bereidde, zich zelve beroofde van het beste voedsel, om 'er hem gedurende deszelfs beterschap mede te bedienen.

Tegen het laatste van Januarij vond Barthelémy een middel uit, om ons te berichten de aankomst van een Amerikaansch schip, het welk uit Frankrijk de be droevendste tijdingen aanbragt. De overheersching der Republiek was volbragt, de goede burgers werden onderdrakt, de revolutionaire wetten waren in kracht, de bloedige gerichtshoven hersteld onder den tijtel van krijgscommissien. Wij betreurden het lot van ons ongelukkig vaderland, en onze hoop op eene toekomstige verandering van ons lot vervloog.

Het schijnt dat de Agent-generaal Jeannot tot dat laatste tijdstip twijfelde of het Directoire de geweldige daad van 18 Fructidor wel zoude volhouden, en of na 't omverwerpen der constitutie 't mogelijk zou zijn Frankrijk nogmaal onder een schrikbewind te brengen; na deze laatste tijdingen verdweenen zijne twijvelingen en zijne staatkunde liet zich duidelijk zien in zijn gedrag met ons.

Hij zond Barthelémy, die nog niet hersteld was, naar 't fort van Sinamarij terug. Openlijk liet hij een ge-

geschrift aanplakken, waarin hij de uitgebannen te Sinamarij bij de negers aanklaagde voor Roijalisten, die, voor den 18 Fructidor, hen weder in slavernij hadden willen brengen. Hij eindigde zijne proclamatie met ons toetewijzen aan hunne moordpriemen.

Hij verbood aan de ingezetenen, onder bedreiging van de gestrengste straf, eenige gemeenschap met ons te houden. De Heer Grimard, Procureur-generaal van het Departement, die aan Lafon, zelfs nog voor het verbod, een bezoek was komen geven, werd kort daarna afgezet; niet te vreden met deze schreeuwende vervolgingen, spoorde Jeannet de briefwisselingen van zommige uitgebannen na en onderschepte ze; hij had het vertrek van een pakketboot doen aankondigen, en alle de kolonisten vooraf te kennen gegeven, zich daarvan te bedienen om naar Europa te schrijven; zommigen onzer was zulks ter ooren gekomen, en waagden het eenige brieven naar Caijenne te zenden, om dezelve te vervorderen; op 't oogenblik dat alle de brieven aan boord waren en de pakketboot onderzeil ging, liet hij 'er met kogels op schieten, deed dezelve terugkomen en maakte zich meester van alle de brieven.

De uitgebannen klagen over mij, zeide de Inquisitie-meester, maar zij zouden mijne goedertierenheid zegenen, zoo zij wisten welke bevelen ik ontvangen hebbe.

In

In weerwil nogthans van zijnen ijver, om de bedoelingen van 't Directoire ten dienste te staan, bleef *Jean* ernstig vreezen; hij oordeelde dat indien de Anarchisten eens weder in gunst hersteld werden, zij het zoogenaamd bewind, dat alreeds door hunne handen bestuurd werd, zouden medeslepen, en dat de vrienden van *Robespierre* maar eenen enkelén stap te doen hadden; de tijdingen, door de pakketboot *de Arend* medegebragt, bevestigde hem zoodanig in dat gevoelen, hij was zoo benaauwt, dat hij aan *Billaud-Varennes* liet voorstellen, van deszelfs vrijheid gebruik te maken; deze bedankte hem voor die genade, en voegde 'er bij, dat *Jean* zich te vergeefs uitfloofde, dat hij nimmer deszelfs gedrag ten zijnen opzichte zou vergeten, maar dat hij hem ten eenigen dage 'er berouw van zou doen hebben.

Ten naasten bij op den zelfden tijd kwam de Commandant *Desvieux*, bij 't bezoeken der posten, het fort van Sinamarij bezichtigen: hij onderzocht onze hokken, en trad het eerste in dat van *Marbois*. Het kort gesprek, het welk hij met hem had, moet hier plaats vinden. — Goeden dag, uitgebannen *Marbois*! hoe bevind gij-u hier? — Zeer wel, mijn Heer. — Mijn Heer, zegt gij, ik zou liever een oorvijs van u hebben willen ontvangen, dan deze honende benaming. Ontbreekt u ook niets? — Niets, mijn Heer. —

Hebt

Hebt gij eenige klagten te doen? — Wij klagen niet, mijn Heer. — Tot wederziens dan. — Tot wederziens, mijn Heer Desvieux; hij deed de ronde in alle de hokken en vond ons onbeweeglijk, met een boek in de handen, zonder den minsten schijn te laten blijken dat wij hem bemerkten.

Zedert de terugkomst van Barthelémy nam alles, rondom ons, meer en meer eene dreigender gedaante aan. 't Viel moeilijker voor ons met iemand gemeenschap te hebben; wij wisten dat Jeannet gezegt had, *zoo zij van de Engelschen niet opgeligt worden, zijn zij verloren, van Frankrijk hebben zij niets te verwagten.* De Luitenant Aimé had, in een zijner bezoeken, ons, om mij van zijne uitdrukking te bedienen, *de goede tijding* gebracht, dat men in de wijk van Conamama hokken maakte voor drieduizend uitgebannen. 't Was in de maand van April, de tijd der verkiezingen, dat wij vijftien-honderd negers met dertig of veertig blanken bijeenvergaderd zagen, om, nadat zij een rantsoen rhum ontvangen hadden, te stemmen, op bevel van 't Directoire, voor Monge, als toen commissaris ter plundering van Italie, in de plaats van den volksrepresentant van Caijenne.

't Was als toen dat wij onder ons agt, die met elkanderen aten, vaststelden, niet het ontwerp, maar het vaste voornemen van alles te wagen, om ons door de vlugt

vlugt te redden, en ten minsten onze dwinglanden het vermaak te benemen van ons langzaam onder hunne ijzeren klauwen te zien sterven.

Barthelemy en deszelfs vriend le Tellier, die 't besluit namen hun fortuin aan het onze te verbinden, waren de laatsten, die tot het getal der *samenzweerden* werden toegelaten; ik maak gebruik van deze uitdrukking, om dat dezelve geheiligt is geworden door de revolutionairen (8), en dat in 't oog dier barbaren, de slagtoffers, die enkel het hoofd bukken, om den slag te ontwijken, welke hen moet treffen, een staatsmisdaad begaan; en die gene maakt eene samenzweering, die zijne vrijheid durft verdedigen.

Wij deelden ons voornemen mede aan Marbois, aan Lafon en aan Troncondoudray, die 'er zich niet wilden bijvoegen; zij gingen nooit af van hunne wijze van zien, zij berustten zich op hunne onschuld, als of die niet de eerste beweegreden ware geweest van hunne verbanning: zij meenden aan hun vaderland, aan hunne famielje, aan zichzelf verschuldigt te zijn, in de woestenij van Sinamarij den dag afte wagten dat de natie recht zoude eischen. *Ja, zeyde Marbois, dat men ons recht doe, gestreng recht. Dat men ons voor 't een of ander gerichtshof roepe, dat men ons oordeele, en al ware het, dat wij moesten opgeoffert worden, dat ten minsten*
onze

onze verdediging ter kennisse kome van onze committenten.

Meer vergramt over 't onrecht, ongeduldiger om mijne kluisters te verbreken, verkoos ik liever gevaren te loopen, misfchien minder, schoon naar alle waarschijnlijkheid grooter; doch met dat alles, kon ik mij niet onthouden, deze standvastigheid, deze eerbiedwaardige verblindheid te bewonderen.

Verfcheiden beweegredenen drongen ons, ons vertrouwen te bepalen. Niemand der anderen uitgebanenen wierden 'er in toegelaten, en het geheim bleef zeer wel bewaart.

Het ontwerp dezer ontvluchting veranderde dikwijls naar mate der middelen, welke wij beurtelings uitdagen; de hoop ondersteunde ons tot op 't oogenblik der uitvoering; alle onze gedagten speelden 'er op, wij hielden ons met niets anders bezig. Het denkbeeld welk ons natuurlijkst voorkwam, was de wijk te nemen bij de Indianen, en vervolgens te trachten binnen door 't vaste land de bezettingen te naderen der Portugeezen: maar wij hadden geene wegwijzers, en wij konden niet hopen 'er aantetreffen, die de taal en gebruiken dier volken kenden, en die 't wagen zouden willen ons derwaards te leiden; wij wisten dat de natie der *Galibis*, welke 't naast aan de bezittingen der Franschen grenst, een grooten afkeer van hen gekreegen had, en dat ze-
dert

dert zij den moord des Konings vernomen hadden, ongestraft in 't midden van Frankrijk gepleegt, de hoofden dier volk-zwermen alle gemeenschap met hen afgebroken hadden (9). Eindelijk, wij hadden slechts gebrekkige verkenningen, en bespeurden niets dan onoverkomelijke zwarigheden; dit ontwerp werd derhalven verworpen.

Alvorens een omstandiger verslag te geven van 't ontwerp, tot het welk wij ons bepaalden, moet ik hier nog verhalen wat 'er bij ons voorviel, gedurende onze nachtvergaderingen en onze toebereidzelen, en eindelijk onze grootste rampspoeden, onze laatste beweegredenen, om dit land van wanhoop te ontvluchten; waarna ik den draad van 't verhaal onzer verlossing niet meer zal behoeven aftebreken.

De Luitenant Aimé, ziek geworden zijnde, werd naar Caijenne gevoerd, en door den Heer Freta, een onverzettelijk maar zeer hupsch Officier, afgelost, deze maakte zeer schielijk een einde van de baldadigheden der negers, verlost ons van 't geraas des tamboers, en deed alles, wat hij kon, om ons te helpen.

Tronconducoudray was reeds zeer ziek, hij moest geholpen worden; hij verzocht om een neger; Jeannet zond 'er hem een, Lodewyk genaamt, een zeer slegten knaap, dien hij vrij had gemaakt. Wij wisten zeer wel, dat men ons geen mansperfoon zoude

toevoegen, van wiens vertrouwen men niet verzekerd ware, maar deze knaap was overgegeven baldadig en flegt, hij hoonde Ducoudray en deed hem allerhande verdriet aan; deze klaagde 'er over aan Freta, die den neger deed arresteeren en naar Caijenne terug zond; terstond werd Freta van Jeannet terug ontboden, die Aimé weder diens plaats liet vervullen, en last gaf den neger weder naar 't fort te brengen: Lodewyk kwam terug, baldadiger dan ooit, en diende Ducoudray tegen wil en dank.

Wij waren niet te onvreden dat de Heer Freta het bevel over 't fort aan een ander overgaf, het zoude ons zeer smertelijk gevallen zijn, hem, door onze vlucht, aan onaangenaamheden blootstellen.

Zie hier hoe de Commandant Aimé zich bij zijne terugkomst gedroeg. Ik heb reeds gesproken van de verbindtenis van den Abt Brothier met Billaud-Varennes; het gedrag diens priesters belgde ons daaglijks al meer en meer, hij sprak niet dan van wraak, van bloed en van 't nieuwe schrikbewind, 't welk, volgens zijn zeggen, de tegenömwenteling moest bewerken, wij maakten des cenige aanmerkingen op zijn wraakgeroep. Hij antwoordde juist als de befaamde revolutionaire doctor, *ei! wat raakt mij 't aantal menschen, als de soort maar in wezen blijft*; hij verzon de ijsfelijkste lasteringen en spuwde vuur en vlam tegen de gansche wereld.

Wij

Wij betuigden hem vrij sterk onze te onvredeheid over zijn gedrag. De Commandant Aimé, om een einde te maken aan onze geschillen, deed ons in de boeijen sluiten, kwam 'er ons in bezoeken, en ziende dat Barthelémy zeer veel uitstond, zeide hij hem, te bemerken dat hij geen krachten genoeg had om die straf te verduren, dat hij hem uit de boeijen zou laten ontslaan en in arrest zenden naar zijn kamer. *Laat mij blijven waar ik ben*, antwoordde Barthelémy hem koeltjes, *ik heb nog meer kracht en geduld dan gij moed hebt, laat mij in vrede lijden met mijne medgezellen.*

De Abt Brothier vroeg zeer liefderijk genade voor ons. Zij werd hem geweigerd; gelukkig dat Jeannet de willekeurige daad van den Commandant Aimé euvel opnam; zoo haast hij 'er kondschap van kreeg, zond hij den Heer Vogel, Maire van 't Canton, en die zich te Caijenne bevond, om hem bevel te geven ons uit de boeijen te flaken.

In 't begin van Mei bevonden Trocoudondray en Lafond, die samen aten, zich bijna op een en denzelfden tijd zeer onpasfelijk; eenige uren daarna begonnen zij geweldig te spuwen, en bij beiden deden zich de schrikbarendste tekenen zien; zij leden de scherpste pijnen, zonder een oogenblik tusfschenpozen; men schreef op staande voet aan Jeannet, om de gunst te verzoeken de beide zieken naar 't gasthuis te zenden, 't gene

aan de grootste misdadiger nooit geweigerd werd. Hij weigerde onze ongelukkige vrienden naar 't hospitaal te vervoeren. In 't eerst antwoordde hij niet, het gevaar nam toe, ontbloot van allen bijstand, kon alle onze zorg de benaauwdheden niet verzachten van onze ongelukkige medgezellen, wij bleven aanhouden, Troncondouday was reeds zoo opgezwollen dat hij zich nauwelijks bewegen kon, met veel moeite schreef hij zelf aan Jeannet, voor deze keer antwoordde het monster schriftelijk aan den Commandant Aimé: *Ik weet niet waarom deze Heeren mij gestadig lastig vallen, zij behoorden te weten dat zij niet naar Sinamarij gezonden zijn om eeuwig te leven.*

De beide slagtoffers, voor wie wij reeds alle hoop hadden opgegeven, waren in het zelfde hok, in hunne hangmatten, in hunne doodbedden, in 't gezicht van elkanderen. 't Gekerm, 't welk de pijn hen deed uiten, weêrgalmden ver voorbij onze hokken, niets kon hunne afgrijpslijke overgevingen tot bedaaren brengen. Lafon vooräl brulde sterk, hij hief de handen ten hemel en riep luidkeels om zijne vrouw en zijne kinderen.

Dit lijdē duurde twintig of dertig dagen, mijn hart krimpt zoo menigmalen ik mij deze treurige tooneelen herinnere; allen beijverden wij ons hen alle hulp toebrengen; Marbois vooräl verliet geen enkel oogenblik zijn vriend Ducoudray. Nimmer zal ik dien

vurigen vriendschapsijver, dien moed, waarmede hij alle walglijkheden overwon, vergeten, de wanhoop, welke men op zijn gelaat lezen kon in 't zelfde oogenblik dat hij de krachten van zijn vriend ondersteunde.

Troncondou dray worstelde met al den nadruk zijn's karakters tegen den dood. 's Avonds voor zijn overlijden kroop hij nog, leunende op den arm eens negers, rondom het wagendak. Hij trad in mijn hok. Mij dunkt ik zie die schim nog, hij zette zich een oogenblik op mijne hangmat; *ik vlei mij met geen lang leven meer*, zeide hij mij, *maar indien uw ontwerp ter uitvoer gebragt worde, en ik nog in leven zijn mogt, voer mij met u mede, ik zoude niet gaarne den laatste adem uitblazen in deze verschrikkelijke gevangenis; mijn waarde Ramel! voer mij met u, zoo 't mogelijk zij.* Hij sprak mij vervolgens van zijne beide vrienden Dumas en Portalis, hen geluk wenschen- de dat zij dit rampzalig lot ontweken waren; hij verzocht mij, indien ik hen mogt wederzien, hun te zeggen, dat zijne laatste gedagten voor hen zouden zijn, en dat hij hun zijne kinderen en zijne gedagtenis aanbeveelde.

Dit was zijne laatste poging, hij stierf den dag daar aan, den 27 Mei. Eenige uren voor zijn dood liet hij Barthelemy, le Tellier, Pichegru, Marbois, Villot, Aubry, Dosfonville en mij bij zich komen. Zie hier eenige zijner laatste woorden.

Vlugt, mijne Vrienden! vlugt van Sinamarij, dat de hemel u begunstige! indien gij immer mijne vrienden mogt wederzien, zegt hen dat mijne laatste zucht voor hen en voor mijn vaderland geweest is, vergeet mijne kinderen niet. Zoo de fortuin u begunstige, beroert uw land niet, trotseer veel liever de uiterste armoede. Vervolgens het hoofd oplichtende, wees hij op het hok van Brothier; *deze, zeide hij, spreekt niet dan van burgeroorlog; hij verlangt 'er naar; ach, mijne vrienden! belooft mij, dat gij dien zoo veel tegen zult gaan als in uw vermogen zij, belooft dit mij.* Hij leed in zijne laatste oogenblikken nog wreede smerten, hij had een brandenden dorst, maar hij had alle zijne zinnen, alle zijne geestvermogens nog. Hij verdeelde al het gerede geld, dat hem nog overig was, onder ons; hij verzocht ons, op nieuw te zorgen voor zijne gedagtenis, hij deed ons weenen. Hij zeide ons vaarwel! Eenige oogenblikken voor zijn dood wilde de Abt Brothier hem den geestelijken dienst bewijzen, hij bedankte hem, en zeide eeniglijk: *ik heb altoos in God geloofd, ik heb altoos mijn vertrouwen gestelt op zijne rechtvaardigheid.* Marbois floot de oogen van zijnen vriend.

Lafond, die lag te zieltogen, en getuigen van dit tooneel was, scheen zijnen vriend niet lang te zullen overleven. Geheel verwonnen van zijne eigen pijnen,
kon

kon hij naauwlijks eenig geluid geven , in zommige oogeblikken geheel sprakeloos , noemde hij in andere oogeblikken , met vertedering , zijne kinderen en vrouw , op wier afbeeldzel zijne oogen gestadig gevestigd bleven.

Ik kan met geene woorden onze droefheid uitdrukken ; getroffen door 't verlies , 't gene wij kwamen te lijden , en door dat , het welk ons bedreigde , werd onze innerlijke finert niet dan door doffe verzuchtingen uitgeboezend , duizendmaal pijnlijker dan de bitterste traanen.

Zoo veele gewelddadigheden , tegen ons uitgeoeffend , de onzinnige woede van den Commandant , die , wanneer 'er vijandelijke schepen gezeind werden , bij 't opvatten der wapenen uitriep : *Ho, ho, gij rekt op de Engelschen: maar, welke hoop gij voeden moogt, gij zult niet levendig in hunne handen komen.* Meer dan dit alles , de aannadering van het doodelijk regenachtig en stormig jaargetijde , deed ons vuurig verlangen naar den dag , waarop wij vrijwillig andere gevaren konden tarten , om ons aan dit graf te ontrukken.

Alvorens Troncondoudray en Lafon ziek werden , was ons besluit reeds genomen ; wij hadden , gelijk ik reeds zeide , afgezien om de wijk te nemen bij de Indianen , maar vast besloten ons op zee te wagen. Wij wisten dat de inwoners van Surinamen zeer begaan waren met onzen toestand , zij hadden het ons doen be-

tuigen, zelfs hadden zij aan den Generaal Pichegru een kleenen voorraad van bier en verschen mondkost afgeschcept, maar de vermetelheid van den Franschen kustbewaarder, die deze commissie op zich had genomen, en die aan 't fort zich bij ons kwam beroemen, dat hij met zijn scheepsvolk deze provisien, die door de edelmoedige Hollanders van Surinamen voor ons bestemd waren geworden, had uitgedronken en genuttigt, ontdekte ons dat gewigtig geheim: onze hoop werd 'er te sterker door, maar wij hadden geene kennis van die uitgestrekte en onbewoonde kust, wij hadden geen middel om die te bevaren; de ligters, de eenige vaartuigen, welke op de rivier van Sinamarij kwamen, ankerden aan den uithoek, een mijl van 't fort af, en wij konden niet hopen de waakzaamheid van den Commandant te ontsnappen, noch de ankerplaats te bereiken, en daar zonder hulp, zonder wapens een vaartulg wegtenemen.

Wij wandelden dikwijls op de wallen langs de rivier, al zuchtende vestigden wij het oog op de westkust. Onze verbeelding putte zich uit, onze oogen vermoeiden zich met dit eentoonig gezicht, en wij bespeurden, noch in 't water, noch in de boschen iets, 't welk aan onze verbeelding eenigen bijstand kon leveren. Er was aan den voet van dit bolwerk, en aan den kant der rivier eene kleine praauw, welke diende om naar de schans van den uithoek den schildwacht over te bren-

brengen, en van daar aftelosfen. Deze kleine prauw had haar scheepstuig, zij was onder het toezicht van den schildwacht, die op de zijdhoeck van de schans, binnen welke de kortegaard was, post hield. Wij hadden dikwijls gretige oogen op deze prauw geslagen, maar 't was slechts langzamerhand, en door de wanhoop aangezet, dat wij ons aan het denkbeeld gewenden, ons in volle zee te wagen met zulk eene kleine boot; niemand onzer wist een vaartuig te stuuren, en vooral eene prauw, waarvan het bestuur zoo moeilijk en gevaarlijk op zee is. Wij hadden geen kompas; en wij moesten ons vertrouwen aan een Indiaan of aan een matroos.

Onze eerste poging mislukte, Pichegru zocht een Indiaan omtekoopen, die moeskruiden aan 't fort kwam verkoopen, deze verspreide op de halve opening, welke hem gedaan was, achterdogt, en gaf kwade vermoedens te kennen.

Wij waagden het ons onbewimpelt te vertrouwen aan iemand, die zich toen ter tijd aan 't fort bevond, en dien ik niet mag noemen; indien dit geschrift in zijne handen valt, dat hij dan heimelijk deze openbare hulde van onze erkentenis ontvange; dat hij de wezenlijke beweegreden van mijne bescheidenheid op hare waarde schatte, en hoe leet het mij is, dat ik niet even zeer zijn naam als zijne braave daad kan aan den dag brengen.

Deze perfoon was aangedaan over 't vertrouwen, welk wij in hem stelde en billijkte hetzelfde; hij kende de kust, en bevestigde ons in 't gevoelen, dat wij ons nergens anders konden heen begeven dan naar Suriname; maar na ons van de onderscheiden posten der Hollanders verkenningen gegeven te hebben, welke wij verlangden, verzekerde hij ons, dat het niet mogelijk ware met eene zoo kleine en flegte praauw die reis te volvoeren, dat wij ten minsten honderd mijlen van de rivier van Sinamarij, tot aan de forten van Oranje en de Mot-kreek moeste zeebouwen, dat wij met geene veiligheid konden landen dan aan dien hoek, en dat, wanneer wij zoo verre kwamen, 'er zulk eene strenge wacht in die Hollandfche kolonie werd gehouden, dat men 'er ons niet zoude toelaten, en ten andere dat alle vreemdelingen, die van geen paspoort voorzien waren, 'er werden afgewezen. Door deze waakzaamheid en door een bestuur dat met standvastigheid en vaderlijke zorg alles gade sloeg, had de oude gouverneur van deze gelukkige kolonie dezelve voor 't vaderland behouden. De Heer Frederici had zich van 't begin der omwenteling af weten te handhaven tegen de Engelschen, wier bescherming hij weigerde, hij was in staat om de kolonie tegen hunne aanvallen te verdedigen, en tegen de revolutionaire partij, die hij niet wilde toestaan, den kostelijken eigendom zijner medebur-

burgers te vermeesteren; hoe veele nieuwe beweegredenen van hoop, hoe veele nieuwe zwarigheden!

Wij hadden te Caijenne een vriend, een dier zeldfame vrienden in den tijd welken wij beleven, die niet vreesde zich in moeiligheden te wikkelen, en die, indien zijn naam ontglipte aan mijne onbescheidene dankbaarheid, nog met kloekmoedigheid den wrok der dwingelanden tarten zou; wij gaven hem bericht van onze ontwerpen; hij draalde niet ons, agt dagen daarna, door eene vriendelijke en veilige hand agt paspoorten door de eige hand van Jeannet getekend, te doen toekomen, die alle volmaakt overeenkwamen met die, welke hij gewoon was aftegeven aan de ingezetenen der kolonie, die met de naburige kolonien handel dreven en zich daar heen begaven.

Deze paspoorten waren onder de volgende verzonnen namen:

Die van Barthelémy onder den naam van Gallois

— Pichegru	— — —	Picard.
— Dosfonville	— — —	Daunou
— Aubry	— — —	Defailleux
— La Rue	— — —	Delveracy
— Tellier	— — —	Jolibois
— Villot	— — —	Toulouse
— Ramel	— — —	Frederick

Naar mate ons ontwerp aanrijpte, verdubbelden wij
onze

onze voorzorgen, ten einde onze cipieren niets te laten vermoeden; maar vooral waren wij op onze hooft tegen zulke uitgebannen, die niets van ons geheim wisten. De abt Brothier vermoedde wel, dat 'er iet gaande was, maar hij kon 'er nooit regt achterkomen; hij vergenoegde zich dikwijls te zeggen: *men verbergt zich voor mij. 'er wordt iets gesmeed, dat ik zeer wel weet, en ik zal de lieden op de daad laten betrappen*; hij zou 'er in staat toe geweest zijn: zonder den uitslag te doen mislukken, konden wij den kring van onze vertrouwden niet verder uitbreiden; wanneer ik de saamgezworenen telde, en dat ik van den kruin der wallen steelsgewijze die enge praauw beschouwde, vond ik dezelve zeer onvolkomen; evenwel, schoon onze bende reeds te talrijk was, deden wij eene laatste poging om Marbois overtehalen met ons mede te gaan, hij bleef onwankelbaar bij zijne gevoelens, en zou daarenboven zijne zieke amptgenoten, zijn vriend Ducoudray niet hebben willen verlaten, en na hunnen dood schijnt het, dat hij gehecht bleef aan de aarde, welke hen ontvangen had.

Noch het gevoelen van Marbois, noch de wijze, op welke hij ons de gevaren affchilderde van eene scheepvaart, welke hij beter kende dan wij, noch het verdriet, dat wij hadden, om ons van hem te scheiden, niets kon ons van ons ontwerp doen afzien, zoo

was

wars waren wij, zulk een afgrijzen hadden wij van de gevangenis van Sinamarij.

Er ontbrak ons niets dan een stuurman; maar waar in deze woestenij een mensch aantetreffen, geneigd tot eene zoodanige opoffering, een engel, die ons uit deze hel kon verlossen? Zie hier hoe de Voorzienigheid 'er in voorzag.

De stellige bevelen van 't Directoire, om jagt te maken op alle neutrale schepen, deed eene menigte van kleene kapers uit de haven van Caijenne loopen, wier hebzucht door Jeannet aangehitst werd; een dier kapers, op welken Kapitein Poisvert het bevel had, nam op de hoogte van Sinamarij een Americaansch schip, over 't welk Kapitein Tilly het bevel voerde, die zelf eigenaar van de lading was, welke bestond in meel en verscheide eetwaren, waarmede Kapitein Tilly juist naar Caijenne kwam; onder zijne lading was eenen kostelijken voorraad van veertig duizend vlessen Bourdeauxschen wijn, rhijschen wijn en onderscheidene Spaansche wijnen.

De vrees van op zijn beurt door eenig Engelsch fregat of kaperschip genomen te worden, bij 't oplaveeren tegen den stroom om te Caijenne te komen, deed Kapitein Poisvert besluiten, met zijn prijs op de reede van Sinamarij ten anker te komen, mischien vreesde hij voor zijn prooi, de lecuws-deeling van Jeannet.

Poisvert bragt zelf het scheepsvolk van den ge-
maak-

maakten prijs aan 't fort van Sinamarij, als mede den Kapitein Tilly, dien hij met veel achting behandelde; dit was eene groote gebeurtenis voor den Commandant Aimé, die 'er eenige voordeelen van verwachtte, en zich reeds streelde met het vermaak van zich een roes te zullen drinken aan goeden Bordeauxschen wijn; de negers en een gedeelte van de bezetting waren mede zeer in hun schik de Amerikaansche lading te zullen helpen losfen; dit gevoel, die nieuwen ijver was voor ons eene gunstige afleiding.

Maar hoe groot was onze verbaastheid, toen wij Kapitein Tilly, onverzeld, naar ons zagen toekomen, hem met traanen in de oogen tot ons hoorden zeggen: *Helaas! gij ongelukkigen waart het die ik zegt. Ik wist dat gij hier waart; ik heb tijding van uwe familien en van uwe vrienden, doch alle die papieren heb ik in de vaten onder 't meel verborgen, bij welke ik niet komen kan, ik verwachtte geenzins van een Franschen kaper aangevallen te worden; ik heb mij onder den wind van Caijenne laten afdrijven, om een voorwendzel te hebben van op de reede ten anker te komen, of op die van Courou, van waar ik eenige briefwisseling hoopte met u te hebben, en u wegtevoeren; de hemel heeft het anders gewilt; ik ben gevangen met ulieden, wat kan ik thans doen om u te dienen?* Men oordeele welk een indruk, in die tijdsomstandigheden, de

de eerste woorden van Kapitein Tilly op ons moesten maken, zijne enkele tegenwoordigheid was voor ons een weldaad des hemels; zedert onze gevangenschap te Sinamarij was hij de eenige man, die met ons gemeenzaam had mogen spreken, en ons gewisse tijdingen kon brengen van ons ongelukkig vaderland, en van den algemeensten staat der zaken aldaar. Wij hadden, zonder bijzonderheden, den vrede van Campo-Formio vernomen, Tilly deed onze verwondering en verontwaardiging ten hoogsten top stijgen, toen hij ons den inval in Zwitserland verhaalde. Barthelémy was 'er bijzonder over aangedaan. Eindelijk de geweldadigheden jegens de Amerikanen gepleegt, waar hij zelf een al te spreekend bewijs van was, voleindigde ons te overtuigen, dat onze ongelukkige medeburgers geheel onder 't juk gebragt waren, en dat de overheersching van 't Directoire geene palen meer kende.

De deugdelijkheid van Kapitein Tilly, zijne rondborstige openhartigheid, het belang, welk hij in ons betuigde te nemen, en waarin wij mogten veronderstellen dat de edelmoedige en vrije natie, bij wien hij te huis hoorde, deel nam, maakte dat wij hem alles toe-
vertrouwden. Wij deelden hem ons ontwerp mede, wij bragten hem op de wallen, veinzende een wandeling met hem te doen, wij wezen hem de praauw, hij fiderde: *Neen, neen, Heeren!* zeide hij ons, *gij zult*
'er

'er gewis bij omkomen. *Die praauw kan u allen niet bevatten, en u nimmer naar Suriname brengen, geloof mijne ondervinding, 't kan niet geschieden.* Wij zeiden hem, dat ons besluit was, liever te vergaan dan in de handen te blijven van die barbaren, voor 't overige, dat wij anders niet deden dan vrijwillig den dood in den mond te loopen, die onvermijdelijk was; dat zoo wij dien schielijk en geweldig aantreffen in een schipbreuk, de herinnering van de lange doodsangsten onzer vrienden, 'er de schriklijkheden van zou verzachten. *Wel nu*, hernam hij, *ik geloof niet dat gij zoo veele gevaren zult te boven komen, maar weiger mij niet dezelve met u te deelen, ik zal de praauw zelf stuurren.* *Ik zal mijn stuurman, mijnen onverzaagden Barrick, medenemen, mischien dat de hemel ons zal beschermen en dat de wind ons zal dienen.* Van dat oogenblik af toonde Kapitein Tilly zich even vuurig als wij om onze vlugt te bevorderen. Hij stelde den braven Barrick in ons vertrouwen, die geen oogenblik in beraad nam, zich tot ons heil op te offeren: wij wilden volstrekt niet dat Kapitein Tilly met ons scheep zoude gaan, maar hij stoorde zich niet aan onze weigering, noch aan de vrees, welke hij ons zelf had ingeboezemd wegens het bekrompene van de praauw.

Alles voorbereid zijnde bleef 'er niets over dan het gunstig oogenblik te kiezen, om de waakzaamheid van den

den Commandant Aimé te bedriegen, die van Broathier te ontsnappen, de buiten-post aantevallen, of ten minsten den schildwacht, die de wacht had over de prauw te overrompelen; — uit het fort te komen om ons meester van dat vaartuig te maken, en eindelijk de zee te bereiken alvorens de bezetting kennis kreeg van onze vlucht.

Als de lezer zich herinnert wat ik hier boven reeds gezegt hebbe van de diensten, welke ons door zommige lieden bewezen werden, zal hij ligt begrijpen de zorg, die zij aanwendden om ons deze laatste zwarigheden te helpen overwinnen; zonder nu juist de bijzondere wezens te noemen, die ons behulpzaam waren, zal het genoeg zijn de middelen te doen kennen, welken zij in 't werk stelden.

't Was den 1 Junij; de dag was bijna daar, welke tot het tooneel bestemt was, 't geen onze onderneming moest gemakkelijk maken, wij naderden de ontwikkeling onder de treurige voorbeduidenis der begraafnis van onzen vriend. Zijn verlies was nog versch in ons geheugen, toen Kapitein Tilly ons kwam berigten, dat Jeanne t bevel had gegeven hem met al zijn scheepsvolk naar Caijenne te doen komen, en dat hij des anderens daags stond sloop te gaan; deze tijding was voor ons een donderslag; wij waren 'er van ter nedergeflagen; Tilly wilde zich volftrekt opofferen, en tot den volgenden dag, 3 Junij, den laaftten dag op welken wij wacht-

ten, zich in de bosfchen schuilhouden, om op een te geven teken zich naar de prauw te begeven. Wij hadden veel moeite om van hem te verkrijgen de eer van deze schoone daad aan den wakkeren Barrick overtellen. Wij deden hem bemerken, dat de verdwijning van Barrick, op 't oogenblik dat het scheepsvolk van het prijs-fchip werd opgeroepen, minder achterdocht zou wekken, dan die van den Kapitein, wiens bezoeken aan de uitgebannen en zijne wandelingen met hen, reeds al te zeer in 't oog hadden geloopen. Tilly liet zich evenwel niet dan door deze laatste bedenking overhalen; hij verliet ons, om zich aan nog grooter gevaren te gaan blootstellen, en zich al de woede van Jeannet op den hals te halen, 't zij dat wij gelukkig genoeg waren te ontsnappen, 't zij dat wij 't ongeluk hadden ontdekt en met Barrick aangehouden te worden. Tilly dagt enkel aan ons, en als hij eenmaal wist dat wij te Suriname waren aangekomen, bekreunde hij zich weinig wat men met hem zoude doen. Welk een afscheid! wie onzer durfde zich vleijen u, onvergelykelijke Tilly! wedertezien.

Barrick verdween op 't oogenblik, en verborg zich in de bosfchen. Er werd overeengekomen dat hij overmorgen, den 3 Junij, des avonds op 't klokke-flag van negen-uuren, zich aan den oever der rivier, onder aan 't bolwerk, zou laten vinden, en in de prauw springen zoo
haast

haast hij ons zou zien verschijnen; wij waren ondertu-
schen zeer ongerust over het lot van Barrick; die
bloot stond verflonden te worden van allerlei monsters;
en zich niet kon beveiligen tegen de slangen en den ver-
schrikkelijken kaijman; dan in den top der boomen;
daar hij gedurende zes en dertig uren op een tak moest
blijven zitten, zonder echter veilig te zijn voor de tij-
gers.

Kapitein Poisvert had den commandant van 't fort
uitgenodigt den 3 Junij aan boord van 't Amerikaansche
prijs-schip te komen middagmalen, hij wilde zijne er-
kennis betuigen voor 't goed onthaal en den bijstand,
welken hij ontvangen had van de bezetting; die zich
twee dagen te voren zeer rustig getoond had tegen eenen
Engelschen kaper, welke tot aan de ankerplaats gena-
derd was. Middelerwijl hij een deftig maal gaf en de
kostbaarste wijnen aan den commandant in schonk, liet
hij aan de bezetting zware Bordeauxsche wijnen uitdeelen.
Eene jonge dochter, zedert eenige dagen van Caijenne
gekomen, hield de eer van het feest op en schonk over-
dadiglijk wijn uit aan de foldaten in de cazernen en de
kortegaarde, aan de negers in derzelver hokken, aan
de schildwachten die buiten stonden, en aan de uitge-
bamienen onder het wagendak; o! hoe lang viel ons
dien dag; met welk een ijver volgden onze oogen die
jonge dochter, die zoo vrolijk aan de reeds beschonkene

foldaten boordevollen infchonk; hare drift, hare behoedzaamheid dienden ons naar wensch.

Elk een dronk rijkelyk, en wij deden mede, wij gelieten ons deel te nemen in dit Bachus-feest, wij veinsden onder den maaltijd met elkanderen te harrewarren, ten einde geen schijn te geven van iets te willen ondernemen. Aubry en Larue scholden Barthelemy, le Tellier mengde 'er zich mede, Dosfonville en Pichegru bedreigden elkanderen, Villot en ik scheenen hen te willen bevreedigen, glazen en borden vloegen in 't ronde, 't getier en geraas werd zoo hevig, dat de andere uitgebannen kwamen toeschieten, om hen te scheiden, de Abt Brothier zelf deed zijn best om een einde te maken van dit schandelyk gerucht, het welk onder de hand toenam. Barthelemy was de onbekwaamste om te veinzen, in eene kwanswijze drift brak hij koeltjes zijn glas, dit veroorzaakte een schaterend gelach, 't welk bijna alles zou verraden hebben.

De duister kwam aan, wij zagen den Commandant Aimé zeer beschonken terug komen, hij werd gedragen als eenen dooden. De stilte had het gezang en het luidruchtig geschreeuw der drinkers vervangen, de soldaten lagen hier en daar te ronken, niemand was op zijn post, de dienst werd verwaarloost en de korte-gaarde was ledig.

Alvorens ons naar onze hokken te begeven, namen wij
af-

affcheid van Marbois, voor wien deze fcheiding een zware opoffering was, en die dat oogenblik befchouwde als onzen laaften ftond. — Het laaftte uur van ons verblijf te Sinamarij was gekomen, het floeg negen-uuren, Dosfonville, die de wacht had, gaf 'er elk onzer kennis van. Wij traden uit en verfamelden bij de poort van 't fort, de brug was nog niet opgehaalt. Alles was in een diepen flap. Ik beklom met Pichegru en Aubry het bolwerk, en ik begaf mij regtftreeks naar den fchildwacht (het was die ellendige tamboer, die ons zoo menigmaal met zijn geraas gekweld had), ik vraagde hem hoe laat het ware, hij keek naar de ftarren. Ik greep hem bij de keel, Pichegru ontwapende hem, wij fleepten hem mede, ten einde hem te beletten gerucht te maken, wij ftonden op de borstweering, de karel worftelde fterk, hij ontfnapte ons en viel in de rivier; wij kwamen weder bij onze makkers aan den voet van 't bolwerk, en niemand in de korte-gaarde befpeurende, namen wij de wapens en de cardoezen mede; buiten het fort gekomen, vlogen wij naar de prauw; Barrick was 'er reeds, hij kwam ons te gemoet loopen, hij hielp ons, hij droeg ons in de prauw; Barthelemy, ziekelijk en min vlug dan wij, ftruikelde en viel tot over de ooren in den flijk, Barrick greep hem met een fterke hand, haalde hem op en zette hem in de prauw neder, terftond liet men het kabel flippen.

Barrick plaatste zich aan 't stuur; stil, zonder een woord te reppen, lieten wij ons met den stroom afzakken, de eb dreef ons ligt vaarttuig snel voort, wij luis-terden en hoorden niets dan 't gekabbel van 't water, de landwind vulde ras ons kleene zeil. Wij zagen het graf van Sinamarij niet meer.

Toen wij de schans naderden van den uithoek, welken wij voorbij moesten, haalden wij het zeil in, om niet zoo ligt bespeurd te kunnen worden. Wij wisten dat de agt man, die de wacht hadden aan de schans, rijkelijk hun aandeel gekregen hadden in den wijn van Kapitein Poisvert, en dat zij even zoo beschonken moesten zijn als hunne makkers. Wij werden niet gepraait, de eb voerde ons buiten de baai, wij lieten het schip van onzen braven vriend Tilly aan onze regterhand, wij voeren digt langs het advijsjacht de *Victoire*, het welk maar even van Caijenne gekomen was, en op 't welk wij wisten dat de eerlijke Kapitein Brachet het bevel voerde, die zich over onze vlugt wel verheugt, en voorzeker 'er zich niet tegen verzet zoude hebben.

Het windje begon aantewakkeren, de zee was effen, maar naarmate wij in de ruimte kwamen, liepen wij gevaar uit onze streck te raken, en indien wij te digt onder den wal hielden, konden wij tegen de klippen, waar mede den oever tot aan Iraconbo als bezaait is, verbrij-
zeld

zeld worden; de maan kwam nu op, als 't ware om onze vaart te verlichten, dit was voor ons een genoeglijk oogenblik, wij wenschten elkanderen geluk, wij dankten de Voorzienigheid en onzen edelmoedigen stuurman Barrick, die 'er afgrijslijk gezwollen en bloedig uitzag, zoodanig hadden de muskieten hem gestoken en gebeten.

Twee uren hadden wij gelukkig blijven voordroeijen, toen wij drie kanonschoten hoorden, twee van 't fort van Sinamarij en een van de schans op den uithoek; kort daarop beantwoordde de post van Iraconbo de drie kanonschoten: wij twijfelden niet of men had onze vlugt ontdekt, doch wij waren niet bevreest achterhaalt te zullen worden door 't volk van Sinamarij, alwaar geen enkel vaartuig was om uitgerust te kunnen worden, daarenboven waren wij vrij ver vooruit; de vaartuigen, welke wij achter gelaten hadden, zouden enkel jagt op ons hebben kunnen maken; maar de Kapiteins Poisvert en Brachet, over wie de Commandant Aimé niets te zeggen hadden, zouden zich niet onderzeil begeven hebben zonder uitdrukkelijk bevel van Jeannet.

Wij hadden derhalven eeniglijk het detachement van Iraconbo te duchten, het welk wij wisten te bestaan in agt of tien gewapende mannen. Wij bleven langs de kust voordstevenen, maakten onze wapens gereed, voor vast besloten hebbende ons te verdedigen, indien wij

mogten aangevallen, of aan 't fort van Iraconbo verhinderd worden doortevaaren.

Om vier uren in den morgen lieten twee kanonschoten zich hooren in 't oosten, welke oogenbliklijk beantwoord werden door één schot, dat langs onze ooren gedaan werd, wij waren vlak voor 't fort, 't was nog duister, 'er verscheen niets, wij maakten goeden voortgang, en toen de dag aankwam bevonden wij ons onder den wind van Iraconbo; wij hadden thans voor geene vervolging meer te vreezen, 'er bleef ons niets over dan de gevaren der zee te boven te komen.

Onze prauw was zoo klein en rank, dat de minste slag van 't water haar vulde, zoodat wij verplicht waren gestadig te hozen, het geen met een uitgeholde kalabas geschiedde; zij was zoo kantelig, dat de minste beweging haar deed overhellen; wij waren eens op 't punt, om op deze wijze onteslaan, enkel door eene onvoorzichtigheid van mij; door eenen averchtschen slag met mijn riem raakte dezelve in de klem, mijn hoed viel in zee, ik wilde 'er schielijk naar grijpen, mijne zwaarte deed in eens de prauw zoodanig overhellen dat zij eensklaps vol water geraakte; de handigheid van onzen stuurman en de vlugheid, waarmede wij werkten, bragt dezelve weder vlak; ik kreeg een scherpe schrobbeering van Pichgru, dien wij tot onzen Kapitein hadden aangesteld; Barthelemy, die nog van 't hoofd tot
de

de voeten bemorst was van het slijk van Sinamarij, nam deze gelegenheid waar om zich aftewasfchen: ik had 't ongeluk mijn hoed kwijt te zijn, en om mijn hoofd tegen de brandende ftraalen der zon te dekken, maakte ik mij een turban van eenige banaan-bladeren, door de neger-visfchers in de holte der prauw achtergelaten.

Wij hadden noch kompas, noch eenig instrument, om hoogte nemen, wij konden bij nacht ons verzeilen, de minfte windvlaag kon ons van de kust verwijderen, wanneer wij genoodzaakt waren de ruimte te houden, uit hoofde der klippen of banken. Het was ons niet mogelijk geweest eenigen proviand mede te nemen, wij hadden zelfs geen biscuit noch water; le Tellier had enkel een paar vlesfen rhum medegebragt; wij waren in de vaste verzekering dat de wind, die gestadig langs deze kust van het oosten naar het westen waaid, ons binnen twee dagen zou brengen op de hoogte van de Mot-kreek, en dat dezen drank genoegzaam zou zijn om onze krachten te ondersteunen.

Den 4 Junij stonden wij bij den dag veel uit van de hitte der zon: wij hielden het langs de kust, en toen de nacht ons 't gezicht 'er van benam, gisten wij ons te zijn dwars voor den mond van de Marowni-rivier, van welke de beide oevers de wederzijdsche grenzen vormen der Fransche en Hollandfche bezittingen, en welke slechts veertig mijlen

boven den wind is van de post van de Mot-kreek; om elf uren, bij 't opkomen der maan, bespeurden wij in de beweging van 't water niets dat ons de uitwatering van eene groote rivier aanduidde. Den vijfden waren wij niet gelukkiger, wij bleven onzen weg vervolgen tot den duister, zonder iets te vernemen van de rivier, of van het fort van Marowni, wij waren waarschijnlijk nog een weinig boven den wind, en aan dezen kant der rivier Arimaribo, een gedeelte van de kust, welke, naar 't noordwesten, zich wat meer verheft, maar op geen verren afstand zich laat zien.

Den 6 werden wij van eene doode stilte overvallen, een wreeden honger kwelde ons, zedert drie dagen hadden wij niets geëten, wij waren uitgedroogt van de zon, wier hitte niet meer gematigt werd door een zee-koeltje; daar wij door geene beweging meer afgeleid, noch door de hoop ondersteund werden van eerlang het doel onzer afmattende zeetocht te bereiken, zagen wij al het verschrikkelijke van onzen toestand; wij poogden onzen moed optebeuren, wij hadden geen menschelijke hulp meer te verwagten, niets van onze pogingen, welke door de hoofdstoffen werden te leur gesteld. Op dien wanhopigen dag zetten wij elkanderen aan onzen billijken wrok opteofferen, en ons tot geen wraak immer te laten bewegen: *Ja, mijne vrienden!* riep Barthelemy, *laten wij voor 't oog van God*

zwee-

zweeren, nimmer de wapenen tegen ons vaderland te zullen voeren! wij onderwierpen ons aan den wil der Voorzienigheid.

Des anderen daags, den 7 Junij, den vierden dag dat wij op zee waren, kwam 'er een klein luchtje, 't welk 'smorgens om agt uren aanwakkerde, ten tien uren bevonden wij ons in 't gezicht van 't fort van Marowni, en dwars voor den mond van de rivier, welke door de ondieptens, de klippen en de stroomen zeer gevaarlijk is. Wij kwamen deze hinderpalen niet te boven, dan met veel moeite en gevaar: wij werden zeer ontrust door de monsterachtige haijen, welke zich rondom onze praauw vertoonden en op dezelve aanvielen, wij hielden hen eindelijk van ons af door snaphaan-schooten.

Wij verduurden met geduld den nijpendsten honger, en door allerlei kwinkslagen spotteden wij met de onderscheidene verschijnzelen van ons lijden, wij keken onze oogen uit naar de rivier van oranje, maar altoos te vergeefs; 's avonds om 6 uren werden wij weder door eene flutte overvallen.

Den 8, 'smorgens om drie uren, de wind weder eenigzins opwakkerende, zetten wij op nieuw ons zeil bij. Ten een uur bespeurden wij het fort oranje, wij voeren het voorbij, met oogmerk om niet dan aan de post van de Mot-kreek te landen, gelijk men ons
had

hadaanbevolen; wij bevonden ons tegen over het fort, ruim een kanons schot van ons af, toen wij begroet werden met kogels van een zwaar caliber, welke zoo kort op malkanderen volgden, dat, indien wij ons niet dieper in zee begeven hadden, dezelve ons onvermijdelijk in den grond zouden gefchoten hebben. Deze geftrengheid maakte ons nog bedugter het land te naderen. In 't vervolg zijn wij te weten gekomen, dat men ons enkel wilde dwingen onze vlag te vertoonen, helaas! wij hadden 'er geene.

Na den middag om vier uren, betrok de lucht, de wind nam toe, wij zeilden snel voort, en evenwel hadden wij moeite de deining te ontkomen, welke ons naar de kust dreef, onze wakkeren ftuurman hoopte de Mot-kreek te bereiken, alvorens de storm ons overviel, maar wij konden het niet langer onder zeil houden, zonder ieder oogenblik gevaar te loopen van door de zee verzwolgen te worden. Barrick ftuurde naar het strand, op 't oogenblik, dat wij hetzelfde bereikten, werd door eene fterke branding ons vaarttuig omgefmeten, het water was laag, wij geraakten diep in den modder, en in weerwil van de moeite die wij hadden om uit den modder te komen, in weerwil van de verfchrikkelijke buij die op ons nederviel, verlieten wij de prauw niet, welke wij eindelijk weder over- en kreeg.

Ein-

Eindelijk stapten wij aan land, niet wetende waar wij waren, en of het ons mogelijk zijn zoude, langs de kust tot aan 't fort van oranje te komen, van 't welk wij ons op een afstand van agt mijlen rekenden te zijn.

Wij waren uitgemergeld van vermoeidheid en honger, de todde, welke wij om 't lijf hadden, was door nat en bemodderd, onze eenige schuilplaats was een bosch, 't welk krioelde van insekten en kruipend ongedierte, bij 't omflaan van de prauw hadden wij onze wapens verloren, en dewijl de nacht naderde, hoorden wij niets dan het gedruis der baaren en het gehuil der tijgers.

Welk een nacht! een stortregen als een zundvloed, eene doordringende koude. Wij verzamelden het overgeblevene onzer krachten, en wij bragten den ganschen nacht door met onze prauw aan 't strand te halen, welke telkens door de golven vlot gemaakt, en in weerwil van alle onze pogingen deerlijk beschadigt werd. Zal men 't gelooven kunnen, dat ons nog krachten genoeg overbleven voor zulk een arbeid, na gedurende vijf dagen en zes nachten honger geleden, en zoo veel ongemak uitgestaan te hebben? wij stonden gansch naakt in de zee, worstelende tegen de golven, welke ons onze eenigste hoop ontrukten. Barthelemy, ondanks zijne ongesteldheid, arbeidde met ons, voorbeel-

beeldig in geduld en kloekmoedigheid, gedurende dezen verschrikkelijken nacht.

Met het kriecken van den dag; ('t was den 9 Junij den 6n dag van ons vertrek van Sinamarij) beschouwden wij elkanderen met wederzijds mededoogen, wij waren verstijfd van koude, wij gevoelden ons op 't punt van bezwijken, maar wij vertroostten ons nog, en zeiden: *ten minsten zullen wij niet onder hunne handen sterven.*

Pichegru had bij onze schipbreuk zijn pijp en vuurslag behouden, wij geraakten aan vuur, wij droogden onze kleederen; de lucht klaarde op; doch het woei een fellen storm.

Wij lagen plat met den buik op 't zand, en konden ons niet verweeren tegen het steken der vliegen en tegen de beten der krabben.

Tellier had den kleenen voorraad rhum zoo wel weten te bezuinigen, dat 'er nog eene halve vles van overig was, wij hadden de kracht niet om dien te verzwelgen, wij verfrischten enkel onze lippen 'er mede.

Den 9 had Tellier, de heldhaftige vriend van Barthelémy, den ganschen dag besteed om van takken en boombladeren eene kleine schuilplaats te maken voor zijnen meester, en terwijl deeze rustte, of liever den geest uitblies, vergat Tellier zijn eigen leet, en verdreef met een ligten tak de vliegen en muggen van
zijn's

zijn's meesters handen en aangezicht. Welk eene ver-
knochtheid, welk een roemrijk deel nam Tellier in
onze ongelukken!

Des avonds betrok de lucht weder; wij hadden nog
een gedeelte van den nacht te arbeiden aan de prauw,
om die te behouden, want wij hadden niets waaraan
dezelve vast te maken; en dewijl de tijgers gedurig op
ons afkwamen, maakten wij vuur, en bragten aldus
het overige van dezen tweeden nacht zedert onze schip-
breuk, en den zevenden van onze ontvluchting, door.

Den 10 Junij zagen wij bij het aanbreken van den
dag van verre een schip, het welk door Barrick ge-
houden werd voor een Engelschen kaper.

Wij lagen verscholen onder de boomen, alwaar wij
ons eene soort van hut gemaakt hadden: 's morgens om
zes uren begaf ik mij buiten het hout, om het weêr op
te nemen, en naar onze prauw te zien; naauwlijks had
ik kruipende eenige treden gedaan, toen ik op omtrent
tweehonderd schreden afftands aan 't strand twee gewapen-
de mannen zag, die naar ons toekwamen, ik trad terug
en schreeuwde, *daar zijn menschen!* Alle onze onge-
lukkigen stonden terstond op, Barrick, die de ziekste
was, uit hoofde der beten en steken van de muskieten van
Sinamarij, Barrick sprong eensklaps naar mij toe, ik
wees hem de beide menschen, hij vliegt 'er schielijk heen,
wij hielden ons verscholen, om door ons getal hen niet
te

te verschrikken. Toen de beide foldaten Barrick, die geene menschelijke gedaante meer had, zagen aankomen, bleven zij staan, en leiden op hem aan, hij viel op zijne knieën, hief zijne smeekende handen ten hemel, schreeuwde, maakte eenige gebaren, en wees op de prauw; de foldaten hoorden hem, en kwamen nader bij. Wij omsingelden hen. 't Waren twee duitſche foldaten van de bezetting van de Mot-kreek. Pichegru ſprak hun aan, en wij vernamen dat wij slechts drie uren van dat fort af waren. Zij waren op ordonnantie gezonden naar 't fort Oranje, waar zij opgave moesten doen van het getal en den ſtaat der ſchipbreukelingen; wij beſloten twee afgevaardigden van ons afzenden aan den Commandant van 't fort, om bijſtand van hem te verzoeken, onze paſpoorten te vertoonen, en voor hem verborgen te houden wie wij waren.

Barthelemy en la Rue werden verkozen, wij lieten hen het overige van den rhum uitdrinken, voor dat zij vertrokken. Op 't oogenblik dat zij aan 't fort Oranje kwamen, was de Commandant bezig een piket van vijftig man afzenden, om ons opteligen. Onze afgevaardigden gaven de reden op van onze reis als kooplieden, en een omſtandig verflag van onze ſchipbreuk, bij welke wij al onzen mondkost en goederen verlooren hadden, zij voegden 'er bij, dat de ſlechte ſtaat van onze prauw, die bijna verbrijzeld was, ons
niet

niet had toegelaten weder in zee te streken, welke na den storm nog zeer onstuimig bleef; de Commandant onthaalde hen met zeer veel menschlievenheid, en terwijl hij hun eenig eten liet voorzetten, zond hij scheepstimmerlieden en negers af, om de praauw te herstellen, die weder vlot te maken, en alles aan te wenden om onze gewaande koopmanschappen weder bijeen te krijgen. Wij zagen deze bende van omtrent twintig personen van verre aankomen, en maakten ons deswegens eenigzins ongerust, tot dat twee der timmerlieden, die fransch spraken, ons bericht gaven van de bevelen, welke zij ontvangen hadden; wij bragten hen bij de praauw, zij haalden die hooger op het strand, en zetten zich met den grootste ijver en zeer handig aan 't werk om die te herstellen.

Des avonds om zes uren kwamen Barthelémy en la Rue terug, zij waren zoo vrolijk, en hadden zoo veel op, dat zij niet eens gedacht hadden om ons een vles water mede te brengen. Wij konden ons niet begrijpen van waar Barthelémy de krachten kreeg om een weg van agt mijlen over 't brandende zand te hebben kunnen afleggen.

Onze praauw was reeds hersteld, de zee scheen bedaard, wij zouden gaarne op staande voet hebben willen vertrekken, maar men moest op den vloed wachten, wij beloonden de werklieden zoo goed wij kon-

den, het ſpeet ons, dat wij hen den ganschen nacht moesten ophouden, maar hunne bevelen luidden, ons niet te verlaten voor dat wij weder in zee waren. Barrick's ongefteeldheid verergerde; de nacht, welken wij nog in 't midden der infekten moesten doorbrengen, ſcheen den laatſten voor hem te zullen zijn. Dat men niet vergete, wat dezen braven man, wiens natuurlijke krachten zijnen moed en deugd evenaarden, had uitgeſtaan in de twee dagen, welke hij in de bosſchen van Sinamarij had doorgebracht, om op het tijdstip van onze ontvlugting te wagten. Wij hadden geen oogenblik te verzuimen om onzen behouder te redden.

Den 11 Junij begaven Barthelemy, Larue, Aubry en Doſfonville, met het kriecken van den dag, zich langs het ſtrand naar het fort de Mot-kreek, om 'er een ſchuilplaats te verzoeken voor arme kooplieden, die ſchipbreuk geleden hadden, en om 'er ons eenig eten te bereiden.

Eenige uren daarna begaven Pichegru, Villot, le Tellier en ik, ons, toen de vloed op 't hoogst was, in de prauw, welke door de timmerlieden met alle mans krachten in zee gebracht werd, wij namen ons afscheid van hun; Barrick, met den dood op de lippen, plaatste zich aan 't roer, en een weinig voor den middag kwam de prauw behouden in de kleine rivier de Mot-kreek. Wij ontfchepten; Bar-

rick

rick zegepraalde, hij ontving, door den goeden uitflag der onderneming, het aangenaamste loon van zijne edelmoedige verkleefdheid. De Commandant van de post aan de Mot-kreek, had bereids onze medgezellen wel ontvangen, en ons eene ruime, nette en gemakkelijke huizing of loots bezorgt; welk een oogenblik was dat van onze bijeenkomst in deze loots! onze vrienden hadden voor ons twee hoenders, rijst en brood gereed — — brood het welk voor ditmaal besproeit werd met vreugde-traanen, en met traanen van dankbaarheid en erkentenis, wij leefden, wij waren de handen onzer beulen, de gevaren der zee, en den honger ontkomen; wij waren vrij! — — —

Na met zeer veel omzichtigheid een weinig voedsel gebruikt te hebben, vertuiden wij onze prauw, welke wij voor een bezielde wezen hielden, en voor welk vaartuig wij eene erkentelijke genegenheid hadden opgevat.

Wij begaven ons vervolgens bij den oversten, die aan 't fort het bevel voerde, en dien wij door onze aankomst in groote verlegenheid bragten; hij vond geene waarschijnlijkheid altoos in het verslag, het welk wij hem als kooplieden deden, onze kale kleeding en voden geleeken geenzins naar de kleeding van fatzoenlijke menschen, en onze taal strookte niet met die der armoede. Hij stond even zeer verbaast over onze

prauw, als over onze stoutheid om ons met dezelve op zee te hebben durven wagen. Deze overfte sprak fransch, wij deeden ons best om hem te overtuigen, wij toonden hem onze paspoorten, en wij merkten op dat hij tusfchen zijn spiegel een exemplaar van de verkenning der uitgebannen had, 't welk Jeannet had doen drukken, en in de naburige kolonien had doen verspreiden, ja, zelfs op al de buitenposten. Deze brave Bevelhebber, zonder zich langer te ontrusten wegens de waarheid onzer geschiedenis, behandelde ons wel, om die reden alleen, dat wij ongelukkig waren, hij zelf toonde ons die verkenningen zonder de minste twijveling te voeden, gelijk hij ons naderhand verzekerde, en 't zou gewis zeer moeilijk geweest zijn iemand onzer te herkennen; hij vraagde ons, of wij te Sinamarij waren aangeweest? wij antwoordden neen! *Ei lieve* (zeide hij) *hoe stellen het Pichegru en Barthelemy en hunne ongelukkige medgezellen?* wij zeiden hem, dat zij het zeer ongelukkig hadden gehad, maar dat wij hoopten, dat zij het thans beter stonden te hebben.

Na ons voorzien te hebben van het eerste benodigde, waarschuwde de Overfte ons, dat hij aan den Gouverneur van de kolonie verflag ging geven van onze aankomst; hij verborg voor ons de reden niet van de waakzaamheid, welke hem voornamentlijk was aanbevolen,

volen, ten opzichte der Franschen. De kolonie van Suriname wierd door de waakzaamheid en voorzorg van 't opperhoofd behoed voor de onlusten, door welke alle de Fransche kolonien te gronde geraakt waren. De negerflaven werden 'er beter behandeld, waren 'er gelukkiger, en bij gevolg werkzaam, dan zoo men hun het rampzalig geschenk eener beguichelende vrijheid had gegeven. Jeannet, t'onvreden over de weigering, welke men op eenige onbescheidene eischen van geld en levenswaren gedaan had, had zich uitgelaten: *dat hij zich wel van die aristocraten zou weten te wreken*, en dat hij gansch Suriname de omwenteling zoude doen ondergaan. De Commandanten der buitenposten hadden derhalven bevel bekomen, naauw acht te geven op de Franschen, die 'er aankwamen.

Wij schreeven aan den Gouverneur, wij bragten hem met weinige woorden onder 't oog, op welke eene gruwelijke wijze men ons behandeld had, zoo wel in Frankrijk als te Sinamarij, onze ontvlugting, onze schipbreuk, wij vorderden in den naam der menschelijkheid en der eer, bescherming en veiligheid.

De Mot-kreek ligt 24 mijlen van Parimaribo, hoofdplaats der kolonie van Suriname, alwaar de Gouverneur zijn verblijf houdt.

Wij bragten den 12 Junij door met uitterusten, met dezulken onzer optepasfen, die door de eerste ververs-

ſchingen zich zoo ſchielijk niet herſtelden, bij voorbeeld Doſfonville, bij wien zich reeds de tekens opdeden van eene zware ziekte, en den armen Barrick, die eene heete koorts had.

Wij hadden allen een afgrijslijk voorkomen, verbrand door de zon en door de terugkaatzing der zee, opgezet, met bulten en bobbels, welke ons door 't ongediert gebeten waren, onze kleederen waren in geen beteren ſtaat dan onze ligchamen, zommige onzer hadden geene ſchoenen; wij verſtelden onze pluſje zoo goed wij konden, wij ſchaamden ons, niet over ons ſelven maar over ons vaderland, in zulk een ſtaat onder 't oog van vreemden te verſchijnen.

Den 13 werden wij, des morgens, door een koloniſt, wiens woning niet ver van de Mot-kreek af is, genodigt ten zijnent te komen; hij deed ons de verplichtendſte aanbiedingen, zonder te vermoeden wie wij waren; hij bleef aandringen om op ſtaande voet met hem mede te gaan, wij ſtonden gereed om hem te volgen, toen Villot, die op dien dag de wacht had, om op onze waardige praauw te paſſen, van verre een man te paard zag aankomen en ons riep. Pichergu zag aan de hollandsche monteering dat het een Opper-officier was. Deze op het gezicht van onze loots, ongetwijfelt aangeduid in het verſlag van den Commandant, gaf zijn paard de ſpooren, ſteeg af, en trad de kamer in, daar wij bij elk-

an-

anderen waren; op zijne vraag, die met zeer veel ontsteltenis gepaart ging, zijn de Heeren Gallois en Picard hier? kwamen terstond Barthelémy en Pichegru voor den dag, gekleed in een flegt vest van grof grijs linnen; de Hollandfche Generaal toonde zich verbaasd en verontwaardigt, voorts omhelsde hij hen verscheide malen, en drukte ons beurtelings in zijne armen, zonder voor eenige oogenblikken een woord te kunnen uiten.

Na een weinig ademhalens zeide hij ons: *Heeren! gijlieden hebt over onzen Gouverneur zeer wel gedacht, hij verwacht u met ongeduld, en alle de bewoners van Suriname zijn even zeer bewogen met uwen ongelukkigen staat.*

Wij versmolten in traanen, en de overmatige vreugd zou aan sommigen onder ons bijna duur te staan zijn gekomen. Brave en gevoelvolle Hollander! ontvang hier de hulde eener erkentenis, welke de voorzichtigheid ons belet sterker uitdrukken.

Toen wij de Mot-kreek verlieten, scheidden wij met leetwezen van onze prauw, die wij bij den naam van *San Salvador* gedoopt hadden, en welke wij gaarne wenschten te hebben kunnen medevoeren. Op eenigen afstand van de loots vonden wij, in de vaart van de Mot-kreek, twee roei-jachten op ons wagten, in de eerste waren allerlei verversingen, in de tweede, kleederen,

linnen en schoenen. Om een bezef te hebben van de verrukkelijke aandoeningen, welken wij gewaar werden, moet men, gelijk wij, geheel naakt, op een brandend strand, de gloedende stralen der zonne en de snerpemde koude van stortregen en daauw uitgestaan hebben. Op dien zelfden dag, zijnde zondag den 13 Junij, begaven wij ons ter ruste naar 't huis eens vriends van den Gouverneur, die van hem, onderricht van onze aankomst aan de Mot-kreek, gevordert had, dat wij onze intrek bij hem zoude nemen, zich beklagende dat zaken, den koophandel betreffende, hem in de stad terug hielden, en dat hij zelf ons niet konde ontvangen, maar dat hij bevel gegeven had voor ons een goed verblijf en mondkost te bereiden; welke aangename verrassing en welken indruk maakte deze woning op ons! Wij kwamen uit de hel, thans konden wij niet ophouden te bewonderen de uitgestrekte tuinen, de aangename boschjes, een fraai huis, een rijk opgedischte tafel, prachtige vertrekken, en eindelijk bedden.

Na het avondmaal voerden negers en negerinnen de vrolijkste dansen uit, als wilden zij ons den hoon, te Sinamarij aangedaan, doen ons vergeten.

Den 14 des morgens na 't genot van eene rust, welke zints langen ons onbekend was, begaven wij ons weder in de roei-jachten en voeren 't kanaal van de Mot-kreek verder op, bewonderende de rijke plantadien, welke
deze

deze oevers bezoomen, de menigvuldige en nette grachten, de sierlijke hoven en de kostbare gebouwen. Wij voeren de rivier de Commewijne in en kwamen op den middag aan eene plaats, daar men op ons wagtte, en werwaards verscheiden van de voornaamste kolonisten saamgekomen waren. Wij bespeurden hen aan den oever, en naauwlijks hadden wij aangelegen of zij sprongen in ons vaartuig, en omhelsden ons met eene gulhartige vriendschap.

Wij werden onthaald met eene pracht, welke op eene fatzoenlijke wijze aftak bij onze lange baarden en verschroide wezens.

De vloed liet ons toe om vier-uuren weder te vertrekken; na een uur varens ontmoetten wij een fraai roei-jacht, waarin zich de Gouverneur bevond, die ons te gemoet kwam. Wij waren ongeduldig onzen weldoener te kennen, hij kwam aan ons vaartuig over, beschouwde ons, omhelsde ons met eene tedere aandoening, en zeide ons: *Zijt welkom! vergeet, zoo gij kunt, uw leet; ik zal alles, wat in mijn vermogen is, aanwenden, om'er het spoor van uittewisfen. Wij achten ons allen zeer gelukkig u te ontfangen, beschik over alles, maar beschik vooral over mij.*

Wij voeren het fort Nasfau voorbij, en werden begroet met vijftig kanonschoten, welke schot voor schot beantwoord werden door het fort Amsterdam, aan den

regter oever. De batterijen van Parimaribo antwoordden, wij waren niet meer dan een uur van de stad, de avond begon te vallen, en het was volkomen duister toen wij in de haven kwamen.

De gansche stad was verlicht, de bezetting en militie der planters stond in de wapenen, wij ontscheepten onder 't gebulder der musketterij en der artillerij van de plaats en de vloot. Het *hoezee* en 't vreugdengejuich weergalmde om ons heen; het volk verdrong malkanderen om ons te zien, en wilde ons in zijne armen dragen; in 't midden van dit talrijk geleide, van dit verrukkend tooneel van een gelukkig en edelmoedig volk, kwamen wij aan 't paleis van den Gouverneur. Deszelfs echtgenootte ontving ons met geen minder bevaligheid als aandoenlijkheid, de indruk, welke onze rampen op deze aanminnige vrouw maakte, was zoo diep, dat wij verscheidenmalen hare tegenwoordigheid moesten vermijden, om dat zij al te zeer aangedaan was.

De Gouverneur hield *Barthelémy* en diens getrouwen *Tellier* bij zich, de voornaamste bewoners betwistten elkanderen het vermaak van ons te huisvesten. Allen overlaadden ons met bewijzen van achting en genegenheid. Ik zou alle de maaltijden, de landtogtjes moeten beschrijven, op welken de bewoners van Parimaribo zich ieder evenzeer bevljigtde ons te onthalen, ten einde ons blijken te geven van 't *genoegen*, het welk zij

smaak-

smaakten ons in hun midden te zien. De rijkdom en pracht der bewoners van Suriname, de bloeiende staat van deze kolonie, het vrolijk voorkomen harer plantatien, de aangename binnelandfche kanalen, de prachtige openbare gebouwen, en fraaije huizen van bijzondere lieden zijn bekend. Men kan zich zeer gemakkelijk allerlei feesten verbeelden, maar 't gene men zich niet zoo ligt verbeelden kan, en waarvan de voorbeelden zoo zeldzaam zijn, is de goedwillige menschlijkheid, welke een gansch volk bezielt, en in alle onderscheidene standen, de deugden van het bewind verlevendigt. Deze hartsaandoening, en geenzins eene ijdele nieuwsgierigheid was het, welke wij in onze eerbiedwaardige gastheeren aantroffen; verre van ons lastig te vallen met vragen over het leet en het kwaade, dat ons bejegend was, vermeed men, integendeel, daar van te spreken. Maar het afgrijslijk tafereel van Sinamarij, de gevangen staat van de zulken onzer medgezellen, die achtergebleven waren, en die misfchien uithoofde van onze ontvlugting harder behandeld werden, eindelijk de hachlijken toestand van den braven Kapitein Tilly, die in de handen was gevallen van Jeannet; alle deze bedenkingen bleven ons gestadig bij, en indien dezelve bijwijlen ons beter de waarde deden gevoelen van de weldaden der Voorzienigheid, en van onzen tegenwoordigen gezegenden toestand, werden tevens deze aangename aan-

doe-

doeningen menigmaal gestoord door wreede herinneringen.

De dagen verliepen hier snel: den 18 Junij kwam een kustvaarder, Kapitein David, te Parimaribo aan met brieven van Jeanneet voor den Gouverneur, dien hij kennis gaf van onze ontvluchting; zijn brief eindigde aldus:

Indien die Heeren niet door Engelsche kapers genomen, indien zij niet op zee vergaan zijn, waarvoor ik vreeze, twijfel ik niet of zij hebben de wijk naar uwe kolonie genomen, in dit laatste geval ben ik aan den post, dien ik bekleede, verschuldigt hen terug te eischen, in den naam van 't Directoire, als staats-gevangenen; indien gij hen mogt komen te ontdekken, bid en vorder ik zelfs van u hen te doen aanhouden, doch ik smeek u tevens hen geenzins straf te behandelen, maar hen alle die gematigheid te bewijzen, welke hun ongelukkig lot toekomt.

De Gouverneur antwoordde: *dat hij geen kennis had van de ontvlugting van de Heeren Barthelemy, Pichegru, enz. maar dat 'er zedert eenige dagen agt kooplieden en een matroos te Parimaribo waren aangekomen, dat hij hunne verkenning en de paspoorten, die zij vertoond hadden, aan hem toezond, en dat hij voor 't overige zich verzekerd konde houden, dat men de uitgebannen met alle achting zou behandelen.*

*handelen, indien zij in de kolonie mogten aan-
landen.*

Kapitein David werd wel onthaald; hij zal aan Jeannet (die ongetwijfelt verwonderd moet gestaan hebben zijn eige handtekening onder de agt paspoorten te zien) den waaren zin van den brief, welks brenger hij was, hebben kunnen uitleggen. Hij keerde naar Caijenne terug, wij hadden door Kapitein David de onaangename tijding vernomen van de aankomst van het fregat de *Decade*, het welk op de reede van Caijenne was ten anker gekomen den 6 Junij, drie dagen na ons vertrek, aan boord hebbende honderd-drie-en-negentig uitgebannen, onder welk getal zich twee leden van den Raad der Vijfhonderd bevonden, Gilbert des Molières en Job Aimé, de een zoo wel als de andere bijna in eenen stervenden staat.

Wij waren gansch niet ongerust wegens de officieele opeisfching van den Proconsul van Guijana, maar al had men ons op nieuw willen verzekeren van onze veiligheid, spaarde men niets om ons met allerlei goed onthaal en vermaakliikheden te bejegenen.

Middelertwjl verlangden wij zeer eenige dagen op 't land doortebrengeu. De meesten onder ons hadden nog geene krachten genoeg kunnen aanwinnen, om deel te nemen in de vermaken, welke ons van alle kanten werden aangeboden. Wij hadden allen een diepe rust nodig,

dig, wij verlangden naar de lichtstreek van Europa, en wij hadden besloten, zoo haast onze zieken zouden hersteld wezen, en wij nog eenige dagen 't vermaak zouden genoten hebben van de edelmoedige zorg des goeden Gouverneurs en diens vrienden, ons aan boord te begeven van eene onzijdige vlag naar 't noorden van Europa. Barthelémy bevond zich in den zoo kwijnenden staat dat wij geen hoop hadden hem de reis met ons te zien mede doen; de Gouverneur, oordeelende hem buiten staat te zijn de ongemakken der zee te ondergaan, drong sterker bij hem aan om van de reis aftezien, en bij hem te blijven: Dosfontville lag op den oever des doods; men liet ons geen gebrek hebben aan geneesmiddelen en aan oppassing, en toen men ons ontwerp wist, deedt men alle mogelijke pogingen om ons terug te houden, en men wilde ons zoo lang te Suriname doen blijven tot wij in ons vaderland zouden terug geroepen worden.

Den 27 keerden wij naar de stad terug, daar wij niet weinig verwonderd waren een tweeden afgezant van Caijenne te vinden, met een antwoord van Jeannet op dat van den Gouverneur.

In dezen tweeden brief erkende hij, dat de paspoorten der gewaande kooplieden indedaad door hem getekend waren, maar hij bevestigde, dat de kooplieden Gallois, Picard en anderen nooit bestaan hadden in de kolonie van Guijana, dat hem niet onbekend was dat

Bar-

Barthelemy, **Pichegru** en zes andere uitgebannen zich te **Parimaribo** bevonden, dat hij hem aanschreef, ons te doen arresteeren, en dat hij 'er kennis van zou geven aan zijn bewind.

Na 't lezen van dezen brief boden wij den **Gouverneur** aan, ons terstond wegtepakken, en ons schuil te houden tot op 't oogenblik van ons vertrek naar **St. Thomas**, 't welk reeds bepaald was; maar deze braven man beschouwde deze omzichtigheid als eene zwakheid.

Daar wij nogthans geen oorzaak wilden worden van eenen twist, en mischien van revolutionaire weêrwraak, namen wij den 28 'savonds 't besluit, ons van **Suriname** weg te begeven. **Dosfonville** was beter en wilde met ons vertrekken; **Barthelemy** deedt ons beloven, dat wij te **St. Thomas** op hem zouden wagten.

Den 29 werd alles voor ons gereed gemaakt; uit naam van de kolonie werd voor ons een klein en zeer gemakkelijk vaarttuig bevracht, toebehoorende aan den **Heer Sticle**, het werd overvloedig voorzien van allerlei mondbehoeftens en ververschingen, en de schipper, die 'er bevel over had, kreeg last zich naar onze bevelen te gedragen; wij namen afscheid van **Barrick**, die overladen werd met geschenken van den **Gouverneur** en van de **Surinaamsche** ingezetenen; wij hadden en konden hem niets aanbieden, ook zoude hij niets aangenomen hebben dan de betuigingen van onze dankerkentenis.

Wij

Wij beloofden hem zulks openlijk in druk te zullen doen in 't midden onzer medeburgers, en, zoo wij konden, in gansch Europa; — ik heb een kleen gedeelte van deze schuld afgedaan. Barrick vertrok, weinige dagen daaraan, naar Philadelphia.

Den 30 Junij, vier uren na den middag, verlieten Pichgru, Villot, Larue, Aubry, Dosfontville en ik, Parimaribo, om 's nachts te slapen op de plantagie van onzen wakkeren Officier, aan 't einde van de kreek, werwaards ons vaartuig mede afdreef, om op ons te wagten; wij ontvingen de hartelijkste afscheidsgroeten van de ingezetenen van Parimaribo. De Gouverneur en de voornaamste Officiëren begaven zich naar gemelde plantagie, waar zich ook verscheide ingezetenen lieten vinden. Barthelémy, schoon dien dag zeer ziek, liet 'er zich met zijnen onafscheidbaren le Teller heen brengen.

Wanneer ik mij de omhelzingen onzes weldoeners, hun laatst vaarwel aan den oever van de zee herinner, voel ik mijne traanen stroomen, ik vermeet mij geenzins tutedrukken wat ik in dat oogenblik gewaar wierd. Onze naartsvader Barthelémy kon noch spreken noch zich bijna beweegen, hij zegende ons met zijne verzwakte handen. 't Was omtrent agt uren 's avonds dat wij ons aan de armen van alle deze brave lieden ontrukten, en dat wij in een boot flapten, om naar ons schip te roeijen.

jen. . De Heer van Batènbùrg, oud Officier der ruitèrij in Hollandfchen dienst, broeder van den Gouverneur van de Berbices, fcheepte zich met ons in, hij keerde naar zijn' broeder terug, en ftond ons te verlaten aan den ingang van de rivier de Berbice.

Men ligtte het anker, 't vaarwel werd duizend malen door ons en onze vrienden herhaald, de oevers weergalmden van 't geroep: *vaartwel — weest gelukkig! vaartwel, vergeet Suriname niet!*

De zee ftond zeer hol; wij zeilden west op, de kust langs, toen om middernacht een kanonschoot en kogel ons dwong bij te leggen. 't Was een Engelsche kaper, die ons genaderd was, zonder bemerkt te zijn door onzen fchipper; de kaper, befpeurende dat wij niet fchielijk genoeg bijdraiden, deed een tweede fchot, en toen wij onder zijn bereik waren, begroette hij ons met een fchot van fchroot: hij praaiden ons: wij antwoordden, dat wij van Suriname kwamen en als parlementairen naar de Berbices gingen; hij hield zich daar niet aan, en wilden ons doorzoeken. De nacht was zeer duifter, de beide vaartuigen lagen malkaar aan boord, de Engelsche Kapitein zag onze papieren na, als mede de paspoorten, welke men ons had medegegeven, hij had op eenen goeden prijs gerekend, wij boden hem eenige vruchten aan, hij trok zijne foldaten terug en liet ons onze reis achtervolgen.

L

Den

Den dag daaraan, 1 Julij, bij 't aanbreken van den dagenraad, werden wij op nieuw ontrust; een kanonschoot vorderde van ons bijtedraaijen, wij poogden het te ontwijken, men deed een tweede schot, 't welk zoo wel gemikt was, dat de wind van den kogel den stuurman omver smeet, die aan 't roer stond; ons vaartuig, niet langer bestuurt wordende, geraakte dwars voor den stroom van de rivier Corentijn, in welker mond wij ons bevonden, wij waren op 't punt van omflaan.

Hoe verwonderd stonden wij, toen wij ons in 't fransch hoorden praaijen! ik bespeurde op het dek niet dan negers, en ik twijfelde niet of wij waren in de handen gevallen van den kaper Hugues, vooral toen ik den Kapitein deszelfs boot zag uitzetten, welke door zes negers geroeid werd. De Heer van Batenburg, die niet minder ongerust was dan ik, kwam naar het dek, en, na een oogenblik op de boot geftaart te hebben, riep hij uit: *goeden morgen, Kapitein Anderfon! zijt gij het, hoe vaart gij?* Er ging een pak van ons hart. 't Was indedaad Kapitein Anderfon, die, weinig tijd te voren, op de hoogte der Kanarifche Eilanden het schip onderzocht had, op't welk de Heer van Batenburg zich bevond toen hij van Europa kwam: hij was zeer heusch en toen hij vernam wie wij waren, bood hij zich aan ons te geleiden, hij verzekerde ons dat de kust bezaait was met kapers van Hugues. Des anderen daags, 2 Julij,

ver-

verkende onze fchipper de rivier de Berbices, en naderde dezelve, ten einde den Heer van Batenburg aan land te zetten; toen wij ons gereed maakten de boot uittehijsen, deedt een fchip, 't welk wij maar zedert eenige uren in 't gezicht gekreegen hadden, verfcheide fchoten op ons. Wij hadden het voor een Engelsch fchip aangezien, maar aan deszelfs fcheepswerk en de halsterrigheid om ons te doen bijleggen, fchoon hij ons de rivier de Berbices zag inlaveeren, hielden wij ons verzekerd dat het een Franschen kaper was, en indedaad naauwlijks waren wij onder het bereik van 't gefchut van 't fort St. Andries of hij zelf kwam ten anker buiten bereik van het fort, om de rivier te blokkeeren. Wij befloten daarop in de Berbices inteloopen, eene Hollandfche kolonie door de Engelschen bezet; wij verzogten den Heer van Batenburg een fchuilplaats voor ons te verzoeken bij zijn broeder, tot dat wij veilig konden vertrekken.

Wij voeren, onder begunftiging van den vloed, de rivier op; kort nadat de Heer van Batenburg van ons gefcheiden was, kwamen twee waterschuiten ons van boord afhalen, wij werden gebragt naar 't huis van den Gouverneur, die ons op eene zoo vriendelijke wijze ontving, als wij verwagten moesten van den broeder onzes getrouwen reisgezels.

Wij zeiden hem, dat wij, door kapers vervolgt, hem

om een' schuilplaats en bescherming smeekten: zie hier letterlijk zijn antwoord:

Mijne Heeren! gij zult hier eene schuilplaats en bescherming vinden, ik acht mij gelukkig u die te mogen aanbieden in naam van zijne Brittannische Majesteit: maar ik beschouw u niet als uitgewekenen, gij zijt in het zelfde geval als de Generaall' Fayette, den dood ontvlugtende dien hem dezelfde menschen bereidden, welke thans zoo veel dwinglandij in Frankrijk oefenen; ik kan zelfs van dit oogenblik af u niet van hier laten vertrekken, zonder daartoe bevel te ontvangen van het Engelsch bewind, en ik eisch uw woord van eer, dat gij de landen, aan den Koning van Engeland onderworpen, niet zult verlaten zonder daartoe behoorlijk verlof verkreegen te hebben.

Wij waren niet meer vrij om ons van daar te begeven. Wij bezeften de onmoeglijkheid om het Deensche eiland St. Thomas te bereiken, zonder in de handen te vallen der kapers, door welken Victor Hugues, die van onze ontvlugting kennis had, ons deedt vervolgen; wij gaven ons woord en verlieten ons op de trouw en zorg van den Heer van Batenburg.

Die Gouverneur en alle de bewoners der kolonie beijverden zich om ons op dezelfde wijze te onthalen, als wij te Suriname gedaan waren. Mevrouw van Batenburg, eene der beminnelijkste vrouwen welke men
met

met mogelijkheid kan aantreffen, die in 't midden van haar talrijk en bekoorlijk huisgezin alle bevalligheden en deugden vereenigde, gaf ons overvloedige bewijzen van hare zorg en oplettenheid, en vergat niets van 't gene ons verblijf in de Berbices aangenaam konde maken.

De Kolonel Hazelop had het bevel over de krijgsmagt van zijne Brittannische Majesteit in de kolonien van de Berbices en Démerarij; van onze aankomst verwittigt zijnde geworden, begaf hij zich naar Berbices, en zeide ons dat de Generaal Boyard, bevelhebber van de gansche landmagt op de eilanden boven den wind, hem een bevel had afgevaardigt, om ons naar Martinique te doen komen, en dat, om ons te hoeden tegen de kapers, de Admiraal Hervey een fregat had afgezonden, het welk tegen den 14 te Démerarij verwacht werd; het was den 9 dat wij derwaards moesten vertrekken.

De Kolonel voegde, bij de edelmoedige aanbiedingen van de bescherming des Engelschen bewinds, de uitdrukkelijkste verzekering van het aandeel, 't welk hij nam in ons leet, en van den ijver, waarmede hij wenschte ons te kunnen dienst doen.

Met zeer veel leetwezen verlieten wij den Heer van Batenburg en deszelfs famielje. Het karakter, de be-
minnelijke hoedanigheden, de soort van geestigheid, de
vrije denkwijze van den Heer van Batenburg zullen,
zoo lang ik leeye, diep in mijn geheugen geprint blijven.

Zijne wijsheid houd zich enkel bezig met het geluk der menschen, en hij besfeed zijn leven met wel te doen en anderen met een goed voorbeeld voortegaan.

De Kolonel H a z e l o p bood aan ons over land naar Démerari te doen geleiden: wij verkozen den kortsten weg over zee, en begaven ons den 9 Julij, 's morgens om elf uuren, fcheep op het brigantijn-fchip *de Vliegende Visch*; den avond van dien zelfden dag kwamen wij ten anker in den mond van de rivier Démerari.

Den volgenden dag landden wij in deze fchoone kolonie, welk het Engelsch bewind zich beijverd te doen bloeijen, en in welke men meer gewoel en vlijt ziet dan in alle de anderen van die kust, uit hoofde der veelvuldige gemeenfchap, welke zij met de Antilles heeft. De Heer Beaujon, opperhoofd van 't burgerlijk beftuur, bejegende ons op de vriendelijkfte wijze, en alle de ingezetenen toonden ons om ftrijd het deel, welk zij namen in onze wonderdadige ontkoming. De Kolonel H a z e l o p nam ons bij hem in, en overlaadde ons met beleefdheden. Zijne edele manieren kondigden eene verheven ziel aan. Zedert lange kende ik hem door een' verworven lof; ik bevond mij bij het bloedig heroveren van Toulon, waar de Kolonel H a z e l o p, als toen Aide de Camp van den Generaal O-H a r a, zich onderscheidde door eene daad van menschlievenheid. De fchepen, welke men niet had kunnen bemannen, werden in brand geflo-

ken;

ken; 't vuur floeg over in den *Themistokles*, op welk schip zestien-honderd ingezetenen waren, die men voor Jacobijnen hield, Hazelop redde hen met gevaar van zijn leven.

't Was op den overtocht van de Berbices naar Démerari dat Villot en Aubry overvallen werden van de gevaarlijke ziekte, welke hen van ons scheidde; reeds des anderen daags vervielen zij in een soort van krankzinnigheid; de geneesheeren verklaarden dat zij zich niet met ons konden inschepen, en dat 'er maar weinig hoop was om hen bij 't leven te behouden; eenige dagen daarna werd Aubry, die naauwlijks ademde, voor dood gehouden, en Villot lag te sterven. Welk eene afgrijselijke vertooning! welk eene treurige afreize en scheiding! van de agt uitgebannen, die in de praauw ontkwamen, waren 'er slechts vier, Pichegru, Dosfonville, Larue en ik, die den 17 zich aan boord begaven van 't Engelsch advijsjacht *de Kraanvogel*, op 't welk Kapitein Hello bevelhebber was.

Den 20 zeilden wij voorbij de eilanden de Trinité en Tabago, welken wij duidelijk zien konden.

Den 22 haalden wij het boven 't eiland St. Vincent.

Den 24 waren wij voor Martinique, de wind belette ons de baai van fort Royal inteftevenen, wij bleven onze vaart achtervolgen naar St. Christoffel, waar de algemeene verzamelaarsplaats was van het convooi der Antilles: den 27 kwamen wij 'er voor anker.

Zedert verscheide dagen had ik de geele koorts, welke zoo hevig werd, dat ik van mijne kennis raakte, alvorens wij in 't gezicht kwamen van Martinique. Ik bekwam het gebruik mijner rede niet weder dan den 22 Augustus, omtrent een maand daarna. Ik wist niets van het gene 'er gedurende dien langen doodsnoed om mij heen geschiedde. Ik bevond mij op een ander schip, zonder mij 't oogenblik te kunnen herinneren dat ik van 't advijsjacht *de Kraanvogel* op het fregat *de Aimable* (*de Beminlijke*) wierd overgebracht. Op dit fregat voerde Kapitein Grenville Lobb het bevel. Pichgru en Dosfonville waren niet beter gesteld dan ik, wij waren alle drie in de kajuit van den Kapitein, en niet in staat om voor 't eerst met elkanderen te spreken, dan tegen 't einde van de maand Augustus. Wij zijn alle drie ons leven verschuldigt aan de kloekmoedigheid en zorg van den Kapitein Lobb. Nooit deed men op eene eenvoudiger wijze eene grooter opoffering. Hij ging niet een oogenblik van ons af, niettegenstaande 't besmettelijke van de geele koorts, geduchter en vreeslijker dan de pest. Hij sliep in dezelfde kamer daar wij waren, pastte ons op, zelfs in 't walgelijkste van onzen toestand: toen wij, na eene lange ijelhoofdigheid, voor 't eerst, dien held der mensche lievenheid gewaar werden, konden wij ons niet genoeg bewonderen over eene zoo verhevene deugd, nooit konden wij hem overhalen zich van ons te verwijderen, en

aan

aan zijn eigen behoud te denken, dan na het onze verzekerd te hebben.

Van den 36 tot den 50 graad noorderbreedte hadden wij verschrikkelijken storm, gedurende welken wij vier schepen van 't convooi zagen vergaan, als mede het fluitschip *Etrusco*, dat, na 't verlies van deszelfs masten, met man en muis te gronde ging.

Ik besnoei alle de kleine bijzonderheden van onzen verveelenden togt, welke vier en zestig dagen duurde.

Den 20 September kreegen wij land te zien; wij stevende het kanaal in, alwaar wij, tegen onze verwachting, zeer flappe winden en een effen zee vonden; wij ontdekten de kust van Engeland en kort daarop die van Frankrijk; ik sidderde toen ik deze laatste zag, ik werd innerlijk bedroefd, mijn hart neigde daarheen, en ik kon niet begrijpen dat 'er aan dien kant geen vaderland meer voor mij ware.

Den 21, de verjaardag van ons vertrek van Rochefort, kwamen wij op de reede van Deal ten anker.

Kapitein Lobb ging bevel halen bij den Admiraal Peyton; men liet ons niet toe aan land te gaan. Men gaf aan het bewind bericht van onze aankomst.

Den 24 begaf het fregat *de Aimable*, 't welk gedurende den storm veel schade bekomen had en niet langer op de reede kon blijven, zich naar Sheerness. Wij namen afscheid van Kapitein Lobb, wiens goedgunstigheid

heid en aanbevelingen reeds waren voorafgegaan, en ons volgden aan boord van 't admiraalschip *Overijsfel*, op 't welk wij overgebragt werden; de Engelsche Officieren verdubbelden voor ons hunne oplettenheid en vriendschap, als wilden zij ons toonen dat de edele handelwijze van Kapitein L o b b niet behoorde tot zijn bijzonder karakter, maar ook dat alle de Engelsche Zee-officieren in daden van edelmoedigheid uitmunten.

Den 27, van 't Engelsch bewind bevel gekomen zijnde om ons naar Londen te doen komen, gingen wij in een cutter (een soort van sneek) over, wiens bevelhebber ons met alle oplettenheid behandelde. Wij wierpen het anker voor 's Gravefend. Op dien zelfden dag werd de Generaal P i c h e g r u, die zeer ziek was, naar Londen overgebragt, daar wij den volgenden dag bij hem kwamen.

Wij wierden geleid bij den Heer W i c k h a m, agent van den Hertog van Portland bij 't inwendig bestuur van de zaken der vreemdelingen; hij ontving ons met zeer veel beleeftheid, en betuigde ons ongemeen veel deel te nemen in onze ongevallen; hij verzekerde ons, dat wij bij 't Engelsche bewind een schuilplaats, veiligheid en allen bijstand zouden vinden, welke de menschlijkheid verschuldigt was aan de slagtoffers eener voorbeeldelooze barbaarsheid. De Heer W i c k h a m betuigde, in dit eerste onderhoud met ons, zijn verlangen naar den vrede,

de, en herhaalde menigmaal daarna, hoe zeer hij wenschte ons vaderland van deszelfs kluisters bevrijd te zien. Hij zeide mij in 't bijzonder, daags daaraan onderrigt te zijn, hoe zeer ik verlangde, zoo ras mogelijk naar 't vaste land overgevoerd te worden, waartoe hij mij verzekerde, dat men middelen zou bereiden, ten einde ik geen gevaar liepe van genomen te worden.

Den 2 October, twee dagen na onze aankomst te Londen, waren wij bestemd bij den Heer Wickensham te komen, toen wij aan zijn huis kwamen, lieten wij ons bij onzen naam aandienen; een mensch of liever een geraamte, het welk wij in den hoek van de zaal zagen zitten, strekte zijne armen naar ons uit, stond op, en riep: *ach, mijne vrienden, gij zijt behouden, alle uwe rampen hebben een einde, ik vergeet alle mijne onheilen.* Met moeite kwam hij naar ons toe, wij schaarden ons om hem heen. Ik ben Tilly, zeide hij. Tilly, Tilly onzen verlosfer! wij hadden hem niet herkend, zoodanig was hij van gedaante veranderd; eenige oogenblikken bleven wij als verfteend in elkanders armen, zonder een woord te kunnen spreken; wij bedaauwden zijne handen met onze traanen. *Helaas*, zeide hij, *ik mede zou u niet gekend hebben indien gijlieden uwe namen niet genoemd hadt.* Wij haastten ons elkanderen eene menigte vragen te doen, hij wilde eerst vooral weten, hoe

hoe 't met ons en met den braven Barrick vergaauware, vervolgens voldeed hij aan 't gene wij zoo gaarne van hem verlangden te weten, ten naasten bij in deze bewoordingen:

„ Den 5 Junij,” zeide hij, „ kreeg men te Caijenne de tijding, dat gijlieden ontvlugt waart, de vreugde daar over was algemeen en zoo zichtbaar, dat Jeannet 'er zich niet openlijk tegen durfde uitlaten, en aan de ingezetenen, die 'en hem van spraken, ten antwoord gaf: *waarom zijn ze niet altesamen vertrokken?* men had mij op mijn woord de vrijheid gelaten in de stad Caijenne, zonder dat men jegens mij eenige achterdogt koesterde.

„ Den 6 Junij kwam het fregat *la Decade* van Frankrijk aan. Het bragt 193 uitgebannen mede; Jeannet ontving zijne brieven, niets lekte van derzelver inhoud uit, men vernam alleenlijk, dat van de tegenswoordige uitgebannen, verscheiden schrijvers, dagblad-drukkers en priesters aan boord waren; de verbaasdheid volgde op de vreugde, welke men wegens uwlieder ontvlugting had doen blijken. Des avonds om 9 uren liet Jeannet mij verzoeken thé bij hem te komen drinken; hij liet mij zeggen, zaken, rakende den koophandel, aan mij medetedeelen te hebben. Daar hij, in 't gesprek, welk ik met hem bij mijne aankomst te

„ Sina-

„ Sinamarij gehad had , den onbillijken aanval
 „ van 't Directoire tegen de Amerikanen, scheen
 „ aftekeuren, en hij mij verzekerde met leetwezen der-
 „ gelijke bevelen ter uitvoer te brengen, en nog meer
 „ die barbaarsche bevelen, betrekkelijk uwlieders ge-
 „ vangen houding, begon ik thans eenig vertrouwen
 „ in hem te stellen, hij verdubbelde zijne beleefthe-
 „ den, en toen wij tusfchen vier oogen waren, zeide
 „ hij mij:

„ Gij weet het nieuws dat 'er uit Frankrijk is aan-
 „ gekomen, de dwinglandij is 'er ten hoogften top
 „ gestegen, het Directoire zend ons nogmaal onge-
 „ lukkige uitgebannen, naauwlijks zijn de agt cer-
 „ ften ontfnap't of wij krijgen 'er honderd drie en ne-
 „ gentig voor in de plaats. Ik wil niet langer de ci-
 „ pier en beul van mijne medeburgers zijn, om de on-
 „ strafbaarheid van die ftruikróovers te helpen hand-
 „ haven, ik heb befloten deze kolonie te verlaten.
 „ Ik wil het Brigatijn fchip van u koopen, en ik zal
 „ het u te Philadelphia weder over doen, indien gij
 „ op u wilt nemen mij derwaards te voeren.

„ Ik bedankte Je a n n e t voor het vertrouwen, het
 „ welk hij in mij ftede, ik ftond hem borg voor mij-
 „ ne verkleefdheid, en ik moedigde hem in zijne goe-
 „ de geneigdheid aan.

„ Ik weet, zeide hij, dat gij een braaf man zijt,
 „ ik

„ ik kenne u, en gij hebt uit mijn ſilzwiigen kunnen
 „ opmaken, hoe afkeerig ik ben om kwaad te doen;
 „ ik weet dat gij het zijt, die de ontvlugting bevoor-
 „ derd hebt van de uitbannelingen van Sinamarij, ik
 „ doe u 'er geen verwijt over, maar ik meen dat gij
 „ uwcn ſtuurman 'er niet aan had behooren te wa-
 „ gen.

„ Ik beraadde mij niet om trouwhartig te antwoor-
 „ den op deze laatste rondborſtigheid, en niet alleen
 „ bekende ik alles wat 'er te Sinamarij verricht was,
 „ maar ik nam deze gelegenheid waar om Jeannet
 „ te verwittigen, dat, behalven de papieren, welken
 „ ik u had ter hand geſteld, 'er nog anderen in mijn
 „ ſchip te vinden waren in de meelvaten, van welke
 „ ik hem het nommer opgaf.

„ Naauwlijks had ik deze onbedagtzame en onge-
 „ lukkige belijdenis gedaan, of Jeannet vloog woe-
 „ dend op, wierp de tafel, welke tuſſchen ons bei-
 „ den was, om, riep zijn wacht binnen, deedt mij
 „ vatten en boeijen, en zwoer, dat hij mij des ande-
 „ ren daags zou doen door den kop ſchieten; ik wierd
 „ naar de gevangenis van 't fort gebragt.

„ Ik had mijn leven in gevaar gebragt, maar Jeannet
 „ durfde zijne misdaad niet volvoeren, 't zij dat
 „ hij weerhouden werd door 't gemor der ingezete-
 „ nen, 't zij dat hij de groote ſommen vreesde te ver-

„ lie-

„ liezen, welke hij in Amerika geplaatst had. Ik
 „ wierd in een gat geworpen, en aan handen en voe-
 „ ten gekluisterd; ik kreeg geen ander voedsel dan
 „ water en brood. In deze afgrijslijke gevangenis,
 „ waarin ik de twee maanden van Junij en Julij door-
 „ bracht, ontnam men mij zelfs de troost van mij nut-
 „ tig, ter uwer redding, opgeëfferd te hebben, want
 „ men verzekerde mij, dat gijlieden door een kaper
 „ van Caijenne waart ontmoet, en in den grond gescho-
 „ ten geworden.

„ Den eersten Augustus werd ik des nachts uit mij-
 „ ne gevangenis gehaalt, maar niet van mijne kluisters
 „ ontslagen; men bracht mij aan boord van het fregat
 „ *la Decade*, 't welk naar Frankrijk terug keerde,
 „ ik werd geboeit in den leeuwen-kuil geworpen.
 „ Ik begreep zeer wel, dat Jeannet, de gramschap
 „ der Directeurs van zich willende afwenden, mij en-
 „ kel bespaart had om mij aan hun overteleveren, en
 „ dat ik bestemd was om hunne wraakzucht te verza-
 „ digen. De Kapitein van de *Decade* had bevel,
 „ om mij even eens te behandelen als gijlieden waart
 „ behandeld geworden, ik kreeg geen ander voedsel,
 „ dan water en biscuit.

„ Eene heete koorts matte mij geheel af, den 3 Sep-
 „ tember was ik op het punt van sterven; toen het
 „ fregat *la Decade* op de hoogte van kaap Finisterra,

„ ont-

„ ontmoet, aangevallen en genomen werd door den
 „ Commandeur Pecuel, die het bevel voerde over
 „ een fregat van dezelfde magt; die brave zeeman
 „ verlost mij, en liet mij naar Pórtsmouth overbren-
 „ gen; ik kreeg verlof om naar Londen te komen;
 „ in weervil van den staat, in welken gij mij ziet,
 „ ben ik voornemens mij naar mijne familie te bege-
 „ ven, en dezelve te gaan troosten, daar zij meend,
 „ dat ik niet meer besta; nu ik u gezien hebbe, spée-
 „ len mijne gedagten op niets anders.”

Kapitein Tilly had reeds alles tot zijn vertrek ge-
 reed, en was afscheid komen nemen van den Heer
 Wickham; hij bragt drie dagen bij ons door, en
 wij hadden het genoeg te zien, dat de verzekering,
 dat wij behouden waren, dat aangenaam loon voor zij-
 ne edele opofferingen, de herstelling zijner gezondheid
 merkelyk bevorderde.

’t Is noodeloos hier bij te voegen, dat het Engelsch
 bewind aan de mede-vaderlanders van Tilly, het
 vermaak betwistte, deszelfs schoone daad te erkennen,
 door openlijke betuigingen van achting en hoogschat-
 ting, door hem overbodig van alles te voorzien wat
 hem nodig was.

Wat ons aanbelangt, wij zijn overladen geworden
 met allerlei achting en weldaden, zonder dat het mo-
 gelijk zij zulks op eene edeler, heufcher en beleefder
 wijze

wijze te doen; ik smaakte 'er het genot van tot op het oogenblik dat mijne gezondheid mij toeliet de zee over te steken.

Den 19 'savonds scheidde ik van mijne ongelukkige medegenoten. Den 21 October begaf ik mij te Jar-mouth sloop naar Hamburg, alwaar ik den 29 aankwam.

Hier mede eindige ik mijn verhaal en gevolglijk mijn geschrift. Ik heb de verwaandheid niet staatkundige lessen te geven. Indien ik begaaftheden had, zou ik dezelve trachten te besteden met partijen famentebren- gen tot het herstellen der orde, zedekunde en openba- re trouw, waar bij zij allen evenveel belang hebben; door dat belang, door den algemeenen wensch, wilde ik alle kleine hatelijkheden verdooven, en van alle burgertwisten een einde maken. De redenen, om die schoone zaak te bewerken, zijn menigvuldig; dat zij, die meer recht hebben dan ik om zich te doen hooren, dezelve doen zegepralen.

Ik ben enkel een soldaat, en kan aan mijn vaderland niets anders aanbieden dan mijn arm en bloed, beiden zullen, ik herhaale het, zoo lang ik leve, toegewijd blijven aan 't behoud van 't zelve of aan deszelfs onaf- hanglijkheid en de rechten mijner medeburgere.

M

AAN;

A A N M E R K I N G E N.

(1) **D**e Generaal Moreau is en zal altoos, naar mijne meening, een groot man blijven. Ik heb bij mij zelven den graad van vertrouwen leeren schatten, welke aan mannen, die partij trekken, toekomt. Moreau is een republikein, ik ben het mede; indien hij Pichegru heeft doen verdenken, (gelijk men verzekerd) moet hij 'er zijne reden voor gehad hebben, zoo men hem bedrogen heeft, beklaag ik hem. Moreau is voor 't overige, zoo als men heeft voorgegeven, het werkstuk niet van Pichegru. Deze laatste was niet meer dan Overste van een bataillon nationale gardes in 't Departement van de Doubs, in 't laatst van 't jaar 1793, hij werd Generaal gemaakt door St. Just en le Bas, afgezonden bij 't Rhijn-leger. Moreau was toen reeds Generaal bij 't leger van 't Noorden; ik ben, noch aan den een', noch aan den anderen iets verschuldigt, dan die erkenenis, welke zij beiden van de geheele natie billijk verdiend hebben. Barriere Bailleul, die voorgeeft, dat het licht geen bewijs behoeft, kan het tegendeel van 't gene ik hier zegge, niet aantonen.

Ik

Ik heb, gelijk de Generaal Moreau, het gedrag van den Raad der Vijfhonderd voor den 18 Fructidor (4 September) beoordeeld, hetzelfde was geenzins geruststellende voor de vrienden van de vrijheid, ik handelde niet bedekt toen ik zeide, dat deze en gene Gedeputeerden kwalijk geplaatst waren in 't Wetgevend Ligchaam; ik heb verscheiden malen aan verscheiden Representanten, en vooral aan den Directeur Carnot te kennen gegeven, ik had aan de Officieren van het corps, over welk ik 't bevel had, beloofd, dat, zoo haast het Wetgevend Ligchaam openlijk de Constitutie zou schenden, ik aan 't hoofd der grenadiers tegen hetzelfde zou optrekken en waarom zoude ik niet ongerust geweest zijn? De Representant Dumas, mijn vriend, lid van den Raad der Ouden, een verzoekschrift aan het Wetgevend Ligchaam overgegeven hebbende, strekkende om den Exminister van oorlog Dupontail te doen uitschrijven op de lijst der uitgewenen, heeft men nooit zich verwaardigt, daar acht op te slaan. N. du Portail was uit Frankrijk vertrokken in 1793, om naar Amerika te gaan en het schavot te ontvlugten. Voorzeker had de Heer du Portail blijken genoeg gegeven van zijn vaderlandsliefde, zijn bloed had gestroomt voor de onafhankelijkheid van 't noorden van Amerika, en de diensten, welke hij aan zijn land beweezen heeft, zijne verknochtheid

heid aan de zaak der vrijheid zijn wel genoeg bevestigt. De Raad had maar te spreken en hij zweeg.

In dien zelfden tijd nam ik de gelegenheid waar, om te spreken met de commissie der opzichters van den Raad van Vijfhonderd, waar verscheiden afgevaardigden van den Generaal la Fayette, en van diens ongelukkige medgezellen, bijeen gekomen waren; alhoewel ik geene bijzondere verplichting aan dien al te rampspoedigen Generaal hebbe, heb ik niet nagelaten mijne verontwaardiging openlijk te toonen tegens de ondankbaarheid van de stad Parijs. Ik durfde zeggen, dat het eindelijk tijd was, zich te laten gelegen zijn aan dien ongelukkigen, die, tegen het recht der volken aan, gevangen werd gehouden, verbannen door de dweeperij der vrijheid, en die door de aanhangers van het oude bewind onophoudelijk bestempeld werd met de benaming van groot misdadiger. Dat zijn gevangensstaat in allen opzichten tot oneer strekte aan de natie, en ten hoon aan de vrijheid; dat de Generaal la Fayette zoo haatlijk aan Lodewyk XVIII. aan diens hovelingen, en ten zelfden tijde aan de mannen van 1793 en 1794 eindelijk vrienden behoorden aantreffen, onder die van de Constitutie van 't 5e jaar. Men zal niet dan bezwaarlijk gelooven kunnen, dat 'er slechts twee Conventionélen waren, die geen deel namen in mijn vootdragt; die beide Wetgevers, welken
ik

ik graag noemen zou, zijn genoeg bekend door hunne revolutionaire buitensporigheden; door eene onbegrijp-lijke noodlottigheid werden zij verbannen . . . ik zeg niets meer.

Het Driemanschap en de verbannende Representanten, zullen mij mischien zeggen, dat ik zelf beken de vrijheid in gevaar geweest te zijn op den 18 Fructidor; ik ben wel verre van zulks te lochenen, maar de Constitutie was een wacht van beveiliging, men moest de schuldigen voor 't hooge nationale Gerechtshof ge-ropen hebben, en dezelve niet willekeurig uitban-nen; men moest vooral die genen niet verward hebben, die malkanderen nooit gezien hadden, en van gansch te-gensrijdige gevoelens waren.

Discite justitiam moniti non temnere divos.

Wat toch had ik gemeen met de Heeren Brothier en la Vilheurnois? te Londen zegt men, dat ik hen verklikte, en in dien tijd doet gij mij met hun fa-menzwceeren, en het ware van de zaak is, dat ik deze Heeren voor de eerste keer, nergens anders gezien hebbe, dan in 't rijtuig, welk ons naar Caijenne scheep-bragt.

(2) Ik roep het getuigenis in van de Volksrepre-sentanten Petiet en Lacuée, zij kunnen bevestigen 't gene ik hier zegge: de Minister van Oorlog Petiet

kwam eenigen tijd voor den 18 Fructidor aan de commissien der opzichters van de beide Raden te kennen geven, dat de Regeering verlangde, dat ik voor mijn bevelhebberschap over de grenadiers bedankte, en dat zij mij de plaats toefchikten van Overste der divisie van de gendarmerie van het Departement van den Moezel enz. 't Was des aan een famenzweerder, dat men eenen post van zoo veel aangelegenheid wilde toevertrouwen.

(3) De Bataillon-Overste Pleichard was altoos mijn boezemvriend, wij stelden in malkanderen het grootste, het volkomenste vertrouwen, ik ken maar weinige krijgslieden, die meer kunde bezitten, die zoo veele burgerlijke en zedelijke hoedanigheden hebben, die strenger letten op de tucht, eindelijk, die meer republikeins zijn, dan mijn vriend; alle die hoedanigheden, bijzonderlijk zijne verknochtheid aan mij, en zijne diepe verachting voor Ramponeau Blanchard, hebben hem den haat berokkend der Driemannen en verbannende Reprezentanten en in 't vervolg zijne afzetting. De Kapitein Sibelman, Lambert, Duveyrier, alle vrienden van mij, en uitmuntende Officiers, de Luitenants Teisfier, Blot, Thibaudau, Lariviere en Béthify hebben hetzelfde lot gehad, zij hadden de misdaad begaan van te zeggen, dat

dat Blanchard een sielt en lafhartige was; 't is goed hier aantemerken, dat alle die afgezette Officiers de eenige van 't grenadier-corps zijn, die uit het leger gekozen waren, alwaar zij zich uitmuntend gekweten hadden. Maar thans weten wij het fijne van de mis, de plunderaar van Mentz, Rewbel, wil dat men zich van de militairen, die hun vaderland wel gediend hebben, ontdoe, hij zegt, dat het gevaarlijk zou zijn zich hunne diensten te herinneren. — Berigt aan de legers:

(4) Deze wakkeren Officier wierd door het Directoire afgezet; aldus beloond dat verfoeilijk bewind de Officiers die de Constitutie en de militaire tucht trouw aankleven. De Luitenant Blot heeft enkel mijne bevelen ter uitvoer gebragt. Die brave man heeft vrouw en kinders, hij heeft geene middelen, en ik ben verzekerd dat hij armoede lijdt. Dit denkbeeld en de onmogelijkheid van hem eenige hulp toetebrengen vermeerderen mijn verdriet, ik beveel hem aan alle hupfche patriotten.

(5) Ik laat aan anderen over het gedrag van het Wetgevend Ligchaam op den 18 Fructidor te vergelijken met dat, welk de constitueerende vergadering hield in de kaatsbaan in 1789: voorzeker was toen het ge-

vaar vrij wat wezenlijker, en nogthans gaf een grijsaart, de deugdzame Bailly, het teken van den opstand tegen de ministers van een misleid Vorst; en gij, al te befaamde leden van de eerste Wetgevende Vergadering, van de Conventie, en van de Raadsvergadering van 18 Fructidor, en die eenige dagen te voren met zoo veel gesnork aankondigden, dat gij besloten had de directoriale bajonetten te tarten, waarom had gij geen moeds genoeg om u in den Raad te vereenigen? waarom hebt gij u in den tempel niet tot gevangenen komen stellen bij uwe amptsbroeders en deel genomen in hunne uitbanning? De Represen-
 tanten Marbois, Troncon, Murinais, enz. zijn de aanstokers niet geweest der verdeeldheden, welke plaats hadden onder de eerste gezachvoerders, integendeel zij hadden alle hunne vermogens in 't werk gesteld om de tegenpartijen, die allen te driftig waren, met elkanderen te bevredigen. Oordeelt thans wie zich bij de natie verdienstelijker gemaakt heeft, gijlieden of zijlieden! . . .

(6) Eene eenige trek zal genoeg zijn, om de stripte vroomheid van dien Blanchard aan den dag te leggen: ten tijde van het uitgeven der mandaten, had Petiet, Minister van Oorlog, aan het corps grenadiers eene somme van zesduizend livres toegeestaan. Dat papier daalde oogenbliklijk 60 per cent, zoodat 'er eene wezenlijk som
 over-

overbleef van 2400 L. De Heer Blanchard, kapitein van de kleeding, ontving dat geld en deed 'er geen rekenschap van aan den raad van administratie: toen ik het bevel over de grenadiers kwam overnemen (dat's te zeggen agt maanden daarna, en de mandaten 99 pct. gedaalt waren) bevond dezen Heer Blanchard zich nog in't bezit van 6000 L. mandaten. In de eerste dagen van mijn bevelhebberschap kwamen de Officiers van allerlei rang, de onder-officiers en de grenadiers mij overladen met klagen, over de ontrouw en de laagheden van dien Blanchard, die van kapitein van de kleeding tot den rang verheven wierd van Brigade-overste. Ik wilde langen tijd niet gelooven dat een Officier tot zulke eerloosheden bekwaam konde zijn. Ik meende dat de haat, welke de bende grenadiers dezen Blanchard toedroeg, enkel voortkwam uit de verachting, welke zijne verbintenissen met alle ploerten in Parijs verwekten, en met de Conventioneelen, bekend door hunne misdaad en hunne rooverijen, en, eindelijk, om dat hij ten tijde van 't schrikbewind de beminde geheimschrijver was geweest van Robespierre en diens begunstigden verspieder... ik moest zwichten... 't gebeurde met de mandaten trof mij. Ik zag maar al te duidelijk dat monsieur Blanchard niet dan een schelmsch patriot was, welhaast werd hij een onderdrukt patriot, toen ik hem wilde doen overgeven. Ik ben altoos wars geweest om de Officiers, onder mijn

bevel, hard te behandelen. Die Blanchard wierd sterk beschermt door Reveillere en Rewbel, bij den eersten bragt hij den nacht van den 17 tot den 18 Fructidor door. Die Blanchard heeft nooit bij de legers gediend, hij heeft geen ander vuur gezien dan dat van den 13 Vendémiaire; en nogthans is deze man, die even zeer een bedrieger als een laag kerel is, aan 't hoofd van twaalfhonderd grenadiers van de wacht van 't Wetgevend Ligchaam. Ik ben zeker dat hij algemeen veracht wordt van de Officiers en bijzonderlijk van de grenadiers uit de legers gekomen. Die Officier kent geen eenigen grondregel van den krijgs-staat.

Ik kan deze aantekening niet eindigen zonder 'er eene bedenking bijtevoegen, dat ik niet heb opgehouden aan de Wetgevers, gedurende den tijd dat ik te Parijs het bevel had, voortestellen: De wacht van het Wetgevend Ligchaam bestaat uit twaalfhonderd grenadiers, indien die wacht tot veiligheid moet dienen tegen het Directoire is zij te zwak; zoo zij eene eerewacht is, dan is ze te sterk. Eene keurbende kan te Parijs niet dan zeer gevaarlijk zijn, zelfs voor alle partijen. Ik heb dikwijls voorgesteld dezelve afteanken; de herhaalde voorstelling heeft men moeten vinden onder de papieren van de commissie der opzichters.

(7) Ik verklaar, dat gedurende onzen gevangensstaat
te

te Guijana, Jeannot ten minsten twaalfschepen, zoo Hamburgsche, Zweedsche, Deensche als Hollandsche, heeft aangehouden, en eindelijk een Ragusaansch schip: allen bestemt naar Surinamen, uitgezonderd dat van Ragusa, het welk naar Veracruz ging. Dewijl de geschiedenis van deszelfs nemen en prijsverklaring veel gerucht maakte in de kolonie, zal ik 'er een woord van zeggen. Dit schip kwam uit eene der Spaansche havens, was bevracht met wijn en andere waaren voor Mexico; 't is te gelooven, dat de Kapitein weinig bekend was met de Atlantische zee; na eene vaart van twee maanden landde hij te Caijenne, niet wetende waar hij zich bevond, zond hij zijn boot naar den wal, welhaast kwam hij te weten dat hij bij eene natie, een vriend van de zijne, was; hij vraagde verlof om eenige dagen binnentelopen en zich van water te voorzien. Alles wierd hem toegestaan. Hij wierd onderzocht en weder onderzocht. Bij ongeluk waren alle zijne papieren zoo richtig, dat 'er geen middel was om hem prijs te verklaren. Na vijf dagen toevens liet men hem weder vertrekken; 't was onstuimig bulderend weêr, het schip kreeg schade tegen over de Duivels-eilanden, en werd gedwongen te Caijenne weder binnen te loopen. *Ho, ho*, riep Jeannot uit, *'t is vast een verspieder, een agent van Pit*; terstond zond hij eenige soldaten aan boord van 't schip, deed de Kapitein arresteren, liet het gerichtshof van den koop-

han-

handel bijeenkomen, verwittigt aan hetzelfde: *dat de magazijnen van de kolonie uitgeput zijn, dat hij niet weet wat te doen, dat hem geen ander middel overschiet dan het Ragusaansch schip aantehouden. Voor 't overige, mijn Heeren!* voegde Jeannot 'er bij, *gijlieden behoeft niet te schroomen, ik neem alles op mij, en dit is toch beter dan den vrijen teugel aan de negers te geven; gij verstaat mij!* Twee leden van dit gerichtshof gaven hunne demissie, liever dan deel te nemen in zulk eene onrechtvaardige handelwijze; de andere roovers, met nog twee, die hen toegevoegt werden, verklaarden het schip verbeurd; het vonnis rustte daarop: *dat de Republiek van Ragusa levensmiddelen geleverd had aan het leger van den Keizer, in weerwil van de bevelen van den Grooten Heer, den getrouwen bondgenoot van de Fransche Republiek, en dat men die geweigerd had aan Buonaparte, enz.* Ik houde alle deze zaken, welke aan alle uitgebannen bekend zijn, van één der beide rechters, die hunne demissie gaven: Caijenne verlatende begaf hij zich naar 't fort van Sinamarij. Het Directoire, voor 't overige, weet alle deze afschuwlijkheden. Jeannot is nog de minstschuldige van allen. Het Bewind zond hem noch geld, noch levensmiddelen, hij moest zes- of agt-honderd man troepen onderhouden en de openbare beambten betalen.

(8) De uitgebannen Pichegru, Dossonville, Larue en Ramel kamen te Londen aan op den zelfden tijd dat men in Europa de tijding kreeg van eene overwinning, door den Admiraal Nelson op het Fransche esquadre bevochten. Het Fransch Directoire was reeds zedert langen bewust van dit nadeelig nieuws, het was ten uitersten verlegen om hetzelfde aan de natie bekend te maken, het kon echter niet langer verborgen gehouden worden, en het werd eindelijk bekend gemaakt door eene boodschap aan deszelfs kanselarij (de beide Raden); deze boodschap, vol logens en belachelijke zwetzerij, eindigde met eene oproeping van tweemaalhonderdduizend man voor het leger; het bewindvoerende Trio (driemanschap) *belooft, alle de dwingelanden te vernietigen, vooral die ter zee en de Zwitsersche slaven.* Deze oproeping of eisch wierd terstond in een wet verkeerd, maar het blijspel zou niet volkomen geweest zijn, zonder den geestdrift der natie optewarmen; de anarchist le Cointrepuiravaux, die slaafsche knecht van Robespierre gedurende de gansche regeering van dat monster, nam dat werk op zich; na eenige gemeene gezegdens vooraf te hebben laten gaan, ten einde te bewijzen, *dat de Fransche natie geen scheepsmagt nodig had*, ontvlamde in hem eensklaps het vuur der vrijheid, hij openbaarde aan de gansche Republiek, *dat de uitgebannen Pichegru, Dossonville, Larue en*

Ra-

Ramel *vermetel* genoeg zijn geweest om van Gujana te ontvlugten, dat hij verzekerd is dat zij te Londen zijn, waar zij eene samenzweering beramen. Zeer goed, le Cointre! wie heeft u daarvan zoo wel onderricht? met wie hebben wij samengezworen? waarom voegde gij 'er niet bij, dat men ons op de vloot van den Admiraal Nelson heeft gezien? Laag mensch! gij beoordeelt andere naar uw eigen zelv', maar hoe, maakt gij geene samenzweering genoeg tegen de natie, gij de regeerders en agenten? dat men u begaan late, en welhaast zal het met de vrijheid wanhopig staan. Weet, le Cointre! dat de koningsgezinde, de samenzweerder, de gevaarlijke Ramel, oprechter is aangedaan geweest over den rampspoed van de Fransche vloot, dan gij met uwe zuivere republikeinsgezindheid; de schepen, over welken ik leetdrage, behoorden aan de natie en niet aan het Directoire; ik heb traanen gestort over den roemruchtigen dood van zoo veele brave lieden, die 'er bij omgekomen zijn; maar gij, lafhartig mensch! zijt gij vatbaar voor eene zoo edelmoedige aandoening? De Generaal Pichegru was, bij zijne aankomst te Londen, doodziek, ik weet niet of hij thans beter is, men verzekerd mij dat hij de grootste armoede lijdt. De roover Rewbel zal 'er zich over verwonderen, even als zijne bloedverwanten Rapinat, Scherer en Merlin de Thionville, deze struikroovers gelooven aan geene be-

belangloosheid. Ik reken het mij tot eere de armoede met Pichegru te deelen, en ik geloof niet te ver te gaan als ik zegge, dat de redder van Frankrijk in 1793, 1794 en 1795 nooit een famenzweering kan maken tegen zijn vaderland; 'er is nog geene wet welke voor misdadig aan natieschennis den genen verklaard, die niet gelooft aan de vroomheid en zedelijkheid van Barras en Lareveillere, maar de tijd kan nog komen.

Toen Keizer Caligula vermoord wierd, had hij een oogenblik te voren befloten, de verkiezing van zijn paard tot consul, te doen gelden bij den Raad. *O servile pecus!*...

(9) Mij dunkt ik hoor reeds den ganschen revolutionairen hoop uitroepen: *habemus confitentem se reum*: 't is niet mogelijk meer de famenzweering in twijfel te trekken; zij heeft bestaan; hij wraakt den moord aan Lodewyk XVI. gepleegt. — Om geene de minste dubbelzinnigheid over deze zinsnede te laten, zal ik den zin ontwikkelen, welken ik aan dezelve heb hooren geven. Ik heb 'er mede gemeent:

1°. Dat, na de staatsregeling van 1791, Lodewyk XVI. niet kon terechtgesteld worden.

2°. Dat zij, die hem terecht deden staan en gevonnist hebben, wetgevers en geene rechters waren.

3°. Dat de gewaande rechters zijne beschuldigers en
zijne

zijne tegengetuigen waren. Met den tijd heeft men 'er bijgevoegd zijne beulen. — Verscheiden leden van die afschuwelijke vergadering, zoo als Carrier, Cava-gnat, le Bon, Maignet, en veel meer anderen, wa-ren wel waardig die bediening te vervullen; ik heb ge-lijk gehad te zeggen, dat Lodewyk XVI. even zoo onwettig is te rechtgesteld als ik uitgebannen ben gewor-den, en dat het zwijgen der natie, en de strafloosheid van zoo veele euvel daden, over dezelve alle die onhei-len verëenigden, welke zedert dat tijdvak haar gedrukt hebben. Dat de Franschen de regeering van den dwingland Lodewyk XVI. vergelijken met het wijze, billijke, goedertieren en vooral bezuinigend bestuur van de Bar-ras's, Rewbel's en Reveillere Lepeaux's. — Dat men Frankrijks tegenwoordigen toestand nog verge-gelijke met dien, waarin het den 18 Fructidor was!

* * *

Het geen waar is, is niet altoos waarschijnlijk. — Agt da-gen te leven zonder eten, en eeniglijk met eenige druppels rhum agt menschen in't leven te houden! *nec pueri credent...* nogthans is deze wreede ondervinding zeker; zij is niet de eenige, zij is niet nieuw. Tacitus verhaalt, dat Drusus, versteken van voedsel, tot aan den 9n dag leefde. Mallet, in zijne geschiedenis van Deenmarken, verhaalt, dat van twee Prinzen, door hunnen broeder in 't kasteel van Nikoping op-ge sloten, en insgelijks van voedsel versteken, de een tot aan den elfden dag leefde. Wij treffen verscheiden dergelijke voorbeelden aan bij de hedendaagsche reizigers, en't is zom-tijds gebeurd dat al het volk van een schip, gedwongen, de-ze verschrikkelijke smert ondergaan heeft.

=====

